Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет

Дистанційне навчання студентів: теорія і практика

Електронний збірник
наукових і науково-методичних праць

Херсон
2020 р.

УДК 378.018.43:004.087(08)

Затвердила вчена рада Херсонського державного університету
(протокол від 26.10.2020 р. № 4)

Головний редактор – Сергій Омельчук
Відповідальна за випуск – Юлія Юріна

Рецензенти:
Лариса Голодюк – докторка педагогічних наук, доцентка, заступниця директорки з науково-методичної діяльності КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної і педагогічної освіти ім. В.Сухомлинського»;
Антоніна Ляшкевич – докторка педагогічних наук, доцента, професорка кафедри гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії.

У збірнику висвітлено різні аспекти дистанційного навчання як сучасної освітньої технології, охарактеризовано інформаційні технології й інноваційні методики навчання в підготовці фахівців, а також визначено методологічні засади та запропоновано методичний інструментарій упровадження елементів дистанційного навчання в освітній процес університету.

Розраховано на викладачів, здобувачів вищої освіти усіх рівнів.

ISBN

Дистанційне навчання студентів: теорія і практика [Електронний збірник]: науково-методичні праці Херсонського державного університету / відп.ред. С.А. Омельчук. – Херсон : ХДУ, 2020. – 78 с.

© Херсонський державний університет, 2020 р.

ЗМІСТ

Відомості про авторів…… 4

Бондаренко Л.Г. Теорія і практика використання сервісу LOOM під час дистанційного навчання майбутніх учителів української літератури….. 5

Вишневська Л.В. Вишневський В.П. Роль опорних схем в організації дистанційного навчання студентів……. 11

Задорожня Н.О., Задорожня О.В. Викладання юридичних дисциплін студентам заочної форми навчання: формальний та інформальний підходи……..…….. 22

Ільїна Н.В. Організація зворотного зв'язку під час дистанційного навчання в умовах ЗВО……..... 28

Карпухіна Ю.В. Особливості застосування дистанційних методів навчання під час викладання дисципліни «Фізіологія» для спеціальності 227 Медицина…….…..... 34

Козій Т.П. Досвід застосування інноваційних методів у курсі «Анатомія людини» для майбутніх лікарів під час дистанційного навчання……..…….. 39

Костючков С.К. Філософські засади розвитку дистанційної освіти в умовах сучасного інформаційного простору…… 42

Москалюк Г.В. Блог студента педагогічного коледжу як одна з форм спілкування в процесі дистанційного навчання …….. 52

Попович Т.А. Дистанційний курс неорганічної хімії в системі організації самостійної роботи студентів хімічних спеціальностей закладів вищої освіти……..…… 59

Речицький О.Н., Решнова С.Ф. Можливості використання комплексної комп'ютерної програми з органічної хімії в дистанційному навчанні……..…….. 69

Сидорович Є.С. Особливості викладання дисципліни «Організація екскурсійної діяльності»……. 74

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бондаренко Л. Г. – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри української філологій й журналістики Херсонського державного університету

Вишневська Л.В. – кандидатка педагогічних наук. доцентка кафедри хімії та фармації Херсонського державного університету

Вишневський В.П. – кандидат педагогічних наук, доцент, професор Херсонського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Задорожня Н.О. – доцентка кафедри публічного та міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

Задорожня О.В. – старша викладачка кафедри публічного та міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

Ільїна Н.В. – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету

Карпухіна Ю.В. – кандидатка біологічних наук, доцентка кафедри медицини та фізичної терапії Херсонського державного університету

Козій Т.П. – кандидатка біологічних наук, доцента кафедри медицини та фізичної терапії Херсонського державного університету

Костючков С.К. – доктор філософських наук, професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології Херсонського державного університету

Москалюк Г.В. – заступниця директора з навчальної роботи Бериславського педагогічного коледжу імені В.Ф.Беньковського, аспірантка кафедри української філології та журналістики Херсонського державного університету

Попович Т.А. – кандидатка технічних наук, доцентка кафедри хімії та фармації Херсонського державного університету

Речицький О.Н. – кандидат хімічних наук, доцент кафедри хімії та фармації Херсонського державного університету

Решнова С. Ф. – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри хімії та фармації Херсонського державного університету

Сидорович Є.С. – старший викладач кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Херсонського державного університету

Бондаренко Л. Г.
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри української
філологій й журналістики

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСУ LOOM ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Постановка проблеми. Курс «Методика викладання української літератури» є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми 014 Середня освіта (Українська мова і література), за якою здійснюється підготовка вчителів української мови і літератури першого (бакалаврського) рівня освіти в Херсонському державному університеті. Його метою є забезпечення готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в сучасному освітньому закладі; озброєння здобувачів освіти знаннями класичних і новітніх технологій навчання; формування навичок та умінь розробляти конспекти уроків для учнів з урахуванням сучасних вимог до оновлення методичного та організаційного формату уроку, що сприятиме вдосконаленню умінь здобувачів освіти організовувати безпосередню творчу інтелектуальну діяльність учня або колективу з метою формування ключових компетентностей; добирати відповідно до мети уроку традиційні й інноваційні методи і форми навчання; сприяти вихованню та соціалізації особистості[4].Вивчення курсу ґрунтується на поєднанні традиційних та інноваційних технологій навчання і спрямоване на формування таких загальних та фахових компетентностей:

- знання та розуміння предметної галузі, усвідомлення особливостей професійної діяльності;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо;
- здатність працювати в команді;
- здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність формувати в учнів предметні компетентності;
- здатність застосовувати у власній практичній діяльності сучасні підходи (особистісно-орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до викладання української літератури на підставі передового українського й міжнародного досвіду, ефективні методи й освітніт ехнології навчання;
- здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з української літератури, аналізувати особливості сприйняття та засвоєння учнями навчальної інформації з метою корекції й оптимізації освітнього процесу;
- здатність докритичного аналізу, діагностики та корекції власноїпедагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду (вітчизняного, закордонного) у галузі викладання української літератури з

метою професійної саморегуляції й свідомого вибору шляхів вирішення проблем в освітньому процесі;

- здатність доцільно використовувати й створювати сучасне навчально-методичне забезпечення (обладнання) для проведення занять;
- здатність створювати рівноправний і психологічно позитивний клімат для навчання, організовувати ефективну комунікацію між учасниками освітнього процесу (учнями, учителями, батьками та ін.), дотримуватися етичних норм у професійній діяльності та впроваджувати їх в освітній простір і суспільство;
- здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання перспективного практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації освітніх цілей[4].

Серед очікуваних результатів навчання виділимо, зокрема, такі:

- знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української літератури;
- знає державний стандарт загальної середньої освіти, навчальні програми з української літератури для ЗВО та практичні шляхи їхньої реалізації в різних видах урочної та позаурочної діяльності;
- уміє організувати освітній процес у ЗВО (співпрацю в команді), реалізувати професійно-практичні засади навчання української літератури, керувати пізнавальною діяльністю учнів;
- володіє методами й методиками діагностування навчальних досягнень учнів з української літератури; уміє здійснювати педагогічний супровід самовизначення учнів, підготовки до майбутньої професії. Має навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності й обдуманого вибору шляхів їх вирішення;
- володіє основами професійної культури. Уміє вдосконалювати набуту під час навчання кваліфікацію;
- формує комунікаційну стратегію з колегами, учнями (вихованцями) та їхніми батьками із дотриманням етичних норм спілкування;
- організовує співпрацю учнів (вихованців), ефективно працює в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об’єднаннях);
- керується у своїй діяльності принципами толерантності, творчого діалогу, співробітництва, взаємоповаги до всіх учасників освітнього процессу;
- ефективно спілкується в колективі, виступає перед аудиторією, бере участь у дискусіях, обстоюєвласну думку (позицію), дотримується культури поведінки й мовленнєвого спілкування;
- навчається впродовж життя і вдосконалюється з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію;
- організовує, аналізує, критично оцінює, несе відповідальність за результати власної професійної діяльності[4].

На вивчення курсу відводиться 5 кредитів ЄКТС у п’ятому-шостому семестрах. Згідно з робочою програмою дисципліни на період дистанційного навчання, зумовленого пандемією коронавірусної хвороби, припали такі лекційні теми: «Основні етапи роботи над художнім твором», «Особливості вивчення епічних творів», «Особливості вивчення лірики», «Особливості вивчення драми», «Шкільне літературознавство», «Розвиток мовлення учнів на уроках літератури». Обираючи методичний варіант для підготовки дистанційного подання матеріалу дисципліни, зупинилися на відеолекції, створеної інструментом скринкастинга, тобто відеозапису екрана комп’ютера. Скринкастинг – це цифровий аудіо та відеозапис, що проводиться безпосередньо з монітора. Спочатку скрінкасти використовувалися лише для наочного і динамічного представлення цифрових додатків, але швидко були залученідо освітнього процесу. Фахівці наголошують, що такі записи дозволяють задіяти відразу декілька каналів сприйняття, а саме: зоровий, слуховий і моторний. Вони можуть бути використані як для проведення окремого заняття, так і його фрагмента[5].Серед доволі великої палітри інструментів скринкастингу (Screencast-O-Matic, Soapbox,VidyardGoVideo, NimbusScreenshot,CaptureCast,*CamStudio,* Webinaria *та ін.*) обрали Loom–*Video Recorder* – безкоштовне розширення Chrome. Автори численних інструкцій в Інтернеті радять при виборі інструменту для скринкастинга враховувати технічні можливості сервісу, безкоштовність, доступність мови та простоту у використанні. Додамо до цього переліку наявність належного методичного супроводу, оскільки в умовах повного дистанційного навчання цей чинник виявився одним із ключових. На жаль, у період карантину мережу заповнили низькоякісні, задовгі, з грубими помилками «інструкції» для використання того чи іншого сервісу, автори яких не мають жодного уявлення про правила виступу перед аудиторієюта обмежений словниковий запас. Тому звернули увагу на низку методичних матеріаліву YouTube старшого наукового співробітника, доцента кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Олега Стечкевича: «Організація освітнього середовища засобами Google Classroom», «Learningapps: Частина 1. Знайомство з інтерфейсом. Робота у режимі «без реєстрації», «Learningapps: Частина 2. Реєстрація. Створення вправи за шаблоном», «Learningapps: Частина 3. Робота з категоріями і класами», «Learningapps: Частина 4. Створення вправ та їх колекцій», «Loom.com. Запис відеолекцій та скринкастів»[6]. Вказані відеоінструкції підготовлені на належному науково-методичному рівні і, на наш погляд, можуть слугувати орієнтиром для охочих спробувати свої сили у створенні таких інструктивно-методичних матеріалів для освітян.

Отже, опанувавши можливості розширення Loom, розпочали підготовку відеозанять для студентів. Спочатку сформулювали мету лекції з урахуванням дистанційного формату; визначилися із системою запитань для розгляду; сформулювали найголовніші тези і положення до кожного з них. Наприклад, для подання теми «Методика вивчення ліричного твору» зупинилися на таких питаннях: етапи вивчення ліричного твору у 5-6, 7-8, 9-11 класах; підготовка

учнів до сприймання вірша; вимоги до першого читання вірша в класі; особливості шкільного аналізу ліричного твору; роль підсумкового читання вірша на уроці.

Для налаштування уявної аудиторії на сприймання матеріалу використали слайд зі словами В. Сухомлинського: «Навчити почувати можна тільки вдаючись до мови почуттів, а ця мова починається з поетичного слова». Далі представили учням етапи вивчення ліричного твору у 5-6 класах, сформульовані методистом Л. Мірошниченко: підготовка до сприймання, читання твору, навчальна пауза, повторне читання, словникова робота, бесіда за змістом прочитаного, використання окремих елементів аналізу, повторне читання, вивчення напам'ять, підсумки, творчі усні та письмові роботи.

Саме вони слугували основою для подальшої роботи над другим питанням плану, оскільки етапи вивчення лірики у 7-8, 9-11 класах загалом відповідають цій схемі, але враховують пізнавально-вікові особливості школярів 7-11 класів. Серед форм підготовки учнів до сприймання вірша вказали такі:слово вчителя; бесіда з учнями; читання віршів, близьких за тематикою; використання наочності; екскурсії на природу; аналіз учнівських робіт; виступи учнів з проєктами та ін. Серед методичних вимог до першого читання вірша в класі наголосили на тому, що вперше читає вірш учитель або заздалегідь підготовлений учень за допомогою такого прийому методу творчого читання, як індивідуальне виразне читання вголос.

Учні мають слідкувати за текстом у підручнику, бо в цьому випадку задіюються не лише органи слуху, а й зору, що допомагає школярам краще сприйняти текст. Аудіозаписи професійного читання використовуємо лише на завершальних етапах вивчення, оскільки за висновками психологів декламація незнайомого ліричного твору професійним читцем, актором, використана для першого ознайомлення з текстом, лише перешкоджає наближенню вірша до школярів. Коли ж учні вже проаналізують твір, заглибляться у його художній світ, прочитають поезію самі, прослуховування професійної декламації буде для них справді корисним.

Вони зможуть, зокрема, порівняти власне виразне читання з виконанням його визнаними майстрами цієї справи і зробити потрібні висновки. За допомогою наступного слайду представили навчальну паузу як етап монографічного вивчення вірша. Термін увела в методику літератури дослідниця З. Рез. Це декілька секунд тиші після першого читання вірша. Вони потрібні для того, щоб не зруйнувати в учнів емоційного враження від прослуханого швидкими коментарями чи запитаннями. За допомогою наступного слайду перейшли до етапу повторного читання вірша, що має проводитися обов'язково. Вірш повторно читаємо стільки разів, скільки це потрібно для учнів конкретного класу. Це пов'язано з такими особливостями людського сприймання лірики, що давно відзначила психолого-педагогічна наука: «Для людини, яка вперше сприймає красу і гармонію вірша, ледве чи не більше значення буде мати краса і гармонія «лірики взагалі», ніж ті зовсім індивідуальні краса і гармонія, які властиві цьому віршеві … читача-початківця

вражає саме диво мистецтва взагалі, і тільки пізніше він набуває здатності порівнювати, бачити й оцінювати неповторність кожного нового дива».

Для урізноманітнення роботи на цьому етапі використовуємо різні види читання (читання учня, читання про себе). Вдалим варіантом, що обирають учителі, є читання про себе з метою пошуку незрозумілих слів. Він дозволяєлогічно перейти до словникової роботи. Вона потрібна для роз'яснення невідомих учням слів, а також тих висловів, що у контексті ліричного твору набувають нового значення. Далі проводимо бесіду за змістом прочитаного, щоб зрозуміти, чи готові учні до аналізу твору. Типові запитання, що практикуються у цьому випадку: Ваші враження від вірша? Яким настроєм він пройнятий? Найвідповідальнішим етапом монографічного вивчення вірша, безумовно, є його аналіз. Запропонували студентам ознайомитися з орієнтовним планом аналізу ліричного твору, що поданий у підручнику Г.Токмань «Методика навчання української літератури в середній школі»[7, с. 159].

Також наголосили, що орієнтиром для вчителя у процесі вибору методичного варіанту аналізу вірша є літературознавчі праці. Повторне читання ліричного твору в класі на завершальному етапі продемонструє, як учні його зрозуміли, чи торкнулися поетичні рядки їхніх сердець. За допомогою наступного слайду запропонували студентам ознайомитися з нашими публікаціями, присвяченими вивченню лірики і розміщеними в репозитарії Наукової бібліотеки ХДУ. Це, зокрема, статті «Методичний варіант вивчення поезії Олега Ольжича»[3], «Виховання в учнів культури почуттів засобами поезії: на матеріалі збірки Івана Франка «Зів'яле листя»[2], «Латаття ніжний цвіт» (матеріали до уроку позакласного читання за творчістю неокласиків)»[1].

На завершення розмови про особливості шкільного вивчення ліричних творів навели третьокурсникам слова В. Сухомлинського: «Багатство і благородство почуттів підлітків немисливе без співпереживання найтонших порухів людської душі, які являють духовне багатство і надбання людства». Мова йде «про почуття, переживання, втіленіу визначних творах світової поезії».

Наступним важливим кроком створення лекції за допомогою скринкастингу є безпосередньо сам запис. У досвідченого викладача, який належно опанував можливості сервісу, цей процес не викликає труднощів. Єдиною перешкодою може бути відсутність звичної аудиторії слухачів, але ця незручність легко усувається за допомогою спілкування зі студентами у вайбер-чаті після того, як вони переглянуть відеозаняття. Розширення Loom також дозволяє користувачам за потреби виконати нескладне редагування відзнятого матеріалу, а саме: обрізку невдалих відео фрагментів та додавання закликів до дії або ж своєрідної титульної сторінки відео, що можна підготувати заздалегідь. Далі розміщували відзнятий матеріал і покликання на нього у власному дистанційному курсі «Методика викладання української літератури» на платформі ХДУ Ksuonline.

Після перших лекційних занять, проведених за допомогою скрин кастингу, у вайбер-чатах груп провели опитування студентів з метою з'ясування доцільності продовження роботи у такому форматі та можливого

переходу на платформу ZOOM, що набула на той момент дистанційного навчання значної популярності серед викладачів університету. З 32 студентів третього курсу, що опановують методику викладання української літератури, 31 особа висловилася за продовження відеолекцій. Одна студентка повідомила про бажання продовжити «відвідування» лекцій у ZOOM. Свій вибір продовження лекцій за допомогою скрин кастингу студенти пояснили такими перевагами цього формату:

- можливість перегляду матеріалу у самостійно обраний час та в зручній для них обстановці;
- доступність повторного перегляду матеріалу у випадку складності теми або підготовки до тестування;
- можливість зупинки відео у будь-який момент, зокрема, якщо не встигли занотувати певний матеріал.

Відеолекції виявилися зручним варіантом роботи зі студентами заочної форми навчання, оскільки він дозволив значно скоротити кількість тем, винесених на самостійне опрацювання. Практика проведення лекційних занять за допомогою скринкастингу також засвідчила певні переваги і для викладача, наприклад, можливість побачити свою роботу очима студента, проаналізувати її та зробити певні висновки. Вважаємо, що проведення лекцій у такому форматі є доволі ефективним варіантом подання матеріалу під час дистанційного навчання. Такі записи можуть бути також використані і під час традиційного навчання. Вони, наприклад, допоможуть студентам у процесі підготовкидо складання семестрового екзамену з дисципліни та підсумкової державної атестації.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л. Г. «Лататтяніжний цвіт» (матеріали до уроку позакласного читання за творчістю неокласиків). *Вісник Таврійської фундації (ОВУД)* : літературно-наук. збірник. К. ; Херсон, 2015. Вип. 11. С. 94-101.
2. Бондаренко Л. Г. Виховання в учнів культури почуттів засобами поезії : на матеріалі збірки Івана Франка «Зів'яле листя». *Вісник Таврійської фундації (ОВУД)* : літературно-наук. збірник. К. ; Херсон, 2016. Вип. 12. С. 26-32.
3. Бондаренко Л. Г. Методичний варіант вивчення поезії Олега Ольжича. *Поетика художнього тексту* : матер. Всеукр. наук. конф. (м. Херсон, 20 травня 2016 року). Херсон : ХДУ, 2016. С. 8-10.
4. Методика викладання української літератури : Робоча програма навчальної дисципліни. URL : http://www.kspu.edu/About/Faculty/IPhilologyJournalizm/ChairUkrLiterature/disciplinikafedri.aspx (дата звернення 10.05.2020).
5. Скринкастинг. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Скринкастинг (дата звернення 10.05.2020).
6. Стечкевич О. LOOM. Інструкція запису відео-лекцій та скринкастів. URL https://www.youtube.com/watch?v=Py52vBoyglc (дата звернення 10.05.2020).
7. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі. К. : Академія, 2012. 312 с.

Вишневська Л.В., кандидатка пед. наук,
доцентка кафедри хімії та фармації
Херсонського державного університету;
Вишневський В.П., кандидат пед. наук,
доцент, професор Херсонського
інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

РОЛЬ ОПОРНИХ СХЕМ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. За останні 10 – 15 років науково-методична скарбниця нинішньої вищої школи істотно поповнилась. Викладачі, крім розвивального, проблемного, програмованого навчання, на своє озброєння взяли системно-розвивальне, особистісно-орієнтоване, модульне, продуктивне навчання, гуманістичну педагогіку Ш. Амонашвілі, ймовірнісну педагогіку С. Френе, методику формування опорних сигналів В. Шаталова, «школу діалогу культур» В.Біблера [11]. система Разом з цими напрямками започатковано розвиток теоретичного базису та практичних розробок систем дистанційного навчання, яке в умовах глобалізації інформаційного простору поступово набуває статусу третього суб'єкта освітньої системи суспільства [15, с.8]. Об'єктивними підставами для можливостей ефективного впровадження дистанційного навчання стало те, що з розвитком інформаційних та комунікативних технологій, докорінним чином змінились і обсяг продуктів суспільного пізнання, і система генерації й передачі інформації про ці продукти.

Однак ситуація, що склалась в освітянському просторі навесні 2020 року, внаслідок запровадження карантинного режиму у ЗВО, зумовила трансформацію дистанційного навчання зі статусу можливого у статус обов'язкового. Технічно-програмні можливості оптимізації дистанційного навчання забезпечив розвиток он-лайн технологій, зокрема, сервісу для проведення он-лайн конференцій Zoom. Серед викладачів об'єктивно виникла потреба у створенні інформаційних продуктів, які були б достатніми для викладання дистанційних курсів за окремими навчальними дисциплінами. За останнє десятиріччя в дослідженнях та публікаціях І.В.Бацуровської [1], К.Л.Бугайчука [3], В.М.Кухаренка [9], О.В.Самойленка [14] розроблений ряд принципів теорії конективізму: принцип агрегації, принцип реміксу, принцип розповсюдження, принцип перепрофілювання та визначені основні переваги та недоліки масових дистанційних курсів. Усунення певних недоліків при розробці таких курсів на сьогодні складає суть проблеми подальшого удосконалення засобів донесення інформації про системоутворюючі зв'язки між окремими категоріями змісту конкретної навчальної дисципліни. Цьому аспекту загальної проблеми дистанційного навчання присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми дистанційного навчання активно здійснюються з початку XXI століття. Теоретико-методологічною основою розвитку цього напрямку послугували

праці теоретиків коннективізму Джорджа Сіменса [19] та Стівена Доунса [16]. Нормативні підстави досліджень проблеми інформальної освіти вітчизняною наукою і практикою містяться у «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» [6] та «Положенні про дистанційне навчання» [12].

Суттєвий внесок у розвиток теоретичних засад та практичної реалізації дистанційного навчання здійснили В.Ю.Биков [2], Є.Ю.Владимирська [4], Г.М.Кравцов [8], В.М.Кухаренко[9], Н.С.Ручинська [13] та інші вітчизняні науковці. В дослідженнях та публікаціях І.В.Бацуровської [1, с. 28], К.Л.Бугайчука [3, с. 9-12], О.М.Самойленка [14, с.313-314] ґрунтовно розроблені технології використання відкритих масових дистанційних курсів у закладах вищої освіти (далі ЗВО).

В працях О.В.Співаковського та Л.Є.Пєтухової здійснено обґрунтування необхідності включення інформаційно-комунікативного педагогічного середовища як третього рівноправного суб'єкта дидактичної системи, що в умовах дистанційного навчання здійснює вирішальний вплив на зміну функцій інших суб'єктів взаємодії в освітніх процесах при виборі форм, методів та засобів виконання операцій з інформацією [15, с.8-9].

Отже можна вважати, що освітянською наукою та практикою накопичено певний досвід організації дистанційної освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Об'єктивна потреба масового дистанційного навчання студентів з одного боку, виявила певну психологічну неготовність досить широкого загалу викладачів ЗВО до організації систематичної освітньої діяльності в он-лайн форматі. З іншого боку, вимушене проведення дистанційних форм організації взаємодії із студентами в умовах відсутності у викладача можливості скористатись традиційними методами наочності: дошкою та крейдою, мультимедійним проектором, інтерактивною дошкою, презентаціями тощо, виявило гостру необхідність у розробці комплексів схематизованої наочності Такі дидактичні засоби вкрай необхідні при читанні лекцій, формулюванні завдань для самостійної роботи студентів на практичних заняттях, здійсненні поточного та підсумкового контролю якості освіти студентів в режимі масових дистанційних курсів.

Мета статті. Обґрунтувати необхідність схематизації певних детермінант змісту навчальних дисциплін; розкрити особливості застосування опорних схем, як компоненти трисуб'єктного дидактичного середовища при дистанційному навчанні на прикладі дисципліни «Етика і деонтологія у фармації»; виявити перспективні напрямки удосконалення змістовно-методичного забезпечення масових дистанційних курсів.

Виклад основного матеріалу. При розробці дидактичного забезпечення масового дистанційного курсу ми перед усім керувались тим, що змістом навчальної дисципліни «Етика і деонтологія у фармації» є система морально-етичних норм і принципів професійної поведінки фармацевтичного працівника. Формування професійних компетентностей майбутнього професіонала вимагає пізнання сутності внутрішнього імперативу моралі, етики та службового обов'язку, який є передумовою формування особистісних соціально

орієнтованих норм професійної поведінки та мотивів їх вибору. Отже, ця дисципліна розглядає соціальні явища і процеси, які в значній мірі залежать від внутрішніх властивостей особистості людини [17; 18]. Характер таких властивостей зовнішньо проявляється тільки у взаємодії людини з іншими людьми. Тому існує об'єктивна потреба у розробці певних алгоритмів ідентифікації реальних вчинків людини з формалізованими моделями суспільно орієнтованої поведінки умовної особистості [5, с. 9-10].

В якості таких моделей можливо використовувати опорні схеми, що відображають як внутрішні властивості об'єкта пізнання, так і загальну структуру певної морально-етичної чи деонтологічної категорії. Тобто ми пропонуємо трансформувати відомий у науці теоретичний метод формалізації в його практичне використання, що, на наш погляд, має значну доцільність при дистанційному навчанні.

Спираючись на ідеї О.В.Співаковського щодо вибору засобів передачі інформації в умовах дистанційного навчання [15, с. 7-8], в якості таких засобів ми застосували розроблений нами комплекс опорних схем, які мали призначення – розкрити структуру об'єкта вивчення та сформувати схематизовані уявлення про нього у студентів.

В цьому аспекті нашого дослідження ми керувались теоретичним підґрунтям, що для формування схематизованого уявлення про об'єкт вивчення вибирається його найістотніша риса – його структура. Усвідомлення структури, як носія найістотнішої властивості об'єкта, забезпечує відображення у свідомості суб'єкта учіння схематизованого уявлення про особливості об'єкта вивчення як певної підсистеми. На думку І.В.Малафіїка, формування схематизованого уявлення здійснюється на основі не просто загального чи одиничного уявлення, а на основі своєрідної двобічної зв'язки: залежно від особливостей об'єкта вивчення або спочатку формуються одиничні уявлення, а потім здійснюється перехід до загальних, або сформоване загальне уявлення забезпечує свідоме розуміння місця в ньому одиничних компонентів [10, с. 355-356].

Отже, схематизація навчального матеріалу, особливо при розробці масових дистанційних курсів у ЗВО з дисциплін, у яких об'єкти вивчення глибоко структуровані, є їх необхідною складовою.

З цієї точки зору навчальна дисципліна «Етика і деонтологія у фармації» як така, що має цілком прагматичну мету – формування у студентів цілісної системи теоретичних та практичних компетентностей з моралі, фармацевтичної етики та фармацевтичної деонтології, має бути достатньо структурована. Від цього залежить формування у студентів морально-етичної готовності до подальшого належного виконання своїх професійних обов'язків, зокрема службових обов'язків провізора [7, 51-52].

Для досягнення систематизації та узагальнення таких компетентностей, викладач має забезпечити акцент не тільки на аналізі кожного з компонентів об'єкту пізнання, а й на його цілісності, тобто, в першу чергу, на зв'язках між цими компонентами. Виконання такого завдання без використання опорних схем майже не можливе.

На підставі вище наведеного теоретичного обґрунтування нами розроблено і використано 22 опорних схеми до масового дистанційного курсу «Етика та деонтологія у фармації», які дозволили практично реалізувати декілька освітніх функцій, а саме:

1) Забезпечити супровід лекційних занять, проведених в он-лайн форматі, демонстрацією системоутворюючих зв'язків між компонентами морально-етичних та деонтологічних категорій, що складають зміст певної теми курсу. Приклади таких опорних схем наведено на рисунках 1 та 2.

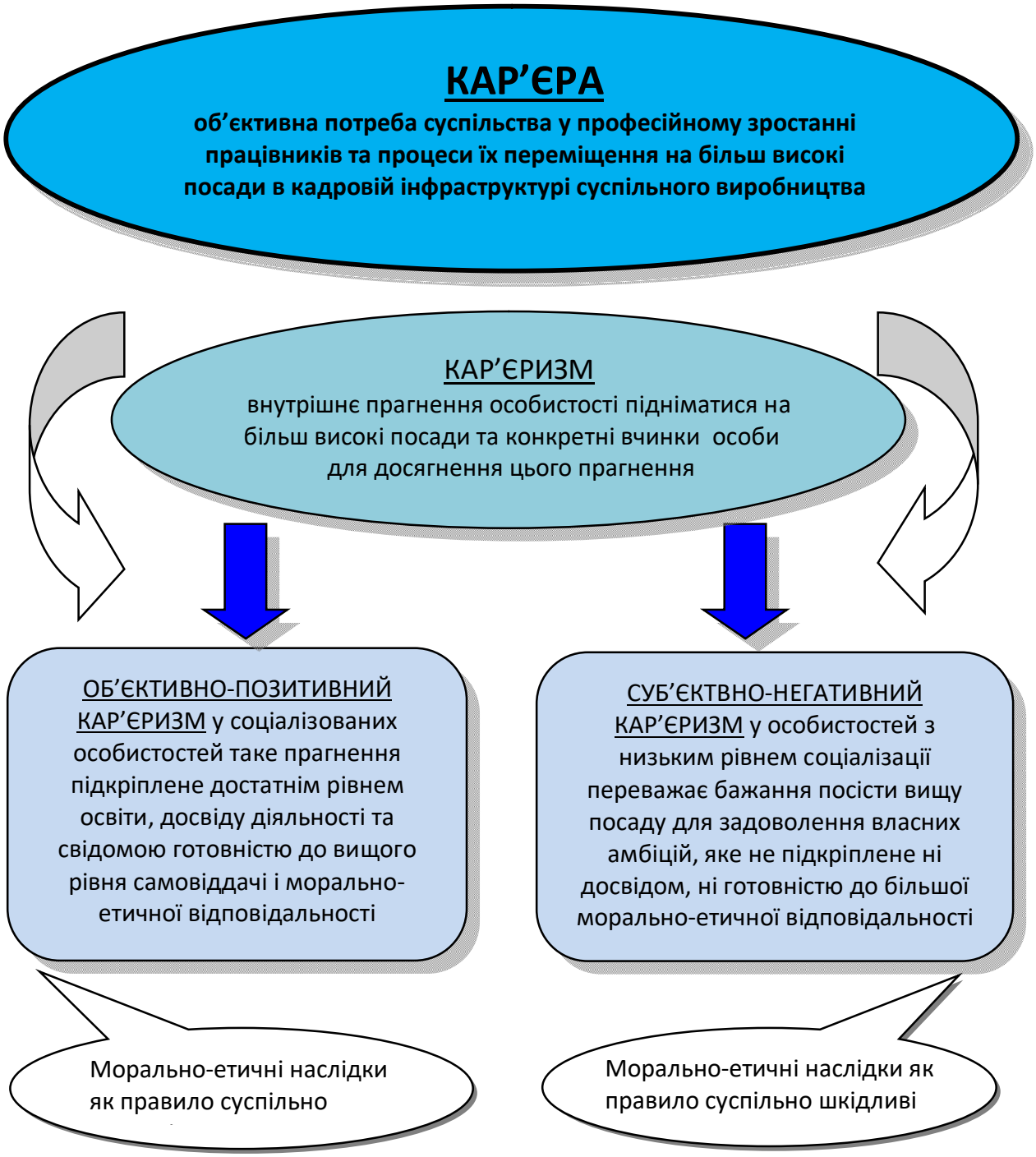

Рис. 1. Морально-етична інтерпретація соціально-виробничого явища «кар'єра». *(розроблено авторами за даними* [5] *).*

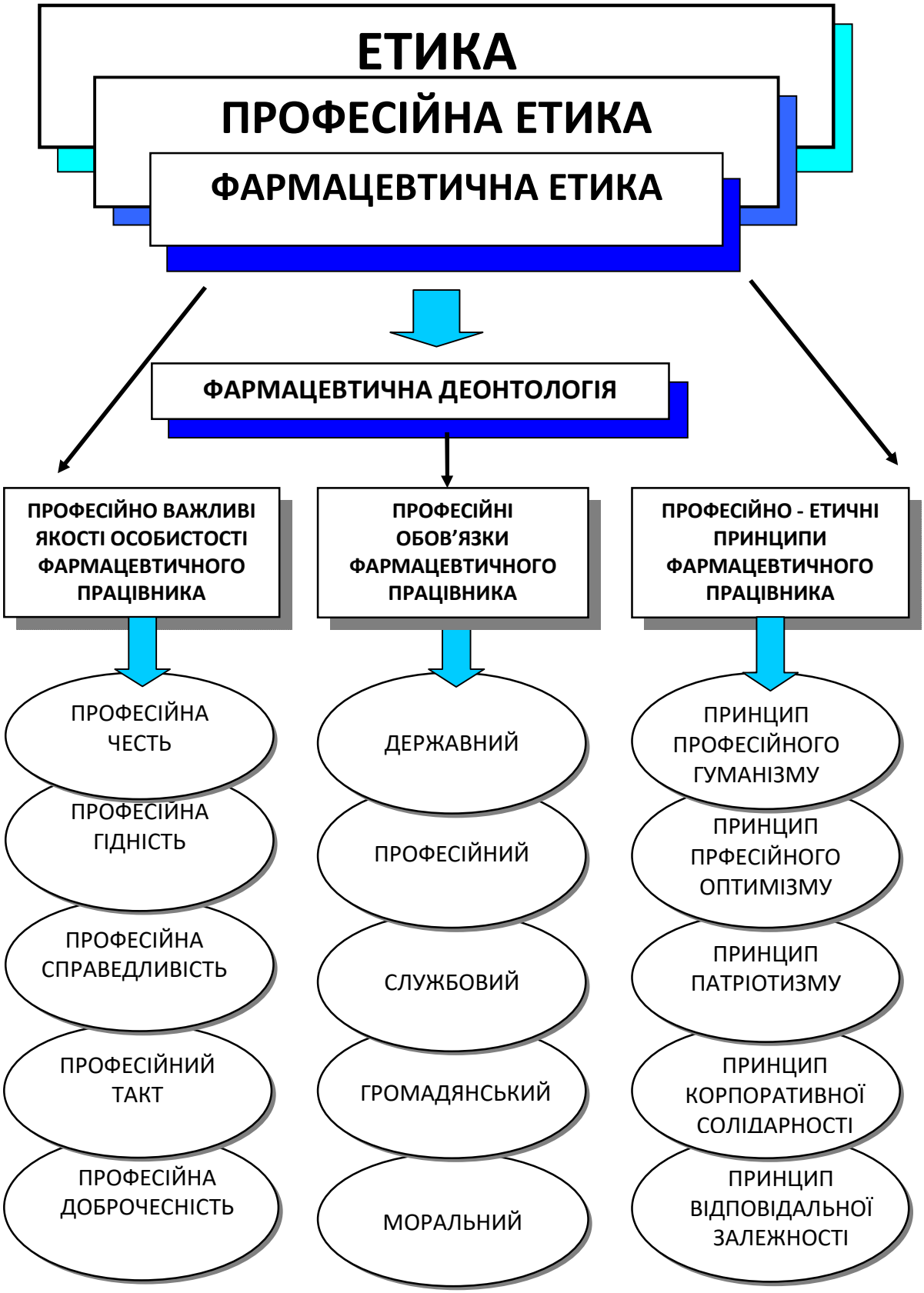

Рис. 2. Взаємозв'язок етики, професійної етики, фармацевтичної етики та фармацевтичної деонтології та їх структурних компонентів.
(розроблено авторами за даними [5] *).*

Як видно із наведених опорних схем, в них показано динаміку руху від загальних до часткових категорій. Це створює схематизовану основу для вироблення у студентів загального уявлення про системність об'єкту пізнання, структуру якого становлять одиничні уявлення. Тобто процес формування уявлення у часовій розгортці, відбувається одночасно: від схематизованих загальних до часткових, одночасно загальні уявлення конкретизуються, набувають чіткішого осмислення, наповнюються конкретним змістом. Тобто забезпечується своєрідна цілісність об'єкту пізнання, в якій кожен компонент має свою системоутворюючу роль.

Отже використання опорних схем такого типу при дистанційному навчанні дозволяє досягнути дидактичного ефекту, який без цього засобу є майже недосяжним або досяжним з великими витратами часу та інтелектуальних зусиль.

2) Другою функцією, яка була реалізована в нашому дослідженні, стало використання опорних схем при постановці завдань самостійної роботи студентів на практичних заняттях, проведених в режимі он-лайн. Приклад такої схеми наведено на рисунку 3.

До такої схеми (відправленої студентам з використанням команди «Демонстрація» сервісної платформи для проведення он-лайн конференцій Zoom) нами сформульовані такі завдання:

Обґрунтуйте справедливість структури моралі, представлену на схемі.

Який із компонентів моралі є предметом деонтології?

Визначте, який із компонентів етика чи деонтологія є загальним, а який частковим.

Поясніть, чому обов'язки і права особистості залежать від соціальних цінностей.

Наведіть приклади з історії суспільства чи власного досвіду, що підтвердять ваші судження про залежність обов'язків і прав особистості від стану соціальних цінностей.

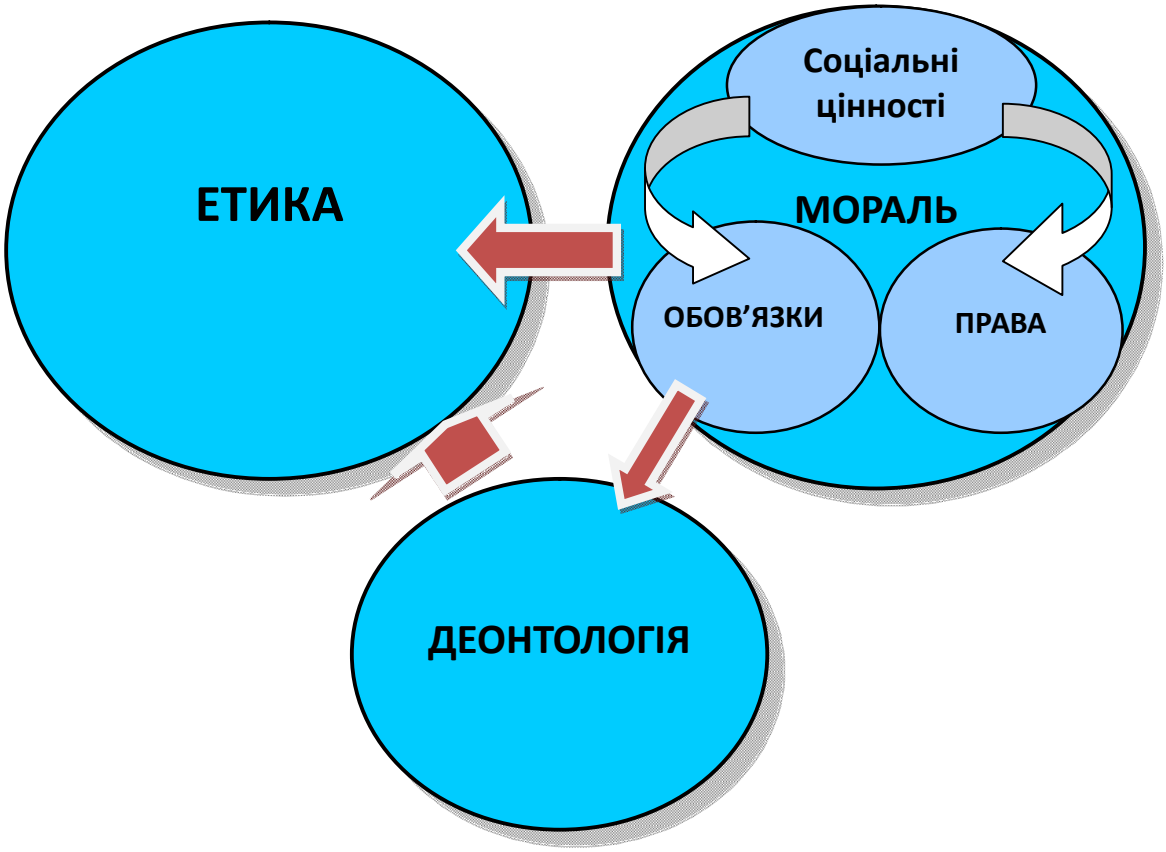

Рис. 3. Взаємозв'язок моралі, етики та деонтології
(розроблено авторами за даними [5] *)*

Виконання прикладених до наведеної опорної схеми завдань сприяло як самостійному аналізу студентами взаємозв'язків між об'єктами, так і формуванню у них оціночних (релятивістських) суджень. При реалізації цього аспекту масового дистанційного курсу ми керувались тим, що релятивістські судження – це думка, в якій завжди стверджується або заперечується наявність у об'єктів пізнання певних властивостей, а також їхніх відношень між собою [10, с.358]. Дидактична цінність такого прийому полягає в тому, що у судженнях відбувається рух мислення від поодинокого до загального, від конкретного до абстрактного, від причини до наслідку, від частини до цілого. При формулюванні суджень студент має оперувати аргументами, що підтверджують справедливість його думки. Тобто при пошуку відповіді на кожне з наведених завдань виникає середовище продуктивного навчання, при цьому результат розв'язку пізнавальної задачі сприяє глибокому засвоєнню матеріалу дистанційного навчання.

3) Третя функція, що реалізована при дистанційному проведенні практичних занять з даної дисципліни зумовлена її соціально-філософським та психолого-педагогічним змістом. Це визначає необхідність розробки і використання методу виконання студентами ситуаційних завдань для формування практичних морально-етичних компетентностей. Такі завдання в умовах дистанційного навчання можливо і доцільно розробляти на підставі опорних схем. Наводимо приклад такого завдання розробленого і застосованого нами при проведенні в он-лайн форматі семінару з теми «Моральність».

Ситуаційне завдання: «Всі морально-регульовані вчинки відбуваються при інтеграції трьох причин: «хочу», «можу» і «треба» (дивись рисунок 4).

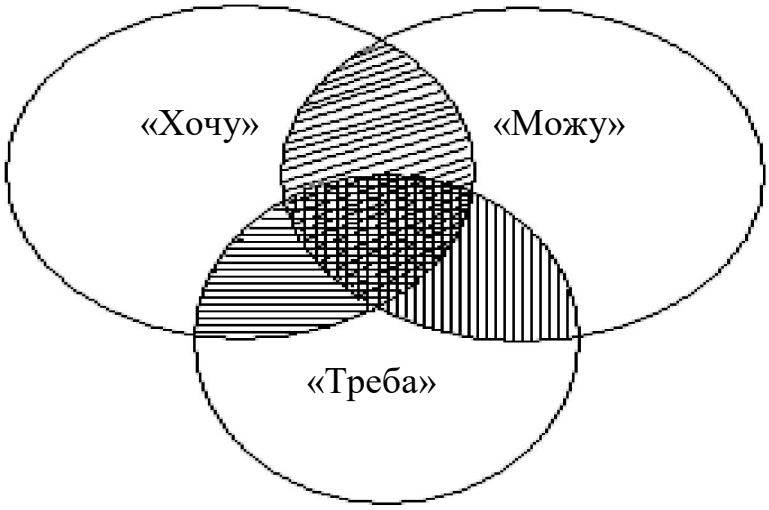

Примітка: ОРМ – умовна зона «Оптимального регулювання моральності» конкретних вчинків професіонала.

Рис. 4. Умовна схема інтеграції трьох рушійних сил діяльності.
(розроблено авторами за даними [5] *).*

Однак, у професійній діяльності фармацевтичного працівника досить часто виникають ситуації, коли одна із цих причин має протилежне значення, наприклад:

1. «хочу», «можу», «не треба»;
2. «хочу», «не можу», «треба»;
3. «не хочу», «можу», «треба».

Дайте опис ситуацій, коли одна з трьох причин має чітко визначене «не» та спроектуйте дії фармацевта в кожній ситуації».

Виконання такого типу завдань студентами суттєво підвищувало продуктивний характер формування у них як аналітичного мислення, так і практичних навичок вибору варіантів морально-етичної поведінки в типових для фармацевтичної практики ситуаціях. Значущість такого педагогічного прийому полягає перед усім у тому, що в умовах, коли студент не має можливості безпосереднього спілкування з викладачами, виконання подібних завдань в певній мірі компенсує прагматичну спрямованість практичних та семінарських занять, що проводяться у ЗВО за традиційними методиками.

4) Четверта функція реалізовувалась у завершальному періоді вивчення дисципліни, коли у студентів був накопичений певний досвід роботи з опорними схемами. Для організації самостійної роботи студентів (далі – СРС) як обов'язкової компоненти навчального плану ми скористались зворотним характером завдань щодо використання опорних схем у дистанційному навчанні. А саме пропонували студентам самостійно розробити опорну схему за її описом. Один із варіантів таких завдань мав наступний зміст.

Завдання для самостійної роботи студента: «Складіть умовну схему механізму процесу морально-етичного виховання особистості людини як носія свідомості.

Врахуйте, що перша стадія такого процесу є відображенням знань про норми морально-етичної поведінки у свідомості (на схемі умовно в «голові») людини.

На другій стадії ці знання викликають гамму почуттів (на схемі умовно в «серці») людини.

На третій стадії домінанта почуттів врегульовує її конкретні вчинки, що інтегруються в поведінку (на схемі умовно в «кінцівках людини»).

Четверта стадія – це соціальна оцінка представниками суспільства вчинків (поведінки), яка формує нові знання про необхідність дотримуватись норм моралі та етики у своїй поведінці (на схемі умовно знову в «голові»).

П'ята стадія – нові знання спричинюють нові почуття (на схемі умовно знову в «серці»), що корегують попередньо існуючу домінанту почуттів.

На шостій стадії відкоригована домінанта почуттів врегульовує корегування поведінки (на схемі умовно знову в «кінцівках людини»).

Тобто, можна говорити, що, починаючи з четвертої стадії, циклічно і багаторазово повторюється процес взаємозв'язку знань, відображених у свідомості, викликаних ними почуттів, що регулюють поведінку, здійснюється соціальна оцінка поведінки, яка знову формує нові знання про соціальну оцінку. І так безкінечно протягом всього життя людини. Отже механізм процесу морально-етичного виховання – це нескінченно циклічний процес.

Відобразіть такий механізм схематично та надішліть звіт на електронну адресу викладача»

Звіти з виконання даного завдання студенти захищали дистанційно в режимі он-лайн конференції, під час якої для порівняння індивідуальних звітів студентів із зразком була використана опорна схема, розроблена нами і представлена на рисунку 5.

Така організація захисту звітів з самостійної роботи студентів навіть виявила переваги дистанційних форм навчання в цьому компоненті професійної підготовки перед традиційними, оскільки забезпечила можливість всім студентам спостерігати опорні схеми, розроблені у звітах кожного з них. Тобто, з одного боку, була досягнута прозорість захисту звітів, з іншого боку, мала місце можливість колективного обговорення якості та характеру виконання завдання, з третього боку, кожен студент міг вносити корективи у свій варіант опорної схеми.

Відтак захист звітів з СРС набув ефекту продуктивного навчання. На наш погляд, такий дидактичний ефект заслуговує на рекомендацію щодо впровадження такої форми захисту звітів з самостійної роботи студент, а також звітів з виконання індивідуальних завдань в масову практику.

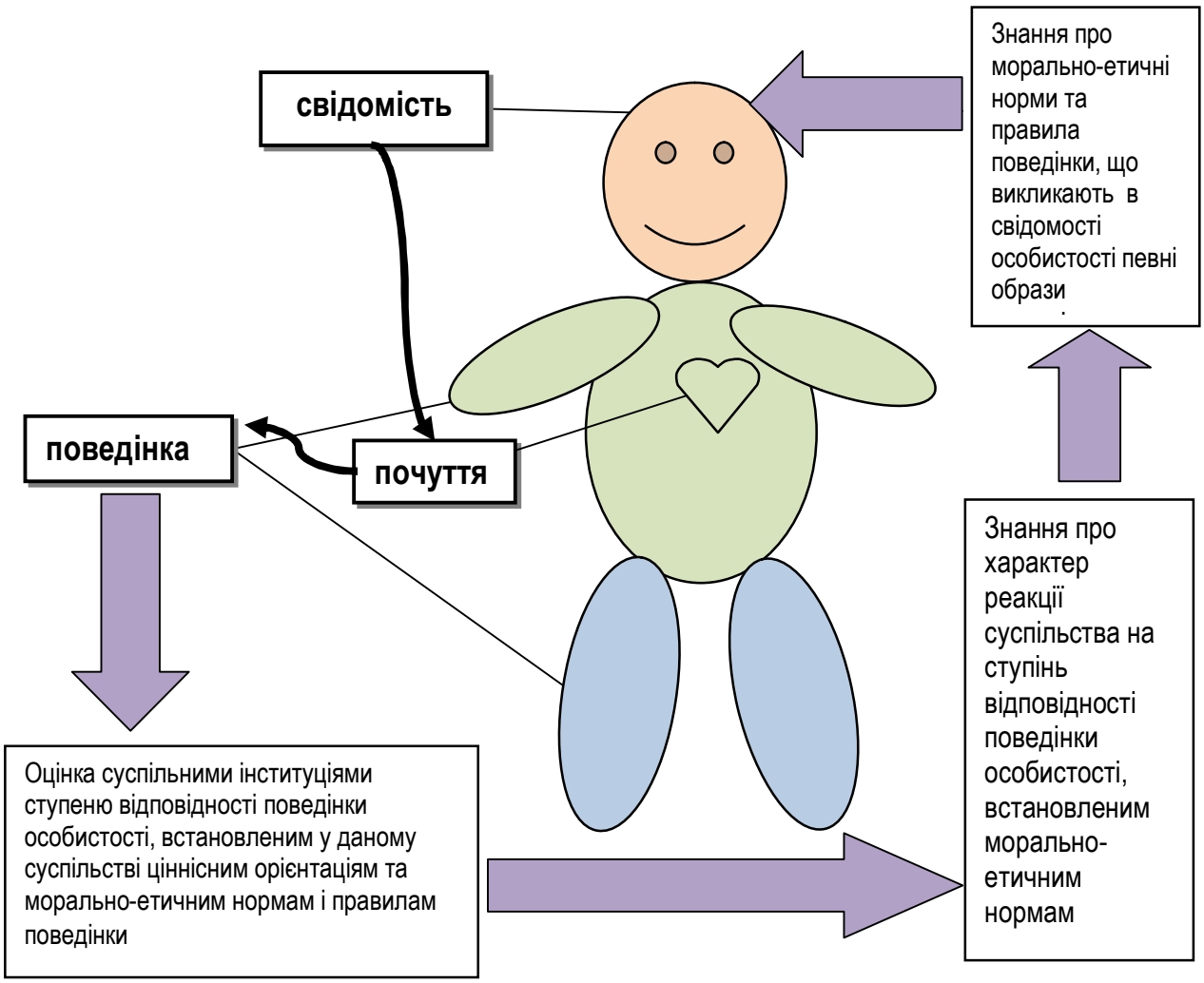

Рис. 5. Умовна схема механізму морально-етичного виховання особистості *(розроблено авторами за даними* [5] *).*

Аналіз діяльності студентів на різних формах занять, проведених в он-лайн форматі, та при використанні різних за рівнем дизайну опорних схем виявив, що якісно оформлені схеми підвищують їх пізнавальний інтерес та активність. Отже, в подальшій роботі викладачам слід приділяти цьому аспекту опорних схем належну увагу.

Висновки і пропозиції. Розвиток інформаційних систем та технологій об'єктивно забезпечив можливості для ефективного впровадження в практику ЗВО дистанційної освіти. Вітчизняні науковці цілком справедливо вважають, що при якісній організації інформальної освіти дидактичне середовище набуває трисуб'єктної структури [15]. Теорія та практика організації дистанційної освіти досягла такого рівня, який дозволив (в екстремальних умовах весни 2020 року) здійснювати розробки та впровадження масових дистанційних курсів за програмами певних академічних курсів навчальних дисциплін, що фактично запобігло руйнуванню системи вищої освіти.

Зміст масових дистанційних курсів зумовлює необхідність ретельного добору засобів організації дистанційної взаємодії суб'єктів в системі «викладач – комп'ютер – студент». Враховуючи те, що академічний курс з навчальної

дисципліни «Етика і деонтологія у фармації» розглядає глибоко структуровані категорії, які мають внутрішні особистісні та зовнішні соціальні імперативи, при розробці дистанційного курсу з цієї дисципліни виникла гостра потреба у розробці та застосуванні комплексу опорних схем.

Апробація застосування різних типів таких схем довела можливість та доцільність такого дидактичного засобу і в лекційних, і в практичних (семінарських) формах занять, і в організації самостійної роботи студентів, і в контролі виконання ними індивідуальних завдань, що здійснювались в он-лайн форматі. При чому умовах дистанційного навчання рівень продуктивності навчальної діяльності студентів та їх активності при виконанні завдань СРС та індивідуальних завдань був навіть вищим, ніж при традиційній організації цих компонентів навчального процесу.

Отже, можна вважати, що дистанційне навчання, при його достатньому забезпеченні такими засобами як опорні схеми, в певній мірі компенсувало неможливість проведення у закладах вищої освіти традиційних академічних занять.

Спираючись на зазначене, перспективними напрямками подальшого дослідження ролі опорних схем у дистанційному навчанні вважаємо розробку таких дидактичних засобів та методики їх використання у формах підсумкового контролю якості освіти з окремих дисциплін і навіть при державній атестації. Також доцільним вважаємо екстраполяцію методичних прийомів використання опорних схем при дистанційному навчанні у закладах вищої освіти громадян з обмеженими можливостями.

Список використаних джерел:

1. Бацуровська І. В., Самойленко О. М. Технології дистанційного навчання у вищій освіті. Альянс наук : вчений вченому : матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 лют. 2011 р. 2011. Т. 6 : Наукові праці з педагогіки та психології. С. 26-29.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. К. : Атіка, 2009. 684 с.
3. Бугайчук К. Л. Массовые открытые дистанционные курсы : понятие, типология, перспективы. URL : http:// bugaychuk.blogspot/com/2013/06/ blog-spot_22. html
4. Владимирська Є. Ю. Дистанційна чи відкрита освіта : дефініційні артикуляції. Вища освіта України. 2004. № 2. С. 26-29.
5. Етика і деонтологія у фармації : курс лекцій для студентів фармацевтичних спеціальностей / уклад. Л. В. Вишневська. Херсон : Айлант, 2020. 204 с.
6. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (Затверджено Міністром освіти і науки України В. Г. Кременем 20 грудня 2000 р.). К. : Просвіта, 2000. 16 с.
7. Котвіцька А. А., Сурікова І. О., Гавриш Н. Б. Дослідження впровадження етичного кодексу фармацевтичних працівників України у практичну діяльність. Соціальна фармація в охороні здоров’я. 2015. № 1. С. 45-52.

8. Кравцов Г. М. Концептуальні задачі розробки системи дистанційного нпвчання та технології їхньої реалізації. Компютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. Вип. 2 (9). С. 294-305.
9. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання : Умови застосування. Дистанційний курс : навч. посібник / за ред. В. М. Кухаренка. 3-е вид. Х. : НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
10. Малафіїк І. В. Дидактика : навч. посібник. К. : Кондор, 2006. 398 с.
11. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології : навч. посібник. К. : Видавничий центр «Просвіта», Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. 368 с.
12. Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки України 25.04.2013 № 466. URL: http://zakon4.rada.gov.ua /laws/show/z0703-13.
13. Ручинська Н. С. Технології дистанційного навчання в роботі викладача закладу післядипломної педагогічної освіти. Післядипломна освіта в Україні. 2012. № 1. С. 67-69.
14. Самойленко О. М., Шарко В. Д., Юзбашева Г. С. Неперервна освіта та дистанційне навчання. Теоретико-методологічні основи вдосконалення системи освіти : дидактичний аспект : колективна монографія / за ред. Г. С. Юзбашевої. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. С. 308-368.
15. Співаковський О. В., Пєтухова Л. Є. До питання про трисуб'єктну дидактику. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2007. № 5 (61). С. 7-9.
16. Downes Stephen. Connektivism & Connektiveknowledge. URL: http://www.huffingtonpost. /com /stephen-downes/ connektivism-and-connekti_b_804653. html.

Задорожня Н.О. доцентка кафедри публічного та міжнародного права та правоохоронної діяльності
Задорожня О.В. старша викладачка кафедри публічного та міжнародного права та правоохоронної діяльності

ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ: ФОРМАЛЬНИЙ ТА ІНФОРМАЛЬНИЙ ПІДХОДИ

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в останні роки і десятиліття у всіх розвинених країнах, викликають підвищений інтерес до освіти, що виходить далеко за межі традиційної формальної, – неформальної і інформальної. Адаптивність, гнучкість і мобільність, властиві

даним видам освіти, особливо затребувані в сучасному світі. Відповідно, розвивається інтерес наукової спільноти до даних проблем. З іншого боку, ще однією фундаментальною і всеосяжною соціальною тенденцією, що знаходить відображення в педагогічній практиці, є повсюдне і загальне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Проблематика визначення поняття «інформальна освіта». В даний час можна зустріти велику кількість визначень, концепцій, що стосуються інформальної освіти, що свідчить про те, що дане питання є дискусійним і актуальним. Це відносно нова модель професійного розвитку, яка затребувана самими студентами, оскільки форми інформальної освіти спрямовані саме на того, хто навчається, враховують його особисті інтереси і потреби, зосереджені на його особистому зростанні.

Можна виділити як мінімум вісім підходів до розуміння сутності поняття «інформальна освіта» [3, с.34]:

інформальна освіта як діяльність	специфічна людська форма активності, обумовлена наявністю свідомості, не завжди має цільовий характер
інформальна освіта як результат діяльності	акцентується увага на тому, що це не стільки сама діяльність, яка до того ж не має формалізації, скільки її результат
інформальна освіта як процес	філософська категорія, що позначає: послідовну зміну явищ, станів у розвитку; сукупність послідовних дій для досягнення освітньої мети, результату
інформальна освіта як освіта	сам термін «освіта» включає в себе безліч аспектів: освоєння певних компетентностей, отримання знань, умінь, навичок, освоєння культурної спадщини, отримання виховання; робиться акцент на спонтанності інформального процесу освіти і обов'язкову присутність насиченості середовища, в якому воно здійснюється
інформальна освіта як навчання	акцент робиться на самостійності навчання при інформальній освіті, і не стільки на отримання певної суми нових знань, скільки на вдосконаленні знань, вже здобутих індивідом
інформальна освіта як форма навчання	способи отримання додаткових знань, умінь і навичок
інформальна освіта як отримання інформації	відображає потужний пасивний вплив насиченого навколишнього середовища на свідомість і підсвідомість індивіда, часто незалежно від його бажання
інформальна освіта як життєвий досвід	дає можливість удосконалити свої знання у всіх можливих сферах часто ефективніше, ніж під час академічних занять

Таким чином, інформальна освіта є складною і багатогранною категорією. Сучасні вчені показують, що давати визначення даного поняття необхідно, співвідносячись з поставленими в ньому завданнями, і виділяти саме той аспект, який дозволить досягти поставленої мети дослідження [2].

Студенти заочної форми навчання як особливі учасники освітнього процесу. Заочне навчання повинно бути методично забезпечено з урахуванням особливостей наявного контингенту слухачів. Необхідно враховувати вікову специфіку, попередню освіту, а також професійний і життєвий досвід студентів. Це підвищує їх мотивацію, сприяє більш міцному засвоєнню знань. Тому методика викладання повинна бути побудована на тісному взаємозв'язку теоретичного змісту дисципліни викладання з майбутньою або нинішньою практичною діяльністю студентів.

На базі історико-юридичного факультету Херсонського державного університету здійснюється підготовка фахівців-юристів за спеціальностями 081. Право, 293. Міжнародне право, 262. Правоохоронна діяльність.

Можна дати таку характеристику аудиторії слухачів заочної форми навчання:

- частина студентів – атестовані співробітники правоохоронних органів;
- вік слухачів – від 20 до 40 років;
- за основним місцем роботи вони представляють абсолютно різні сфери юридичної діяльності.

Слухачі мають досить сильну мотивацію до навчання. Всім їм для подальшої кар'єри потрібно мати вищу юридичну освіту, причому у деяких є вища освіта за іншим профілем, але для просування по службі їм не вистачає диплому саме за юридичною спеціальністю.

Навчання студентів заочної форми повинно бути персоніфіковане. Необхідно враховувати вікову специфіку, попередню освіту, а також професійний і життєвий досвід студентів. Тому слід пов'язувати зміст дисципліни викладання з майбутньою або нинішньою практичною діяльністю студентів. Це підвищує їх мотивацію, сприяє більш міцному засвоєнню знань.

Найбільша складність, з якою стикаються студенти заочної форми навчання, – великий обсяг самостійної роботи. Але саме ця категорія студентів має мало вільного часу для виконання цього виду роботи. Однак слухачі заочної форми навчання, як правило, люди з достатнім життєвим і професійним досвідом, який дозволяє викладачеві під час практичних занять ставити і вирішувати більш складні завдання, ніж в аудиторії слухачів денної форми навчання, що не володіють подібним набором компетентностей.

Таким чином, студенти залучені в три взаємопов'язані напрямки навчання, які пов'язані з їх професійною діяльністю:

1) формальне навчання в університеті, здійснюване за нормативними програмами, навчальними планами і процедурам, після завершення якого слухачі отримують диплом державного зразка;

2) неформальне навчання, що відбувається за місцем роботи в спілкуванні з керівниками, колегами відповідно до цілей і завдань роботи установи;

3) інформальне навчання, що представляє собою накопичення досвіду в процесі отримання професійних знань і навичок в ході практичної діяльності.

При навчанні слухачів заочної форми викладач повинен розвивати насамперед формальні компетентності. Але, працюючи з людьми, які отримали достатній рівень професійних знань і досвіду в процесі роботи, він повинен спиратися на фундамент, сформований в ході неформального і інформального навчання.

Оскільки аудиторія слухачів заочної форми навчання має свої відмінні риси, існує нагальна необхідність застосування особливої методики викладання для підвищення ефективності навчального процесу.

Досвід роботи зі студентами заочної форми навчання дозволив зробити висновки, як краще перебудувати навчальний процес відповідно до об'єктивних особливостей цієї соціальної групи слухачів. Так, слухачам необхідний навчальний посібник, в якому б основний теоретичний матеріал був викладений стисло (до 50 сторінок) у вигляді конспектів лекцій або тез з кожної дисципліни. Такий навчальний посібник був би корисним при підготовці до підсумкової атестації, а також як пам'ятка після завершення процесу навчання в практичній роботі.

Якщо дисципліна, що викладається, перетинається з практичною діяльністю, то на аудиторних заняттях навчаються охоче: ставлять питання з практики, розповідають про проблемні ситуації. Досвід показує, що саме така форма занять їм найбільше подобається. Ця ж особливість аудиторії дає можливість будувати заняття на принципах «кейс-стаді» (від англ. case study – «вивчення ситуації»), тобто пов'язувати розгляд теоретичних положень з прикладами з професійної діяльності.

Метод кейс-стаді відноситься до інтерактивних методів навчання і все частіше застосовується у викладанні юридичних дисциплін. Це метод аналізу конкретних ситуацій, який вперше був застосований під час викладання управлінських дисциплін в Гарвардській бізнес-школі. Цінність цього методу полягає в тому, що він формує готовність приймати рішення в стані стресу, ризику, невизначеності, формує вміння в ситуації недостатньої інформації швидко вирішувати проблему на основі адекватної побудови системи пріоритетів. Можливо, обмежене застосування цього методу пов'язане з тим, що розробка кейсу є достатньо трудомісткою і вимагає опрацювання багатьох інформаційних джерел. Головне його призначення полягає в створенні творчої, цілеспрямованої атмосфери в процесі навчання. При використанні цього методу перед слухачами ставиться завдання – освоїти теоретичні положення теми, оволодіти практичними навичками використання теоретичних знань.

У діалоговому режимі або в дискусії встановлюються причинно-наслідкові зв'язки, висуваються ключові проблеми і пропонуються різні варіанти їх вирішення. Метод кейс-стаді в навчальному процесі формує позитивну мотивацію до навчання, що сприяє інтелектуальному розвитку студентів, отриманню комунікативних навичок, а також підвищує професійну компетентність викладача. Самостійна підготовка слухачів, активна участь в обговоренні проблеми, моделювання і прогнозування розвитку ситуації – все це

сприяє підвищенню ефективності навчання. При використанні методу кейс-стаді в освіті виникають певні труднощі щодо його методологічної основи. Щоб метод кейс-стаді став ефективним способом поєднання навчального, освітнього і практичного змісту в навчанні, необхідно навчитися застосовувати його в різних видах професійної підготовки. Деякі методи організації освітнього процесу можуть бути успішно інтегровані в кейс-метод. Кейси поділяються за ступенем впливу їх основних джерел: практичні, які відображають реальні життєві ситуації, навчальні кейси, в яких головним завданням є навчання, і науково-дослідні, спрямовані на реалізацію дослідницької діяльності. У структуру кейс-стаді входять елементи: проблема, історія з реального життя, вказівка місця, особливості дії або учасників ситуації, коментарі ситуації, питання або завдання. В основі використання кейс-стаді повинні лежати концептуальні положення досліджуваної теми, що відповідають певному проблемному полю.

Хороший кейс повинен відповідати таким вимогам:

- ілюструвати типові життєві ситуації, бути актуальним на сьогоднішній день;
- розвивати аналітичне та креативне мислення;
- мати достатній рівень складності;
- провокувати дискусію;
- мати кілька рішень.

Кейс може бути представлений в різній формі: від декількох пропозицій до кількох сторінок. Однак великі кейси викликають у слухачів деякі труднощі в порівнянні з малими, особливо на початку навчання цим методом.

Відмінною особливістю цього методу є моделювання проблемної ситуації на основі дійсних подій. Тобто кейс-стаді ілюструє реальну професійну проблему. Кейс – не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційний комплекс, що дозволяє зрозуміти, виявити внутрішню логіку запропонованої ситуації, доповнити теоретичні положення будь-якої науки. Крім того, він повинен включати набір питань, що підштовхують до вирішення поставленої проблеми. Деякі вчені вважають, що кейси бувають «мертві» і «живі». До «мертвих» кейсів можна віднести кейси, в яких міститься вся необхідна для аналізу інформація. Студентам в цьому випадку необхідно лише уважно вивчити представлені матеріали і сформулювати відповідь на основі, наприклад, знання законів. Такі кейси мають, як правило, одне вірне рішення.

Отже, у теорії і практиці навчання слухачів можна виділити такі необхідні умови для розробки проблемної ситуації (кейсу) для засвоєння теоретичних знань:

- наявність проблеми, що ілюструє теоретичні положення;
- оптимальні для студентів труднощі вирішення проблеми;
- актуальність для студентів результату рішення кейса.

Зупинимося детальніше на інших особливостях методики викладання юридичних дисциплін для слухачів заочного відділення. Відповідно до програми навчання письмова робота лежить в основі завдань і перевірки знань,

умінь, навичок (контрольна робота). Як завдання рекомендується використовувати тести, теоретичні питання.

Контрольну роботу необхідно виконувати з урахуванням таких необхідних вимог. Завдання у вигляді теоретичних питань за своєю суттю представляють спрощений реферат, при цьому формальні вимоги приблизно такі ж.

Мета реферату – освоєння навичок збору та структурування інформації, а також перевірка знань студентів за однією з обраних тем курсу, формування вміння аналізувати практичний досвід і вирішувати конкретні завдання. При написанні реферату рекомендується додатково до матеріалів лекційних та практичних занять вивчити відповідні розділи підручників і навчальних посібників, монографій та інших літературних джерел з теми, здійснити ретельну підготовку і аналіз фактичних даних з додаткової літератури або на підставі власного професійного і життєвого досвіду. Зміст реферату повинен бути спрямований на вирішення конкретних навчально-методичних завдань, пов'язаних з тими чи іншими розділами цього курсу. Висновки і результати повинні базуватися на теоретичних положеннях, які підтверджуються конкретними даними.

Контрольні завдання можуть бути запропоновані у вигляді тестів. В цьому випадку необхідно вимагати обґрунтування вибору тієї чи іншої відповіді з посиланнями на відповідні джерела. Слухач повинен навчитися раціонально визначати правильну відповідь, а не вказувати її навмання. Методи контролю і самоконтролю ефективності навчально-пізнавальної діяльності (вхідний, поточний, підсумковий контроль). Для створення тестів можна використовувати середовище «Херсонський віртуальний університет», платформи Kahoot!, Proprofs, Quizlet, Google Форми, ClassMarker та інші.

Крім того, викладач може запропонувати інші творчі завдання. Наприклад, можна додати завдання в вигляді есе – твори, дослідження в довільній формі за загальною тематикою в рамках предметної області дисципліни. Тематика есе по курсам «Конституційне право» і «Муніципальне право» в найзагальнішому вигляді може бути запропонована наступна:

1. Значення досліджуваної дисципліни для майбутньої практичної діяльності.

2. Проблемні питання дисципліни, що вивчається.

3.Розвиток конституційного права або муніципального права, прогнозування.

4. Найцікавіша тема дисципліни, що вивчається.

5. Зв'язок дисципліни, що вивчається, з іншими досліджуваними дисциплінами.

Отже, специфіка аудиторії слухачів заочної форми навчання підводить нас до висновку про доцільність коректування методики навчання, обсягу і змісту матеріалу, що викладається для підвищення ефективності навчання.

Список використаних джерел:

1. Жихорська О. Зміст формування професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу вищого навчального закладу в умовах інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти. Науковий вісник Мелітопольського держ. пед. ун-ту. Сер : Педагогіка. 2015. № 2. С. 113-120.
2. Жукевич І. П. Інформальна освіта як фактор трансформації сучасної освіти. Збірник наук. праць Херсонського держ. ун-ту. Педагогічні науки. 2017. Вип. 79 (1). С. 140-144.
3. Кириленко К. М. Світоглядні основи інформальної освіти як реалізація засад інноваційної культури. Вісник Нац. академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2016. № 1. С. 3-8.
4. Комінарець Т. В. Використання неформальної та інформальної освіти у процесі професійного вдосконалення педагога. Педагогічний альманах. 2018. Вип. 40. С. 115-121.
5. Мартинець Л. А. Залучення педагогів до професійного розвитку у неформальній та інформальній освіті. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2017. № 6. С. 15-16.

Ільїна Н. В.
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри природничо-математичних наук та логопедії
Херсонський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЗВО

Постановка проблеми. Карантин 2020 року став серйозним викликом для освітянської спільноти України та всього світу. Досвіду перебування у такому тривалому карантині освітня галузь ніколи не мала. Перед усіма педагогічними та науково-педагогічними працівниками постала необхідність пошуку оптимальних варіантів організації та здійснення навчально-виховного процесу у дистанційному форматі. Надзвичайної актуальності набули також різноманітні наукові дослідження із зазначеного питання.

Проблема дистанційного навчання розглядалася в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Значна кількість наукових робіт присвячена дослідженню загальних питань змісту та організації дистанційного навчання (С. Авдошин, В. Биков, С. Віллер, М. Карпенко, К. Корсак, В. Кухаренко, Е. Полат, D. Keegan, M. Moore та інші). Ґрунтовно проаналізовано специфіку розробки електронних та інтерактивних засобів навчання, їхні характерні риси та особливості використання в роботах Е. Носенко, Г. Чекаль, М. Жалдака, О. Хуторського, Є. Машбиця, Т. Коваль, S. Downes, I. Allen, S. Hiltz та інших.

Застосування інформаційних технологій у педагогічному процесі вивчали Н. Корсунська; Ю. Пасічник, П. Стефаненко, В. Торопцов, психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу – В. Кухаренко, Т. Олійник, В. Рибалка). Усі зазначені напрями дослідження дистанційного навчання важливі, але, з огляду на реалії сучасного світу, надзвичайно актуальним постає питання організації якісного, різнопланового зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу в умовах дистанційного навчання, зокрема у вищих навчальних закладах.

Отже, метою нашої статті є дослідження специфіки організації зворотного зв'язку під час дистанційного навчання в умовах вищого навчального закладу для забезпечення ефективної взаємодії усіх учасників освітнього процесу.

Більшість науковців розглядають зворотний зв'язок у навчальному процесі як одне з центральних понять в освіті, від оптимального функціонування якого значно залежить успішність реалізації процесу навчання (О. Лукьяненко, Н. Олійник та інші)

І. Зимня розглядає зворотний зв'язок як механізм, завдяки якому здійснюється контроль за навчальною діяльністю людини. За словами науковця «…будь-яка інформація про процес або результат виконання дій є зворотним зв'язком, який здійснює контроль, регуляцію і керування» [2, с. 213].

За визначенням Н. Олійник зворотний зв'язок під час дистанційного навчання слід «…розглядати як постійний, цілеспрямований процес взаємодії всіх учасників дистанційного навчання, що передбачає отримання інформації про хід та результати навчальної діяльності студентів і розробки на її основі коригувальних дій щодо удосконалення системи навчання» [4, с.217].

Отже, у педагогіці зворотний зв'язок також можна розглядати як шлях отримання інформації щодо правильності або ступеня помилковості дій того, хто навчається. Під час дистанційного навчання він функціонує в двох напрямах [3]:

- на викладача, який використовує сучасні технології дистанційного навчання, має інформаційний характер;
- на студента, який є об'єктом такого навчання, має керуючий та навчальний характер.

В результаті зворотний зв'язок впливає на всю педагогічну систему в цілому, та різні її компоненти зокрема, він стимулює позитивні зміни і удосконалення в педагогічній системі.

Згідно з сучасною тенденцією використання технологій як потужного засобу підвищення якості освіти зворотний зв'язок може розглядатися в якості базового принципу успішного навчання. Важливо, щоб після виконання кожного навчального завдання студент отримував повну інформацію щодо покращення власних результатів та подальшого особистого та професійного зростання. Така інформація може надходити не тільки від викладача чи інтерактивної навчальної програми, а також і від співучнів.

Результативність зворотного зв'язку визначається його якістю та частотою. Якість передбачає здатність перевіряючим фахівцем виявляти будь-

які помилки, що підлягають виправленню, та невідповідності у виконанні запропонованих навчальних завдань. Також важливе значення має аналіз позитивних характеристик відповіді: творчий підхід до виконання завдання, ініціатива у додатковому вивченні поставленого питання тощо. Під «частотою зворотного зв'язку» ми розуміємо кількість взаємодій між студентом та викладачем за допомогою різних комунікативних засобів та інтерактивних навчальних технологій.

Важливість якості зворотного зв'язку в умовах дистанційного навчання зумовлена також обмеженою можливістю студента задавати додаткові питання, вимагати пояснень чи коментарів від викладача щодо виконання завдань.

Спілкування між учасниками дистанційного навчання опосередковано технічними та технологічними засобами, тому при відсутності якісного зворотного зв'язку виникає персональна ізольованість студента, що може спровокувати появу відчуття невизначеності щодо успіхів у роботі під час вивчення дисципліни, невпевненості у власних силах. Все це може сприяти зниженню мотивації і негативно впливати на хід навчального процесу в цілому.

Отже, зворотний зв'язок є невід'ємною важливою частиною будь-якого навчального процесу, а для організацій та функціонування дистанційної форми навчання його значення, взагалі, важно переоцінити.

За твердженням L. Kielty, розрізняють види зворотного зв'язку, які можна поділити за змістовим та часовим факторами. До змістових видів зворотного зв'язку належать: повідомлення про отримання, інформаційний відзив та корегуючий. На нашу думку, до цієї групи варто включити ще аналітичний відзив. За часовим фактором розрізняють оперативний, відкладений види зворотного зв'язку [1]. За думкою Н. Муліної, «для дистанційної форми навчання, як і традиційної, доцільно було б також казати про поточний зворотний зв'язок (formative feedback), який здійснюється в процесі проходження курсу, та підсумковий (summative feedback) – наприкінці вивчення курсу» [3, с. 613].

Повідомлення про отримання виконаного завдання викладачем або системою в умовах дистанційного навчання можна зробити автоматизованим. Таке повідомлення може містити не тільки інформацію про те, що відповідь отримана викладачем, але й про вчасність або, навпаки, запізнення у наданні відповіді. Не дивлячись на простоту такого типу зворотного зв'язку, для студентів він виявляється надзвичайно важливим, допомагає самоорганізації та може виконувати функцію заохочення та стимулювання мотивації.

Інформаційний зворотний зв'язок дає студенту можливість отримати додаткові роз'яснення, уточнення щодо виконання певного завдання, задати питання під час роботи над конкретною, отримати допомогу у вирішенні індивідуальних проблем, пов'язаних із залученням та участю у дистанційній формі навчання. Такий зворотний зв'язок з боку викладача або системи може містити певні оціночні властивості.

Корегуючий зворотний зв'язок покликаний надати студенту відзив на виконане завдання, допомогти студенту у майбутньому уникнути повторення зазначених недоліків та помилок у роботі або під час виконання аналогічних

завдань. Такий відзив має містити аналіз помилок, рецензію на виконане завдання. з тим, щоб. Висновком такого відзиву має бути виставлення оцінки або балів [3].

Вивчаючи зворотний зв'язок, або здійснюючи його, професорсько-викладацький склад основну увагу зосереджує на аналізі помилок, а особисті досягнення у виконанні того чи іншого завдання часто залишаються поза увагою і нагороджуються максимум позитивною оцінкою. В той же час докладний аналіз сильних сторін виконаного завдання або, навіть, констатація вищого рівня його виконання у порівнянні із попередніми може допомогти студенту краще зрозуміти специфіку завдання, узагальнити інформацію, відзначити для себе ознаки якісно виконаної роботи, посилити мотивацію. Саме такий характер відзиву передбачає, на нашу думку, аналітичний відзив, в якому доречно зазначити позитивні сторони виконаної студентом роботи.

Оперативний зворотний зв'язок, який студент отримує миттєво, здійснюється в умовах on-line зв'язку за допомогою сучасних комунікаційних та інтерактивних навчальних технологій. Якщо з об'єктивних причин відсутня можливість здійснення оперативного зв'язку, на допомогу приходить відкладений. До таких причин можна віднести відсутність технічної можливості або особливості здійснення педагогічної діяльності (наприклад, потрібен певний час на особисту перевірку завдань).

Для організації ефективного зворотного зв'язку в умовах дистанційного навчання важливим є дотримання ряду принципів [3]: зворотний зв'язок має сприяти розвитку навичок самооцінки (рефлексії) у навчання; стимулювати до спілкування, діалогу щодо навчання; допомагати у з'ясуванні правильності чи помилковості відповіді; забезпечувати можливість досягти бажаного рівня опанування навчальним матеріалом; надавати студенту високоякісну інформації про його успішність; стимулювати мотивацію, позитивний настрій та самоповагу; забезпечувати викладача інформацією, що може бути корисною для удосконалення процесу викладання.

Отже, ознаками ефективного зворотного зв'язку є регулярність, частота, деталізованість, навчальний характер, оціночний характер за зрозумілими для студента критеріями, орієнтованість на виконання майбутніх завдань.

Зворотний зв'язок, як і саме дистанційне навчання, може реалізовуватися різними засобами, а саме: через відеоконференції, вебінари (лекції), чати, месенджери, електронне тестування, надсилання відповідей у різному форматі, надсилання повідомлень студентам, відзивів на виконані завдання, електронні журнали обліку оцінок та відвідування тощо.

Звісно, що не слід використовувати тільки один засіб. Лише у органічному поєднанні всі ці засоби зможуть забезпечити належне здійснення процесу дистанційного навчання.

Одним з варіантів організації дистанційного навчання є система дистанційного навчання «KSU Online», яка створена на основі інформаційного середовища Moodle.

Moodle (акронім від *Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment* – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне

середовище) — це навчальна платформа, яка покликана об’єднати студентів, педагогів та адміністраторів в єдину інтегровану систему персоналізованого навчального середовища. Навчальна платформа Moodle адаптована для мережевого навчання та має значні дидактичні можливості для створення інноваційних навчальних засобів.

Система «KSU Online» дозволяє інтенсифікувати навчальний процес, структуровано подати навчально-методичні комплекси дисциплін для забезпечення ефективного самостійного опрацювання студентами, формувати у студентів високий рівень професійної ІТ-компетентності, покращити якість контролю за навчальною діяльністю майбутніх фахівців.

Система дистанційного навчання «KSU Online» дозволяє побудувати курс з таких елементів (модулів): HotPot, Анкета, Анкетний опитувальник, Вікі (Wiki), Зовнішній додаток, Глосарій, Завдання, Лекція, Опитування, Семінар, Тест, Форум та Чат. Кожний із зазначених модулів має більші або менші можливості здійснення зворотного зв’язку.

Модуль «HotPot» дозволяє здійснювати оцінювання та звіти про відповіді студентів, а також дає доступ до зазначеної інформації обом сторонам освітнього процесу. Модулі «Анкета» та «Анкетний опитувальник» забезпечують збір даних щодо навчання в дистанційних курсах від користувачів з метою оцінювання і стимулювання навчання в дистанційних курсах. Зазначені модулі покликані допомогти викладачу краще пізнати своїх студентів і з’ясувати ефективність навчання з точки зору студентів.

Цікавими з точки зору організації спільних видів діяльності є модулі «База даних» «Вікі» (Wiki) та «Глосарій». Окрім своїх специфічних функцій, усі записи студентів можуть бути оціненими не тільки викладачем, але й іншими студентами.

Швидко перевірити розуміння певного навчального матеріалу або з’ясувати побажання студентів щодо вибору теми чи напряму курсу викладач може за допомогою модулю «Опитування».

Навчальний елемент «Завдання» дозволяє викладачу давати різноманітні завдання, збирати студентські роботи, оцінювати їх, залишати відгуки у вигляді коментарів, окремого файл, де виправлена відповідь студента, або, навіть, аудіо-відгук. Оцінювання відповіді викладач може здійснювати декількома методами. Дати відгуки на роботи студентів по конкретній темі дозволяє викладачам також такий активний елемент як «Робочий зошит».

Елемент курсу «Лекція» також дозволяє викладачеві здійснювати зворотний зв’язок щодо розуміння та засвоєння лекційного матеріалу. Після кожної навчальної сторінки студенту можна запропонувати пройти короткий тестовий контроль. Залежно від результатів студенти можуть перейти на іншу сторінку або повернутися на попередню сторінку.

Як інструмент оцінювання також можуть бути використані такі навчальні модулі як Пакет SCORM, «Семінар», «Тест». Модуль «Семінар» дає можливість взаємного оцінювання студентських робіт. У такому випадку студенти отримують дві оцінки: за свою роботу і за свою оцінку робіт своїх однокурсників.

Можливість спілкуватися у синхронному та асинхронному режимах учасникам освітнього процесу дозволяють такі модулі як «Чат» і «Форум» відповідно.

Важливою особливістю системи «KSU Online» є те, що в ній створюється і зберігається портфоліо кожного студента: всі здані ним роботи, всі повідомлення у форумі, всі оцінки і коментарі до його робіт. Викладач може простежити будь-яку активність студента на сайті, навіть кількість і тривалість його відвідувань окремого навчального курсу протягом певного часу.

Отже, використання комп'ютерних, телекомунікаційних технологій та різноманітних навчальних платформ здатні забезпечити інтерактивну взаємодію викладача та студента на різних етапах навчання. Елементи і ресурси LMS Moodle, як ми це бачили на прикладі системи дистанційного навчання «KSU Online», дозволяють створити таке навчальне середовище, яке не тільки налагоджує, але і стимулює зворотний зв'язку, забезпечує діалог між викладачем та студентом і постійну підтримку з боку викладача протягом всього курсу навчання.

Список використаних джерел

1. Kielty L. S. Feedback in distance learning: Do student perceptions of corrective feedback affect retention in distance learning? Scholar Commons, USF, 2004. URL:http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2113&context=etd
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. М. : Издательская корпорация «Логос», 2000. 384 с. URL: http://psychlib.ru/mgppu/zim/zim-001-.htm#hid209
3. Муліна Н. І. Організація ефективного зворотного зв'язку в дистанційному навчанні іноземних мов. Гуманітарний вісник ДВНЗ Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. К. : Гнозис, 2013. Додаток 1 до Вип. 31, т. І (43) : Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простор. С. 609-616. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/43373/3/article_Mulina_kyiv_13.pdf
4. Олійник Н. Ю. Зворотний зв'язок у електронному навчанні як педагогічна проблема. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2016. Вип. 2. С. 209-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeemu_2016_2_18

References:

5. Kielt L. K. (2004) Feedback in distance learning: Do student perceptions of corrective feedback affect retention in distance learning? Scholar Commons, USF. URL: http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2113&context=etd
6. Zymniaia Y. A. (2000) Pedahohycheskaia psykholohyia. Moscow : Publishing Corporation "Logos". URL: http://psychlib.ru/mgppu/zim/zim-001-.htm#hid209

7. Mulina N. I. (2013) Orhanizatsiia efektyvnoho zvorotnoho zviazku v dystantsiinomu navchanni inozemnykh mov [Organization of effective feedback in distance learning of foreign languages]. Humanitarnyi visnyk DVNZ Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody" [Humanitarian Bulletin of Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda "] (electronic journal), vol. 31, no. I (43), pp. 609-616. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/43373/3/article_Mulina_kyiv_13.pdf
8. Oliinyk N. Yu. (2016) Zvorotnyi zviazok u elektronnomu navchanni yak pedahohichna problema [Feedback in e-learning as a pedagogical problem] Vidkryte osvitnie e-seredovyshche suchasnoho universytetu [Open educational e-environment of modern university] (electronic journal), vol. 2 no. 2, pp. 209-223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeemu_2016_2_18

Карпухіна Ю.В.
кандидатка біологічних наук
доцентка кафедри медицини
та фізичної терапії,
Херсонський державний
університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗІОЛОГІЯ» ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 227 МЕДИЦИНА

Постановка проблеми. Існують десятки різних визначень поняття «дистанційне навчання». Від простого, типу: «Дистанційне навчання – це навчання на відстані звикористанням інформаційних комп'ютерних технологій», до більш складних, які вказують на суттєві особливості процесу: «Дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі»[1]. Такий вид навчання у світі не новий, його поширеність досить висока. Особливо цей вид навчання став найбільш популярним під час пандемії COVID 19. Постало питання: наскільки таке навчання ефективне для засвоєння знань та практичних навичок у здобувачів вищої освіти?

Метою нашої роботи було: розроблення та аналіз ефективності роботи дистанційного курсу «Фізіологія людини» для спеціальності 227 Медицина.

Для досягнення мети, були поставленні наступні задачі:

1. Ознайомиться з сучасними технологіями дистанційного навчання та розробити курс з дисципліни «Фізіологія людини».
2. Провести апробацію курсу.

3. Проаналізувати ефективність застосування дистанційного навчання для здобувачів вищої освіти.
4. Виділити основні переваги та недоліки використаннядистанційних методів навчання.

Результати та їх обговорення

Зробивши аналіз інноваційних технологій, та врахувавши технічні можливості більшості учасників навчального процесу, було вирішено використовувати для спілкування зі студентамиплатформиGoogle Клас, KSU Online, Viber, Skype та програму Zoom. Кожна програма виконувала свою функцію і застосовувалася для певної мети.

Весь навчальний матеріал, яким повинні були оволодіти здобувачі вищої освіти викладався у систематизованому виглядіна платформахGoogle Клас та KSU Online.

GoogleКлас поєднує в собі Google Диск для створення і поширеннярізних за складністю завдань та набір різних сервісів Google для створення тестів, документів, відео файлів, презентацій, Gmail для спілкування і GoogleКалендар для планування.Студенти запрошувались за унікальним кодом, який надсилався їм. GoogleКлас легко установлюється на різні мобільні пристрої, планшети, комп'ютери та дозволяє робити користувачам фотографії, прикріплювати їх до завдань та працювати в автономному режимі.

Платформа KSU Online більш відкрита для різних осіб, які захотіли би переглянути курс навчання. ОскількиKSU Onlinезнаходиться на сервері Херсонського державного університету, то одночасне перебування великої кількості студентів на ній призводило до технічних збоїв.

Вся навчальна програма була поділена на змістовні модулі, які викладалися в папках на цих двох платформах. Кожний змістовний модуль містив у собі наступні папки:

– лекції;
– практичні та самостійні завдання;
– тести для перевірки знань;
– додаткові матеріали для самостійного опрацювання студентами.

В папках «Лекції» розміщувалися відео записи проведених Online лекцій для студентів цієї спеціальностів програмі конференцій Zoom. Це дозволяло студентам переглядати лекції повторно у будь-який зручний для них час, з можливістю зупинити відео та розглянути більш детально презентацію. Крім того, в цю папку також додавався текст лекції, що сприяло підвищенню якості засвоєння матеріалу.

В папках «Практичні та самостійні завдання» студентам надавалися практичні роботи та ситуативні фізіологічні задачі, які вони могли самостійно виконати вдома. Особливістю дисципліни «Фізіологія людини» є те, що передбачені лабораторні роботи, під час виконання яких студенти оволодівають практичними навичками. На жаль, під час дистанційного навчання це неможливо було здійснити. Існує віртуальний лабораторний практикум з «Фізіології людини» але ефективність його використання значно нижча, ніж проведення лабораторних робіт в реальних умовах[2].

Студенти, після того як виконували практичні завдання, надсилали відповіді у GoogleКласс у вигляді відео файлів, фотографій та текстових документів. Викладач мав можливість відстежувати успішність кожного здобувача вищої освіти, виставляти оцінки та повертати роботу разом з коментарями.

В папках «Тести» знаходились тести для здійснення проміжного та кінцевого контролю засвоєння знань за кожною темою у GoogleФормі. Такий вид роботи дозволяв проводити одночасно онлайн-опитування усіх здобувачів вищої освіти. Викладачу надалися автоматично усі відповіді кожного окремого студента та створювалася загальна статистика за всією групою. Також можна було проаналізувати за якимипитаннями найчастіше виникають помилки та основні прогалини в знаннях студентів під час засвоєння теми. Створювалася діаграма та отримувався відсоток правильних відповідей. Після проходження тесту та відправки його викладачу, студент також бачив всі свої помилки та правильні відповіді. Такий методичний прийом дозволяв здобувачам вищої освіти додатково опрацювати тазапам'ятати навчальний матеріал.

В папках «Додатковий матеріал» були представлені електронні підручники та посібники з «Фізіології людини», які потрібно було самостійно розібрати під час підготовки за темою. Крім того, студентам рекомендувалось переглянути відеоролики с заданої теми на YouTube та відео лекції провідних викладачів інших вузів.

Для проведення лекцій та групових семінарських занять застосовувалась програма конференцій Zoom. Вона давала змогу демонструвати презентацію, спілкуватися зі студентами, задавати питання в режимі Online, отримувати відповіді та, за потреби, додатково пояснювати матеріал. Перевагою цієї програми стало те, що можна зробити запис конференції, який потім зберігався на Google Диску та виставлявся в Google Клас. Недоліком безкоштовної версії програми Zoom стала обмеженість у часі.

Програми Viber, Skyредозволяли спілкуватися зі студентами індивідуально. Прикладна програма Viber дуже популярна серед молоді, установлена у більшості студентів на телефонах та зручна у застосуванні. Тому ця програма використовувалась для загальних оголошень для групи студентів. В основному Viber та Skyрепотрібні були для відео зв'язку під час індивідуального опитування студентів. Такий метод дистанційної роботидавав можливість студентам надавати розгорнуті усні відповіді на запитання викладача, формувати власну думку, розвивати мислення та розуміння цілісних фізіологічних процесів, які відбувається в організмі людини.

Для перевірки ефективності дистанційного навчання нами був зроблений порівняльний аналіз успішності студентів до початку педагогічного експерименту та успішність студентів під час застосування інноваційних методів. Крім того, студенти прийняли участь в анонімному онлайн опитуванні щодо характеристики такого виду навчання з елементами Feedback.

Аналіз успішності студентів показав, що більшість здобувачів вищої освіти стали прикладати більше часу та зусиль для оволодіння теоретичними знаннями. У більшості студентів оцінки не суттєво змінилися під час

використання сучасних інноваційних методів. Але з'явився суттєвий відсоток студентів, яким використання таких дистанційних форм сподобалося, та вони стали приділяти більше уваги навчанню. В той же час, деякі студенти не могли прийняти участь в дистанційному навчанні через технічні обмеження (відсутність та нестійкість інтернету, старі моделі телефонів на які не завантажувалися програми Zoom, Viber, відсутність відеокамер, тощо).Безумовно, збільшився відсоток самостійної роботи студентів. На нашудумку, сучасна молодь не дуже полюбляє розбирати складний текст підручників, але швидше такраще засвоює навчальний матеріал за допомогою відео форматів, що в цілому надавало перевагу у вивченні теми. Треба відзначити, що з'явилася більша повага до праці викладачів.

Onlineопитування студентів показало, що більшості студентів подобається дистанційне навчання, та70% з них хотіли би його поєднувати із традиційним навчанням в університеті. Серед переваг такого навчання 69% студентів відзначили, що можна переглядати додатковий матеріал за темою. Біля 62% студентів звернули увагу на те, що можна відповідати та здавати усно тематичний модуль за власним індивідуальним графіком у зручний їм час ітака форма роботи їм подобалася більше, ніж групове семінарське заняття. На їхню думку, у такий спосіб краще вибудовувалисястосунки між окремим студентом та викладачем, більше часуприділялося наданню конкретних знань та поясненню питань, які особисто не зміг розібрати учень. Переваги праці з електронною формою тестів відзначили 85% студентів. Але цікавим виявилося те, що 92% студентів попросили залишити Google Клас і в подальшому їх навчанні.

Отже, під час створення дистанційного курсу «Фізіологія людини» для студентів спеціальності 227 Медицина нами використовувались різні інноваційні методи навчання, апробація яких протягом двох місяців дозволили виявити, на нашу думку, основні переваги та недоліки.

Переваги:

1. Дистанційне навчання подобається більшості здобувачів вищої освіти, про що свідчить Onlineопитування студентів. Тому обов'язково потрібно долучати елементи сучасних інноваційних технологій до традиційних методів викладання.
2. Дистанційне навчання дозволяє кожному студенту працювати в своєму власному режимі, обирати свій темп засвоєння знать, враховуючи індивідуальні особливості організму.
3. Така форма навчання призводить до зростання вкладу самостійної роботи студента.
4. Студенти і викладачі не прив'язані до конкретної освітньої установи, під час навчання можуть поєднувати інші види робіт або додатково працювати та навчатися в інших закладах.
5. Під час дистанційного навчання,студенти можуть додатково обирати інші курси навчання, прослухати лекції провідних фахівців з їх спеціальності, бути учасниками різних спеціалізованих вебінарів та Online курсів.

Недоліки:

1. Для здійснення дистанційного навчання потрібна технічна підтримка,наявністьшвидкого інтернету та сучасних мобільнихпристроїв.
2. Для того, щоб дистанційне навчання мало сенс і було якісним, у студентів повинні бути розвинуті деякі психологічні якості. А саме: висока самодисципліна, самоорганізація, самосвідомість та вони повинні дотримуватися академічної доброчесності.
3. Таке навчання не дозволяє проводити лабораторні заняття та отримувати студентам практичні компетенції.
4. При дистанційному навчанні відсутній емоційний компонент навчання та недостатнє соціальне спілкування з однолітками та викладачами.

На організування та проведення інтерактивного навчання викладач витрачає набагато більше часу та зусиль, оскільки повинен створитиунікальні комбіновані курси за освітніми програмами здобувачів вищої освіти та оволодіти певними технічними навичками.

Висновки. На закінчення необхідно відзначити, що саме дистанційна освітавідкриває студентам можливості та доступ до сучасних джерел інформації, підвищуєефективність самостійної роботи, дає можливості длянабуття та закріплення різних професійних навичок, авикладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи інтерактивного навчання. Отже, дистанційне навчання має специфічні елементи як для викладачів так і студентів. Дистанційне навчання буде ефективним, лише при поєднанні його інноваційних методів з традиційними методами та прийомами викладанням.

Список використаних джерел

1. Дистанційна освіта. Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. URL :http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro
2. Шкуропат А. В., Гасюк О. М. Ефективність віртуальних лабораторних практикумів з фізіології людини і тварин у структурі підготовки фахівця-біолога. Інформаційні технології в освіті. 2018. № 1. С. 62-70.
3. Водолад С. Н., Зайковская М. П., Ковалева Т. В., Савельева Г. В. Дистанционное обучение в Вузе. Ученые записки. Электронный научный журнал Курского гос. ун-та. 2010. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/distantsionnoe-obuchenie-v-vuze

Козій Т.П.
кандидатка біологічних наук,
доцента кафедри медицини та
фізичної терапії,
Херсонський державний
університет

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У КУРСІ «АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ» ДЛЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Проблема інноваційних методів та технологій навчання в цілому, та, зокрема, у вищій школі, є однією із актуальних проблем в сучасних умовах швидкого становлення нової формації суспільних відносин і пов'язана з необхідністю вдосконалення традиційного освітнього процесу і переходу від аналогових до цифрових форм інформаційного середовища.Процес трансформаційних змін у вищій школі потребує інтенсифікації інноваційної освітньої діяльності, постійних нововведень щодо методів навчання з використанням сучасних інформаційних технологій; вдосконалення змісту інтерактивних форм навчання, що має бути адекватний до сучасних вимог часу, з урахуванням специфіки їх використання у вищих навчальних закладах.

Особливо гостро ця проблема постала під час пандемії COVID-19, коли весь освітній процес в усьому світі, в тому числі в Україні, був вимушений перейти на дистанційну форму навчання. Виникла низканепередбачених нагальних питань щодо вибору відповідних сучасних методів і технологій дистанційного навчання, освітніхІнтернет-ресурсів (освітніх платформ), способів дистанційного зворотного зв'язку зі студентами тощо, які мали бути вирішеними в найкоротші терміни.Тому, метою даної роботи була спроба розкрити специфіку використання інформаційних технологій в інтерактивному освітньому середовищі та визначити характерні особливості інноваційних інформаційно-комунікаційних засобів, форм і методів дистанційного навчанняіз власного досвіду на прикладі викладання навчального курсу «Анатомія людини» для студентів-медиків у Херсонському державному університеті.

Основна частина. Процес підготовки кваліфікованих лікарів сьогодні вимагає впровадження сучасних інноваційних методів навчання, які дозволять інтенсифікувати процес вивчення і засвоєння матеріалу спеціального змісту та підвищити інтерес і мотивацію студентів-медиків до самостійного навчання, особливо при дистанційній формі навчання під час пандемії. Комп'ютери, ноутбуки, планшети, сматрфони та інші електронні гаджети відкривають необмежений доступ майбутніх лікарів до інформаційного середовища.

В навчальному курсі «Анатомія людини» під час дистанційного навчання були використані різні форми, методи і засоби навчання, що можна віднести до

загальноприйнятих методів, але інноваційність полягала у їх модифікуванні та модернізації з використанням різних інформаційно-комунікаційних технологій.

Видами навчальних робіт студентів під час дистанційного вивчення навчального курсу «Анатомія людини» були усні, практичні та самостійні роботи. Очна робота зі студентами здійснювалась в груповій, малогруповій та індивідуальній формі за допомогою платформи ZOOM, а також, в окремих випадках, з використанням Скайп-зв'язку і Вайбер.Заочна робота проводилась за допомогою сайтів кафедри і KSUonline, а також Google Класу.

Джерелом одержання знань були онлайн-лекції, які проводились на платформі ZOOM з використанням функції демонстрації екрана та запису. Крім того, власні відео-лекції були доступнівсім студентам на сайті медичного факультету в YouTube. Під час онлайн-лекцій обговорювались основні питання теми, а також давались відповіді з роз'ясненням на запитання студентів щодо незрозумілихмоментів, на які вказували самі студенти.Окрім відео-лекційстудентам надавались лекції в текстовому варіанті та відповідні до них презентації, що викладались одразу на сайтах кафедри медицини та фізичної терапії Херсонського державного університету, KSUonline та GoogleКлас.

З метою формування відповідних спеціальних навичок і вміньстудентів використовувались наочні засоби у вигляді власно створенихпрезентацій тапосилань на інтернет-ресурси – програми і додатки з анатомії людини (інтерактивні посібники, анатомічні атласи, препарати – електронний атлас, 3D-атласи з анатомії людини, мобільні програми з анатомії, електронні анатомічні словники, електронні словники медичних термінів, мобільні довідники з анатомії).Крім того, для набуття практичних навичок і вмінь з визначення топографії органів, дослідження зовнішньої та внутрішньої будови органів, систем органів і організму людини в цілому студентам на сайт KSUonline та в Google Клас в електронному вигляді надсилались методичні рекомендації щодо практичних робітз кожної теми, що містили:назву і мету практичної роботи; перелік питань для самопідготовки і контролю; посилання на необхідні підручники, посібники, атласи та інші інтернет-ресурси для виконання практичних завдань; список рекомендованої літератури; теоретичні та практичні завдання для організації позааудиторної роботи студентів. Під час виконання практичних робіт з кожної окремої теми студенти мали чіткий алгоритм виконання дій. Кожна практична робота містила ілюстрації зовнішньої і внутрішньої будови органів та їх систем в організмі людини, на цих рисунках студенти повинні були впізнавати всі структурні елементи будови того чи іншого органу і робити відповідні підписи. Якщо рисунку певного органа не було надано, то студенти мали їх намалювати власноруч з атласу і також зробити до них необхідні позначення, спираючись нанаведені у методичних рекомендаціяхсхеми будови органів та їх систем, що не тільки описували анатомію органів людини та їх латинські назви, а й безпосередньо впливали на формування у студентів бажання і вміння самостійно досліджувати будову органів тіла людини. Кожна практична робота мала бути виконана студентами в певний строк, що встановлювався відповідно до розкладу занять на медичному факультеті,та позначався в Google Класі у відповідній папці із завданнями і методичними рекомендаціями до кожної

практичної роботи.Після виконання всіх практичних завдань з певної теми студентповинен був надіслати в Google Клас у відповідну власну папку скрін-копії виконаних завдань. Але, підсумкова оцінка за кожну тему виставлялась і відправлялась в електронному вигляді у власний профіль студента тільки після того, як він складав тему усно за контрольними питаннями, що були наведені у методичних рекомендаціях.

Передбачені робочою програмою теми для самостійної роботи, або окремі питання теми, здобувачі освіти опрацьовували з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет, а потім складали їх під час усної відповіді на основні питання теми за допомогою ZOOM, або іншого виду зв'язку. Виконуючи самостійну роботу, здобувачі освіти формують важливі компетентності, які знадобляться в майбутній лікарській діяльності, а саме здатність до самостійного пошуку інформації та вміння працювати з інформацією, пошуковими системами, інтернет-ресурсами.

Крім традиційного методу контролю у формі усного опитування студентів на платформі ZOOM, або за допомогою іншого виду зворотного інтернет-зв'язку, під час дистанційного навчання були використані тестові завдання, що створювалисьв електронній формі наGoogleдиску. Тестові завдання складались у вигляді ситуаційних клінічних задач з кожної вивченої теми, для розв'язання якої треба було обрати лише одну правильну відповідь із п'яти запропонованих. Професійно-орієнтовані та проблемні завдання стимулюють та мотивують навчально-наукову діяльність здобувачів освіти, сприяють креативно-фаховому здобуттю знань і компетенцій відповідно до завдань підготовки майбутніх лікарів. Крім того, використання тестових завдань подібного типу проводилось в контексті підготовки до складання іспиту КРОК 1.Google форма для створення тестів різного типу і складності дає можливість не тільки здійснювати контроль знань студентів, але й визначати проблемні питання, на які більшість студентів дають неправильні відповіді, щоб потім, під час очної форми роботи, можна було б своєчасно скорегувати знання з певних питань. Крім того, аналітична функція Google форми для завдання з тестом дає можливість цілісного сприйняття успішності засвоєння конкретної теми в академічній групі за створеною діаграмою розподілу отриманих балів між студентами.Тестування за допомогою Google форми проводилось через комп'ютерну освітню систему - Google Клас, де був створений журнал, в якій заносились всі оцінки зі складених тестів. Крім того, в цей журнал заносились оцінки за виконані практичні та самостійні роботи. Кожному студенту було надано доступ до свого профілю, де він мав змогу продивлятися власні оцінки, контролювати строки виконання і здачі завдань.

Висновки. Таким чином, в навчальному курсі «Анатомія людини» під час дистанційного навчання були використані всі можливі для даної навчальної дисципліни трансформовані та модифікованіформи існуючих традиційнихметодіві засобів навчання (активні, інтерактивні, пасивні). Сучасні можливості інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютерні освітні системи і програми та доступність всього інформаційного простору в мережі Інтернет роблять дистанційний освітній процесу режимі онлайнбільш ефективним і

комфортним, як для викладачів, так і для студентів,розвивають творчий підхід і особистісний потенціал здобувачів вищої освіти. Під час такого освітнього процесу збільшуються можливості роботи в малих групах та індивідуальної роботи, студент може комунікувати з викладачем он-лайн, вирішувати проблемні завдання, моделювати ситуації, включаючи аналітичне і критичне мислення, знання, пошукові здібності. У той же час широке впровадження дистанційної форми навчання, як альтернативної освіти, за допомогою онлайн-комунікації в інформаційному освітньо-науковому середовищі університетів вимагає суттєвої консолідовані дій інформаційних центрів, лабораторій, бібліотек для його поновлення комп'ютерними освітніми програмами нового покоління, відповідно до сучасних вимог, та наповнення якісними інформаційними електронними ресурсами для забезпечення здобуття знань. Але освітні інновації онлайн-освіти можуть тільки в деякій мірі компенсувати всі переваги офлайн-освіти, так як ніякі онлайн-технології не можуть замінити живого спілкування людини з людиною, контакту очей викладача і студента та справжніх емоцій від реального процесу здобуття, передачі й продукування знань в стінах вищої школи. Особливо незамінними для студентів-медиків є практичні та лабораторні заняття під час вивчення дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх лікарів, в тому числі, анатомії людини.

Список використаних джерел

1. Абдалова О. И., Исакова О. Ю. Использование технологий электронного обучения в учебном процессе. Дистанц. и виртуал. обучение. 2014. № 12. С. 51.
2. Азимов Э. Г. Массовые открытые онлайн-курсы в системе современного образования. Дистанц. и виртуал. обучение. 2014. № 12. С. 5.
3. Стрельніков В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посіб. для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с. С. 3-4, 11, 18-19.

Костючков С. К.
доктор філософських наук,
професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології
Херсонський державний університет

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Постановка проблеми. Чим пояснити особливий інтерес до всього того, що існує та еволюціонує в сучасних світових практиках у плані реконструкції

системи освіти? Філософське осмислення проблем, пов'язаних із освітою протягом певного історичного періоду, набуло особливої актуальності й безпосередності в кінці XX ст., що було пов'язане з системними, кризовими тенденціями та явищами в системі освіти, зумовленими глобальними трансформаціями в політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах сучасного світу. Питання щодо змісту і глибини філософсько-освітніх ідей в умовах розвитку інформаційного простору. є безперечно важливим, оскільки воно стосується самої сутності освіти, створює підґрунтя для її подальшої раціоналізації, модернізації та оптимізації. Зростаючі вимоги суспільства до змісту й ефективності освіти активізують процеси докорінної модернізації технологій навчання: в такому контексті дистанційна освіта закономірно постає предметом критичної зацікавленості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософське осмислення освіти як соціокультурного феномена знайшло відображення в наукових розвідках зарубіжних учених, серед яких П. Бурдьє, Дж. Дьюї, Г. А. Жиру, Д. Колеман, В. Морріс, Е. Морен, Дж. Розенкранц, К. Томпсон, А. Уетсон, Г. Уліх, У. Франкен, П. Фрейре та інші. Значущим є творчий внесок у філософію освіти сучасних вітчизняних науковців, таких, як Г. Берегова, В. Бех, А. Бойко, В. Вашкевич, Е. Герасимова, Д. Дзвінчук, Т. Жижко, В. Зінченко, О. Кивлюк, С. Клепко, А. Кравченко, В. Кремень, М. Култаєва, С. Курбатов, В. Луговий, В. Лутай, Г. Москалик, В. Пазенок, І. Предборська, С. Пролеєв, В. Рябченко, Н. Скотна, Н. Сухова, О. Уваркіна, В. Шевченко, А. Ярошенко та інші. Слід зауважити, що питання філософії дистанційної освіти залишаються на сьогодні ще недостатньо висвітленими. Варто акцентувати увагу на дослідженнях в царині дистанційної освіти українських філософів О. Абакумової, В. Андрущенка, М. Бойченка, П. Давидова, М. Лукашевича, В. Мазур, М. Михальченка, О. Наливайко, Г. Онковіч та інших. Окремі аспекти проблеми розглядалися автором у попередніх публікаціях, зокрема – в монографічному дослідженні [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Увиразнено концептуальний акцент, відповідно до якого філософія дистанційної освіти надає засадничі принципи змісту і вектора практичної діяльності: сучасній людині вже не достатньо бути розумною номінально, в силу родової приналежності (з філософсько-біологічних позицій – філогенетично), потреба в постійному, протягом життя, підвищенні освітнього рівня постає вже індивідуальною (онтогенетично). Обґрунтовано соціальну затребуваність філософського осмислення феномена дистанційної освіти в умовах інформаційного простору.

Головною метою цієї роботи є філософське осмислення процесу розвитку дистанційної освіти в умовах сучасного інформаційного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження у царинах філософії, педагогіки, історії, соціології, етики, культурології мають на меті продукування теоретичних засад формування та практичної реалізації сучасної освітньої парадигми, зважаючи на соціальні, політичні, економічні, культурні й духовні чинники, які суттєво впливають на трансформації у системі освіти. Те

спільне, що існує в світових практиках у плані реконструкції системи освіти, зводиться у результаті до проблем цінностей ліберальних ідей у посткапіталістичну епоху; під останньою, зазвичай, розуміються, по-перше, трансформації, які відбуваються в країнах капіталізму під впливом технологічної та інформаційної революцій, по-друге, особливості інтеграції постсоціалістичних країн в цивілізацію західного зразка. Будучи як за генеалогічним походженням так і відповідно до закономірностей становлення невід'ємною компонентою, атрибутом і навіть імперативом соціокультурної дійсності, освіта, як трансісторичний соціально-епістемологічний процес суспільної діяльності, належить до предметної сфери філософії, зокрема – філософії освіти, з урахуванням того, що для інших галузей знання – педагогіки, соціології, психології – проблематика освіти є безумовно важливою в трансчасовому просторі.

Відповідно до цього кожна історична епоха продукує адекватну їй освітню парадигму, що розглядається суспільством як найбільш приваблива модель організації освітнього процесу в конкретних соціальних, політичних, економічних і культурних умовах. У світовій системі освіти повинні відбуватися і вже мають місце кардинальні зміни, глибина й обсяг яких зумовлюються трансформацією освітньої парадигми як дієвої моделі, що відповідає тенденціям розвитку глобалізованого, інформаційного суспільства. Ключовими філософськими питаннями, необхідними у визначенні характерних ознак певної освітньої парадигми постають такі: яким чином і для чого навчають людину в цей час і в конкретному місці, яким є контент трансльованих знань, а також зміст і об'єм компетентностей, набутих в результаті освітнього процесу; і головне – якого ґатунку фахівці цей процес забезпечують. Історія розвитку людської цивілізації довела істинність твердження стосовно того, що філософія є великим учителем, котрий дає безцінні для мислячого індивіда уроки життя. Однак в умовах сьогодення філософія, на думку Д. Гусман, «не пов'язується з чимось практичним і корисним у житті: люди стали уникати філософії, так само як людина, що не знайшла сенсу життя, уникає залишатися наодинці сама з собою. Сьогодні в людях багато щиросердечної порожнечі, невпевненості в собі, і ми не повинні дивуватися тому, що всюди зустрічаємо корупцію, безладдя, природні катастрофи. Тому коли людина не знаходить у собі внутрішній стрижень, вона втрачає можливість йти вперед» [1].

Із наведених міркувань випливає, що аналіз розвитку системи освіти на різних етапах розвитку дає змогу виокремити в її змісті загальне й особливе: загальним тут постає той факт, що всі цивілізації минулих і сучасних епох характеризуються уособленням себе, як джерела та продукту суспільного розвитку, що забезпечує континуальність інформаційного процесу. Освітня криза в багатьох аспектах визначається фактом неусвідомлення суспільством діалектики розвитку світової та вітчизняної систем освіти, ігноруванням або неувагою до того факту, що колізії міжнародного політичного життя безумовно відбиваються на всіх відносинах у суспільному житті, в тому числі – в сфері освіти. Філософська рефлексія, як вбачається, має бути спрямованою, у цьому

контексті, на вирішення питань і завдань, обґрунтування перспективних цілей розвитку системи освіти, саме тому проблема філософського осмислення питань, визначення вузлових точок траєкторії руху освітнього процесу, привертає нині увагу дослідників [5].

В умовах нового тисячоліття безсумнівним є факт трансформації *Homo sapiens* в *homo studium* – людини розумної в людину, що навчається. І в цьому є певна інтрига подвійного підтексту: сучасній людині вже не достатньо бути розумною номінально, в силу родової приналежності (з філософсько-біологічних позицій – філогенетично), потреба в постійному, протягом життя, підвищенні освітнього рівня постає вже індивідуальною (онтогенетично). Сучасна людина перебуває в очікуванні нового порядку або нового хаосу, що несе динамічно змінюваний світ, та одночасно намагається відшукати соціально-політичну, матеріально-економічну, духовно-культурну та науково-технологічну платформу виживання. В такому контексті актуальною є нова парадигма підготовки людини до життя, яка б забезпечила не лише адаптивне ставлення до дійсності, але й її розвиток у відповідності до преферентних у суспільстві ідеалів, цінностей, духовних імперативів. Реальність наполягає на продукуванні нової філософії освіти – саме такої освіти, яка супроводжує людину протягом усього життя, а також значно розширює та забарвлює спектр світоглядних позицій, суттєво збільшуючи ємність свідомості та розвиваючи критичне мислення, необхідне для успішного оволодіння фахом і набуття професійних компетентностей. Показовою в даному контексті є думка американського спеціаліста в галузі Інтернет-навчання В. Дрейвса, котрий із певною долею іронії писав, що американець 30-х років минулого століття не міг навіть уявити співвітчизника, котрий проводить за кермом автомобіля декілька годин на день; так само два-три десятиліття тому важко було передбачити, що у першій чверті XXI століття ми всі повинні будемо по декілька годин кожного дня навчатися [2].

Дистанційна освіта – це освіта, яка випереджає практику: її ключова місія полягає у формуванні свідомості та світогляду студентів із метою їхньої адаптації до постійно змінюваних умов швидкоплинного світу. Дистанційна освіта є продуктом епохи інформаційного суспільства, ери технологічної культури, періоду дбайливого ставлення до цивілізаційної культури, до світу природи і до природи людини. Дистанційна освіта (ДО) – це не тільки технічні новації, але також і соціальна інновація, що забезпечує ефективність та продуктивність освітнього процесу, розширює для кожної людини діапазон можливостей при виборі оптимальних, відповідних реаліям часу, психофізіологічним особливостям і соціальному статусу, форм реалізації конституційного права громадянина на отримання якісної, сучасної, індивідуально-відповідної освіти. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) бачиться як адекватна реакція на потребу сучасного суспільства в масовій (але у той же час – персоналізованій) та безперервній, протягом життя, освіті, у підвищенні її якісного рівня в контексті зростаючих вимог до споживача та продуцента матеріальних і духовних цінностей. У глобалізованому суспільстві загальноприйнятний, легітимний принцип

організації інформаційної інфраструктури суспільства постає важливою, але не єдиною умовою збереження держави, в певному розумінні – її сенсоутворюючим трендом. Саме цей аспект вбачається вагомим аргументом в дискусіях щодо необхідності максимально широкої інтеграції ІКТ в освітній простір на всіх рівнях – від локального до глобального, оскільки індивід на свій власний розсуд налаштовує додаткові канали комунікації з суспільством і державою, незалежно від географічного місцезнаходження.

Доречно відзначити, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології, необхідні для роботи з інформацією, закладено в основу інформаційно-освітньої сфери, яка має сьогодні глобальний масштаб. Вказані технології дозволяють створювати, підтримувати і розвивати потужний комплекс інформаційних ресурсів, які забезпечують продуктивний розвиток суспільства. Інформаційне суспільство докорінно трансформує не лише сферу виробництва, характер комунікації в соціальних групах, але й весь *modus vivendi* людини: основою стилю і способу життя стають комп'ютерні технології, які покликані оптимізувати розумову працю людини. Інтелектуальне виробництво щодалі фундується у форматі провідної галузі суспільного виробництва – інтенсивно зростає значення інформації як стратегічного ресурсу цивілізаційного прогресу, посилюється роль засобів масової інформації та комунікації, кардинально змінюється процес підготовки людини до постійно змінюваних умов життя.

Відтак, виникають адекватні інформаційні потреби людей, а на їхній основі формується відповідного рівня інформаційна культура. Сучасна людина перманентно стикається не тільки з новими знаннями і виробничими технологіями, але й з модерними інструментами та матеріалами, новітніми поведінковими патернами, основаними на комунікативній толерантності, новими способами і засобами передачі інформації без меж і кордонів, а також понадсучасними моделями комунікації в розгалуженому інформаційному просторі, який напружено вібрує від різноспрямованих, знакозмінних інтенцій. Як стверджує вітчизняна дослідниця О. Кивлюк «Відбувається інтенсивне накопичення і концентрація теоретичного знання. Отже, як наслідок бурхливого розвитку глобальних процесів у галузях кібернетики, інформатики, інформаційних та комунікаційних технологій, з'явився новий вид суспільства – інформаційне. Інформаційне суспільство (англ. Informationsociety) – теоретична концепція постіндустріального суспільства, історична фаза можливого еволюційного розвитку людства, в якій інформація і знання є головним продуктом виробництва, які продукуються в єдиному інформаційному просторі. Формування інформаційного суспільства, як нового етапу розвитку цивілізації, вже не є правом вибору кожної людини, чи держави, а глобальний, системний, суспільно необхідний процес, який потребує багато зусиль та ресурсів» [4, с. 194].

Відповідно, ДО є тісно пов'язаною з інформаційними технологіями, які не тільки суттєво «перепрофілюють» усі практично сфери суспільного життя, сприяють розробці нової комунікаційної стратегії, але ширше – створюють умови для модифікації особистісного світогляду, світосприйняття та світорозуміння. І це – зовсім інша, порівняно з традиційною, філософія

освітнього процесу: індивідуальний розвиток особистості – це шляхи пошуку буттєвих сенсів протягом усього життя, це також трагедії втрачених цінностей, колізії консенсусної та диссенсусної взаємодії, інтриги здійснення вибору в розгорнутій галереї альтернативних тенденцій. Чим вище рівень стохастичності, евентуальності та непередбачуваності буття, тим «біднішим» стає арсенал готових алгоритмів, схем, рецептів і «гайд-карт» вирішення складних життєвих ситуацій. Діаметрально змінюється не тільки уявлення про значущість освітніх процесів у суспільстві, але й онтологічний статус студента: навчання стає технологічним, конструктивним, ергономічним, дієвим, а головне – варіабельним інструментом адаптації до нових соціальних умов, формує навички до швидкої зміни ролей, модусів і практик, особливо з урахуванням активної інтеграції індивіда у віртуальні спільноти. Таким чином, ДО стає суттєвим елементом модерної освітньої парадигми, смислова насиченість якої визначається адекватними часу уявленнями щодо цивілізаційної місії та культурної ролі феномена освіти, а також відносно освітніх завдань та засобів вирішення цих завдань у сучасному суспільстві знань.

Варто підкреслити, що в умовах динамічно мінливого соціуму в суспільній думці є стійко вкоріненим той факт, що система ДО сприяє створенню мобільного освітнього середовища та вбачається вельми перспективною формою освіти найширших верств населення як у високорозвинених державах, так і в країнах, що розвиваються. Різного роду стереотипізовані настанови, усталені регламентації, стандартизовані канони та узвичаєні норми справляють істотний вплив на формування уявлень про ДО, на соціальну рефлексію та ментальні автоматизми верифікації процесу дистанційної освіти та її результатів. ДО, як складова освітньої системи та результативний інструмент доступу до якісних освітніх послуг, розвивається / повинна розвиватися в умовах послідовної, перспективно орієнтованої державної підтримки. Фундаментом теоретичної рефлексії в сфері дистанційної освіти насправді є ті ж самі філософські та психологічні підходи, що і в «традиційній» стаціонарній освіті. Наприклад, ранні моделі навчання з використанням комп'ютерних технологій (автоматизовані навчальні системи) базувалися на біхевіористських теоріях, котрі й досі виглядають вельми впливовими в контексті організації навчальних матеріалів для дистанційної освіти [6].

Слідуючи визначеному підходу, логічно стверджувати, що дистанційна освіта є динамічною, нестійкою, нелінійною, відкритою, діалогічною системою; вона не може існувати як статичне явище, але як постійно змінюване, динамічне, варіабельне. Подібна система не виглядає фінальною, незмінною, усталеною формою; вона змінюється під впливом процесів соціальної конструкції / деконструкції, а відтак – є результатом взаємовідносин (за І. Пригожиним) «порядку та хаосу». З появою мережі *Internet* така система набула властивостей універсального засобу масової інформації та комунікації, постмодерного феномена, завдяки якому прогресивно змінюється контент наукових досліджень, технічних розробок і, крім цього, продукуються й

трансформуються адекватні викликам часу нові освітні парадигми як моделі, конгеніальні тенденціям розвитку інформаційного суспільства. Аналізуючи будь-яку соціальну систему, необхідно враховувати той факт, що основним критерієм подібного аналізу є стан і якість людини в суспільстві. Якість, у даному контексті, є проекцією рівня особистісної компетентності, зумовленої імплікацією самої людини та компонентів її оточення: особистість, у такому ракурсі розгляду, стає однією з форм фіксації станів суспільної реальності й, одночасно – одним із головних принципів її існування. Подібний хід міркувань дає можливість припустити, що вдосконалення людини, оптимізація її положення в суспільстві, зокрема засобами освіти, є можливими за умов наявності адекватних викликам інформатизованого світу моделей освіти, реалізація яких сприятиме підвищенню ролі особистості в суспільному прогресі, позначеному потужним впливом інформаційної революції.

Слід зауважити, що в сучасному світі активно розвивається генералізована система взаємозв'язків: електронні засоби масової інформації та комунікації з прогресуючою активністю глобалізують інформаційні потоки, актуалізуючи процеси формування дійсно планетарного масштабу свідомості; своєю чергою національні системи освіти розвиваються досить повільно, долаючи різного роду інерційно-резистентні тенденції. Це, безумовно, провокує певну асинхронність між освітнім впливом на індивіда та формуванням у нього адекватних викликам часу адаптаційних реакцій на стимули оточуючого світу. Дистанційне навчання, що базується на принципах відкритої освіти, спрямоване на реалізацію сучасної освітньої парадигми в контексті забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Мета ДО, яке імпліцитно базується на інформаційних технологіях, відповідає сучасним політико-економічним і соціокультурним умовам українського суспільства та передбачає підготовку всебічно розвиненої особистості, котра володіє високою мобільністю – академічною, професійною та соціальною [5].

Враховуючи вищевикладене, фактично можна говорити про те, що сфера дистанційної освіти сутнісно й змістовно стає співзвучною так званому «колективному інтелекту суспільства». Специфіка його формування характеризується, зокрема, тим, що на локальному рівні активно розвивається суспільне самоврядування, фундоване на діяльності інститутів громадянського суспільства. В «розумних суспільствах» активізується участь громадян у розробці та прийнятті управлінських рішень, при цьому в авангард індивідуально-соціальних якостей виходять освіченість, інтелектуальний і творчий потенціал членів суспільства. На державному, регіональному і навіть локальному рівнях інституціюється так званий «колективний інтелект» – накопичення, аналіз і застосування експертного знання; моніторинг суспільної думки все більш активно інтегруються в практику розробки стратегій, проєктів і програм розвитку окремих регіонів і державних утворень загалом. Однією з форм реалізації колективного експертного інтелекту є так звані «фабрики думки» (*think tanks*), які є інститутами досліджень, аналізу та взаємодії в сфері державної політики – внутрішньої та зовнішньої. *Think tanks* можна розглядати як мислячу сукупність дійових осіб демократичного суспільства, що

забезпечують відкритий, прозорий, відповідальний процес аналізу політики прийняття рішень та їх оцінки. «Колективним інтелектом» стають також соціальні мережі, а це важливо в контексті дистанційної освіти, коли комунікатори переходять від простого обміну інформацією, презентаціями та життєвими порадами в системі *Internet* до колективної постановки та вирішення теоретичних або практичних завдань [7].

Слід прийняти оцінку ситуації, сформульованої стосовно філософії дистанційної освіти, наступною: філософія ДО постає логічною складовою і гармонійним компонентом філософії освіти. Американський педагог і філософ Джон Д'юї ще на початку XX століття доповнив західноєвропейський імператив «освіта для демократії» імперативом «демократія в освіті». В класичній праці «Демократія і освіта» [3] Дж. Д'юї виклав ідею про необхідність утвердження ідей демократії в освітніх інституціях в умовах модернізації промислової галузі. Науково-технічний прогрес, пише Дж. Д'юї, нарівні з розвитком торгівлі й транспорту, сприяв бурхливій еміграції, яка перетворила Сполучені Штати на конгломерат різних культур, соціальних прошарків та спільнот із докорінно відмінними звичаями та традиціями. В таких умовах освітні заклади мали виконувати дуже важливу функцію – трансформації полікультурного, мультинаціонального суспільства в гомогенізовану цивілізаційну спільноту. Освіта, на думку дослідника, має сприяти досягненню соціального консенсусу; для американського суспільства не втратило своєї актуальності завдання, яке воно декларувало майже століття тому. Освіта має місію утверджувати місце і роль кожної людини в суспільстві, координувати чинники, які впливають на неї в соціальних групах, оскільки певні правила діють в сім'ї, дещо інші – в школі, зовсім відмінні – в професійному середовищі, глибоко специфічні – в релігійній організації або спортивному клубі. Відтак, існує певна загроза для індивіда, котрий входить у кожну з цих спільнот, існувати, образно кажучи, в різних реальностях; за таких умов людина може втратити власне «Я», дисоціюватися в гетерогенному просторі, перетворитися на такий собі «соціальний атом». За таких умов освітній заклад є, на переконання Дж. Д'юї, тим соціальним інститутом, який має трансісторичне покликання – об'єднувати суспільство.

З огляду на викладене вище стає очевидним, що концепція демократії в освіті, запропонована Дж. Д'юї, є імпліцитно близькою за духом концепції плюралістичності світу, відповідно до якої його множинність образів світу передбачає максимально широкий діапазон реальностей та явищ, процесів і феноменів, які їх «населяють». Це стосується і освіти – велика кількість теорій, концепцій, філософських позицій, педагогічних шкіл, методологічних засад, інструментальних комплексів тощо, є покликаними забезпечувати передачу, отримання, фіксацію та збереження існуючих у суспільстві знань та інтеграцію їх в різноманітних контекстах соціальної взаємодії. Такі, що відрізняються, форми освіти для різних людей – в такій конотації дистанційна освіта органічно вписується в загальноцивілізаційну ключову формулу дотримання прав людини *«All different – all equal»* («Усі різні – всі є рівними»). Відмінності між традиційною освітою і дистанційною базуються на бінарних опозиціях

«контактне – дистантне», «безпосереднє – медіативне», «реальне – віртуальне», «синхронне – асинхронне», але подібний підхід не потенціює деліберативну риторику щодо однозначного вердикту відносно беззаперечності переваг традиційної освіти над дистанційною або навпаки. Пандемія короновірусу COVID – 19 стала, без перебільшення, мегавикликом для цивілізації початку третього тисячоліття: сучасний світ вперше стикається з такою ситуацією, коли закриті державні кордони, зупинено виробництво, коли введено національний карантин у багатьох країнах, коли етіологічно порушуються деякі права людини, такі як право на працю, право на свободу пересування, право на зібрання тощо. В умовах пандемії мільйони людей у різних регіонах світу реалізують право на отримання освітніх послуг за допомогою технологій дистанційної освіти, які активно розвиваються в контексті глобального впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, а в першу чергу – в систему освіти. Відтак, поняття «дистанційна освіта» в умовах глобалізованого світу, який разом із власною могутністю (почасти апарентною) демонструє і слабкість перед неочікуваними дискретними подіями, що викликають масштабні проблеми (так звані «чорні лебеді»), набуває в умовах сучасності певної теоретичної стабільності та когерентності, що перетворює її на об’єкт критичної зацікавленості.

Висновки і пропозиції. В якості висновку зазначимо, що реалізація резервів і активізація ресурсів сучасної дистанційної освіти базується на філософсько-методологічних принципах соціальної синергетики, серед яких – принципи необхідної діалогової інтеракції, плюралізму, збереження динамічної симетрії, релятивізму, адекватності. У свою чергу, соціологічно-синергетичний підхід предбачає активне застосування діалектичного методу задля подолання головного протиріччя синергетики, сутність якого полягає в протиріччі між структуруючим і дисипативно-хаотичним витоками будь-якого соціального процесу, в тому числі – освітнього. Втім, як бачиться, неможливо сформувати універсальний філософський – ціннісний, світоглядний, етичний – кодекс щодо освіти, незалежно від рівня її технологічної «озброєності»; доцільно вести мову про закономірні відмінності освітніх систем залежно від соціокультурної реальності, враховуючи в той же час обумовлені епохою глобалізації процеси генералізації культурних і ціннісних параметрів суспільних процесів, смислових та світоглядних універсумів, значущих вердиктів, цілепокладаючих пріоритетів – індивідуальних і суспільних, а також соціальних технологій, в тому числі – освітніх.

Список використаних джерел

1. Гусман Д. С. Философия – воспитание на всю жизнь. Новый Акрополь. 1997. №1. URL: http://newacropolis.org.ua/ru/node/12798.
2. Дрейвс Вильям А. Преподавание он-лайн. М. : МАПДО, 2003. 259 с.
3. Д’юї Дж. Демократія і освіта. Львів : Літопис, 2003. 294 с.
4. Кивлюк О. П. Глобалізація та інформатизація освіти в предметному полі філософії освіти. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2014. № 57. С. 192-200.

5. Костючков С. К. Біополітичне підґрунтя філософсько-освітньої концепції в умовах громадянського суспільства : монографія. Херсон : Айлант, 2015. 320 с.
6. Anderson T. (Ed.). The Theory and practice of online learning. Athabasca : Au Press, 2009. URL: http://www.aupress.ca/index.php/books/120146
7. The Global «Go-To Think Tanks». The think tanks and civil societies program. International Relations Program. Philadelphia : University of Pennsylvania, 2010. 76 p.

References:

1. Gusman D. S. (1997). Filosofiya – vospitanie na vsyu zhizn [Philosophy – Lifelong Learning]. Novyiy Akropol, no 1. URL: http://newacropolis.org.ua/ru/node/12798.
2. Dreyvs Vilyam A. (2003). Prepodavanie on-layn [Online teaching]. Moscow : MAPDO. (in Russian)
3. Diui Dzh. (2003). Demokratiia i osvita [Democracy and education]. Lviv : Litopys. (in Ukrainian)
4. Kyvliuk O. P. (2014). Hlobalizatsiia ta informatyzatsiia osvity v predmetnomu poli filosofii osvity [Globalization and informatization of education in the objective field of philosophy of education]. Humanitarnyi visnyk ZDIA, no 57, pp. 192-200.
5. Kostiuchkov S. K. (2015). Biopolitychne pidgruntia filosofsko-osvitnoi kontseptsii v umovakh hromadianskoho suspilstva : monohrafiia [Biopolitical basis of philosophical and educational concept in the context of civil society: monograph.]. Kherson : Ailant. (in Ukrainian)
6. Anderson T. (Ed.). (2009). The Theory and practice of online learning. Athabasca : Au Press, 2009. URL: http://www.aupress.ca/index.php/books/120146
7. The Global «Go-To Think Tanks». The think tanks and civil societies program. International Relations Program (2010). Philadelphia : University of Pennsylvania, 2010. 76 p.

Москалюк Г. В.
заступниця директора з навчальної роботи Бериславського педагогічного колледжу імені В.Ф.Беньковського, аспірантка кафедри української філології та журналістики, Херсонський державний університет

БЛОГ СТУДЕНТА ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ЯК ОДНА З ФОРМ СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми.Однією з обов'язкових компонент атестації здобувачів вищої освіти у Бериславському педагогічному коледжі з 2015 року є ведення студентом блогу майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти або вчителя початкових класів. Така вимога була поставлена з метою стимулювання випускників до оволодіння сучасними вебсервісами, розширення професійного світогляду, використання новітніх вебінструментів, якісної підготовки до майбутньої професійної діяльності тощо. Орієнтовний зміст вкладок блогу для здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта *(додаток 1)*, спеціальності 013 Початкова освіта *(додаток 2)* затверджується на засіданні циклових комісій коледжу. Робота над наповненням мережевого щоденника розпочинається на ІІ курсі, у процесі вивчення дисциплін освітньо-професійної програми, та здійснюється відповідно до таких критеріїв:

- змістовність (тематика повідомлень, актуальність, стиль і грамотність, науково-методична цінність опублікованих матеріалів, авторська позиція);
- технологічність (дизайн, оформлення, мультимедійність);
- соціальність (інтерактивність, зворотний зв'язок, оцінка контенту блогерами і користувачами, мережева культура, результативність роботи майбутнього вихователя/вчителя);
- значимість (навчальна цінність для здобувачів, учителів, батьків, інноваційність, різноманітність, кількість відвідувань, рейтинг).

Вести власний блог безкоштовно дають змогу такі блогхостинги, як Wordpress.com, Blogger.com або sites.google.com й інші.

How to create a
BLOG
Москалюк Галина Володимирівна

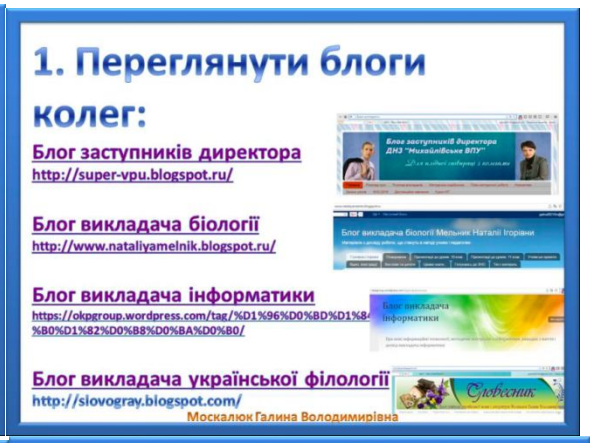
1. Переглянути блоги колег:
Блог заступників директора
http://super-vpu.blogspot.ru/
Блог викладача біології
http://www.nataliyamelnik.blogspot.ru/
Блог викладача інформатики
Блог викладача української філології
http://slovogray.blogspot.com/
Москалюк Галина Володимирівна

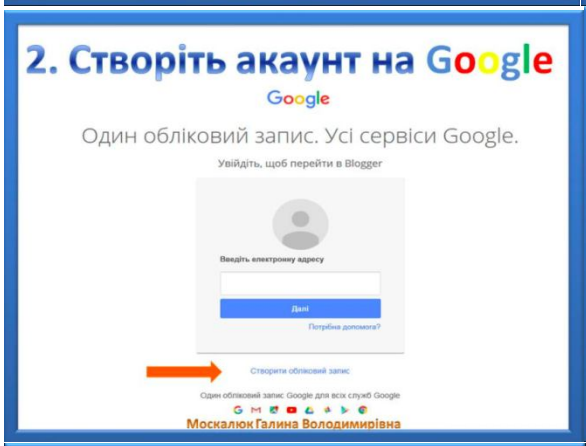
2. Створіть акаунт на Google
Google
Один обліковий запис. Усі сервіси Google.
Увійдіть, щоб перейти в Blogger
Введіть електронну адресу
Далі
Потрібна допомога?
Створити обліковий запис
Один обліковий запис Google для всіх служб Google
Москалюк Галина Володимирівна

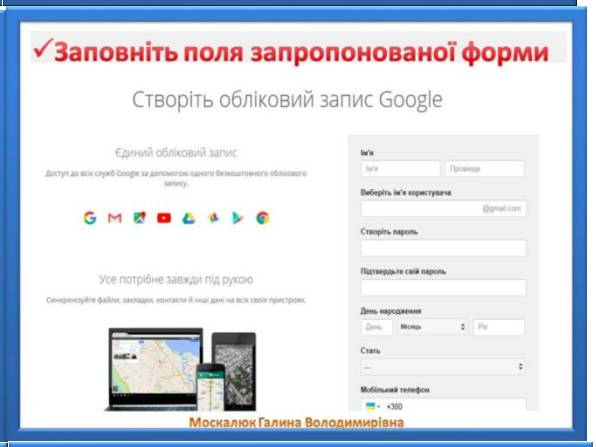
✓Заповніть поля запропонованої форми
Створіть обліковий запис Google
Єдиний обліковий запис
Усе потрібне завжди під рукою
Ім'я
Виберіть ім'я користувача
Створіть пароль
Підтвердьте свій пароль
День народження
Стать
Мобільний телефон
Москалюк Галина Володимирівна

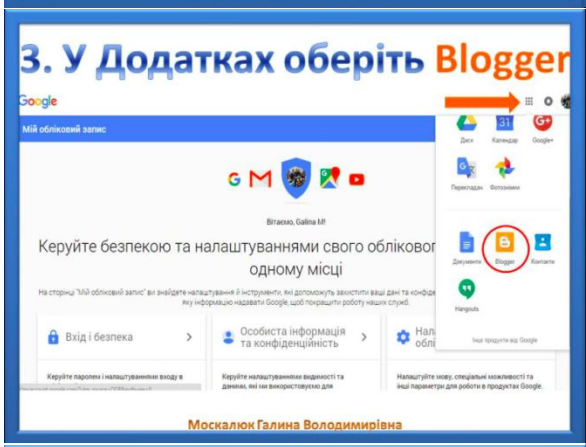
3. У Додатках оберіть Blogger
Google
Мій обліковий запис
Керуйте безпекою та налаштуваннями свого облікового
одному місці
Вхід і безпека
Особиста інформація та конфіденційність
Москалюк Галина Володимирівна

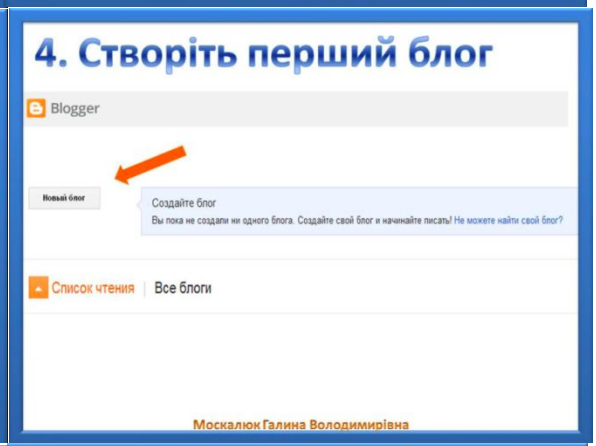
4. Створіть перший блог
Blogger
Новый блог
Создайте блог
Вы пока не создали ни одного блога. Создайте свой блог и начинайте писать! Не можете найти свой блог?
Список чтения
Все блоги
Москалюк Галина Володимирівна

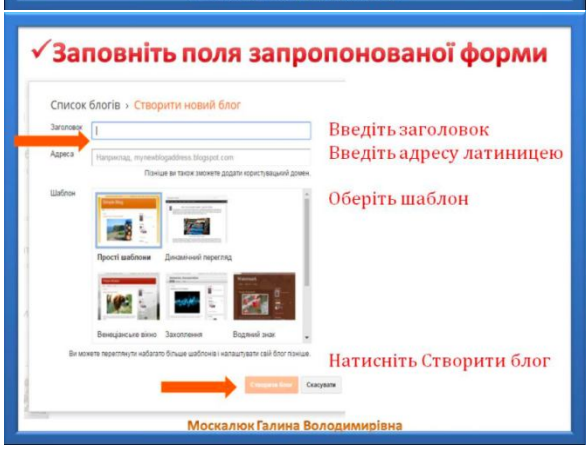
✓Заповніть поля запропонованої форми
Список блогів › Створити новий блог
Введіть заголовок
Введіть адресу латиницею
Оберіть шаблон
Натисніть Створити блог
Москалюк Галина Володимирівна

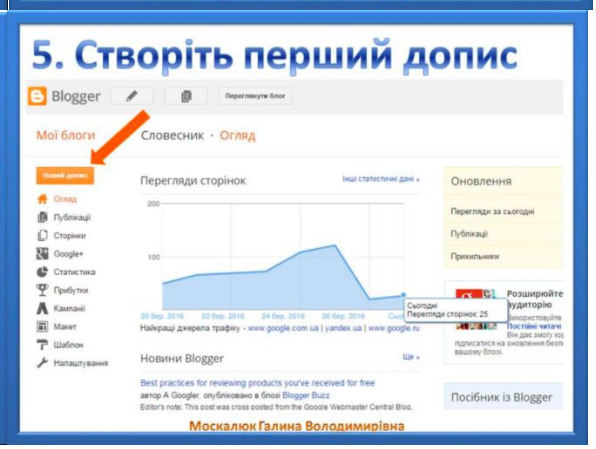
5. Створіть перший допис
Blogger
Мої блоги
Словесник · Огляд
Перегляди сторінок
Оновлення
Новини Blogger
Посібник із Blogger
Москалюк Галина Володимирівна

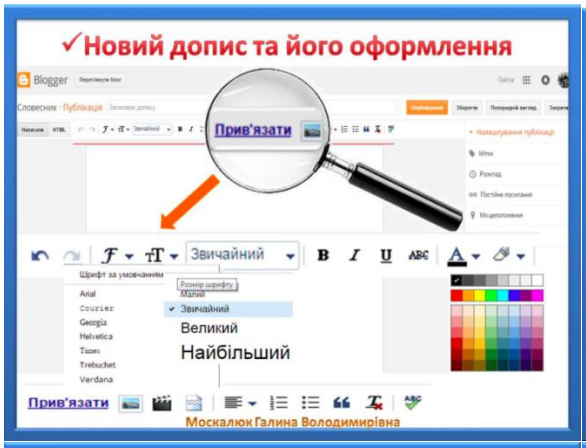
✓Новий допис та його оформлення
Прив'язати
Звичайний
Великий
Найбільший
Москалюк Галина Володимирівна

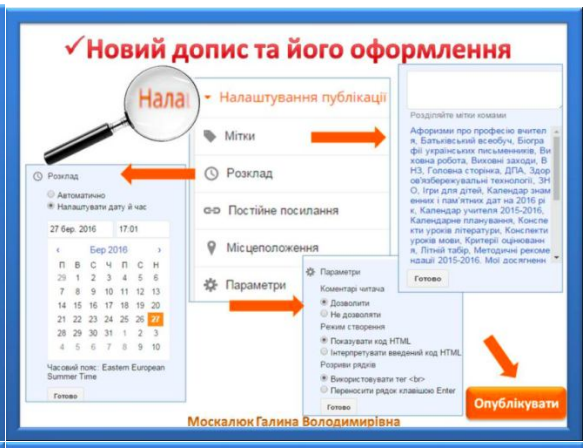
✓Новий допис та його оформлення
Налаштування публікації
Мітки
Розклад
Постійне посилання
Місцеположення
Параметри
Опублікувати
Москалюк Галина Володимирівна

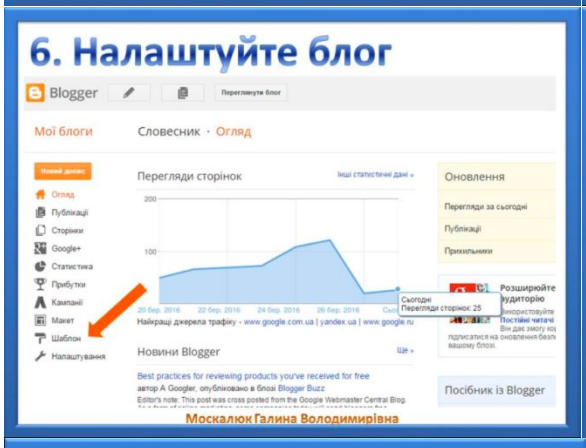
6. Налаштуйте блог
Blogger
Мої блоги
Словесник · Огляд
Перегляди сторінок
Оновлення
Новини Blogger
Посібник із Blogger
Москалюк Галина Володимирівна

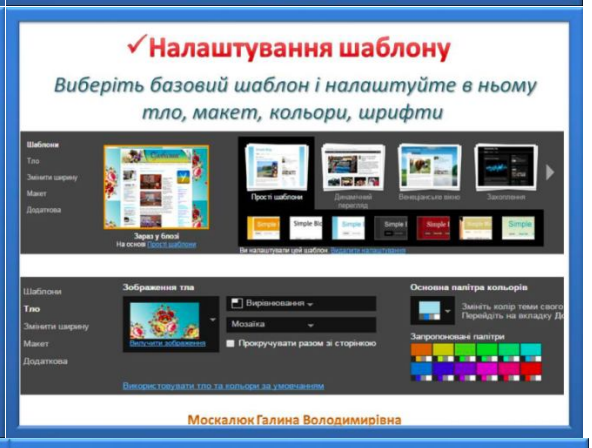
✓Налаштування шаблону
Виберіть базовий шаблон і налаштуйте в ньому тло, макет, кольори, шрифти
Москалюк Галина Володимирівна

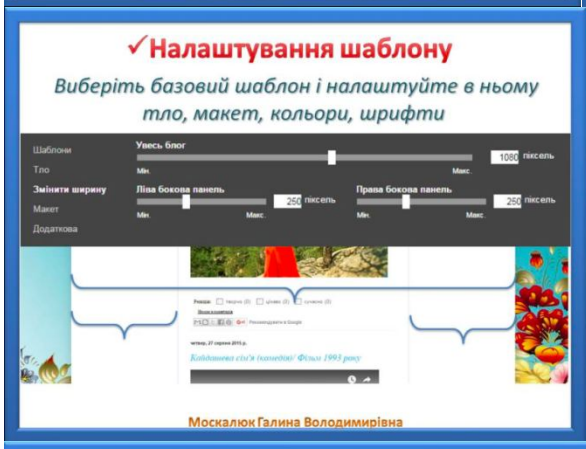
✓Налаштування шаблону
Виберіть базовий шаблон і налаштуйте в ньому тло, макет, кольори, шрифти
Москалюк Галина Володимирівна

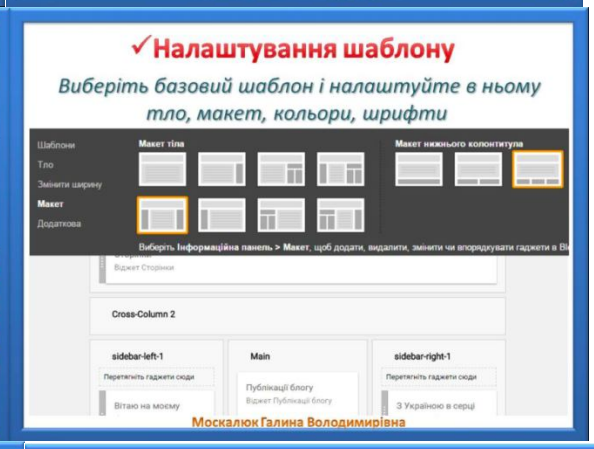
✓Налаштування шаблону
Виберіть базовий шаблон і налаштуйте в ньому тло, макет, кольори, шрифти
Cross-Column 2
sidebar-left-1
Main
sidebar-right-1
Москалюк Галина Володимирівна

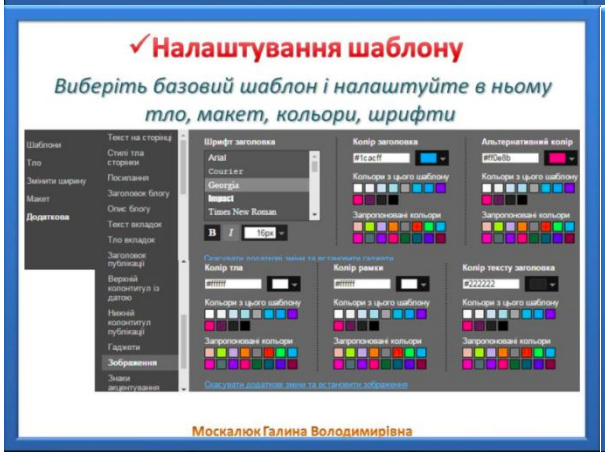
✓Налаштування шаблону
Виберіть базовий шаблон і налаштуйте в ньому тло, макет, кольори, шрифти
Москалюк Галина Володимирівна

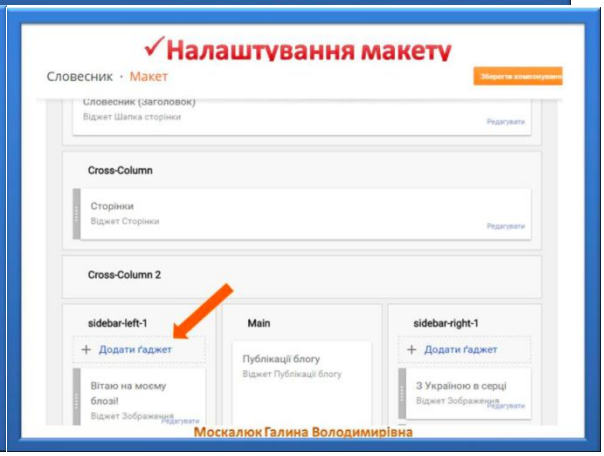
✓Налаштування макету
Словесник · Макет
Cross-Column
Cross-Column 2
sidebar-left-1
Main
sidebar-right-1
Додати гаджет
Москалюк Галина Володимирівна

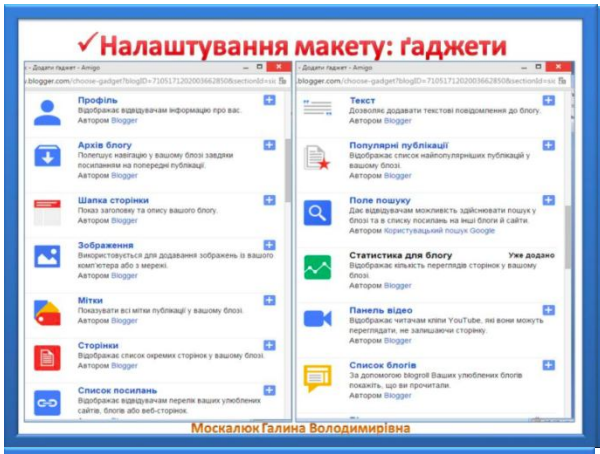

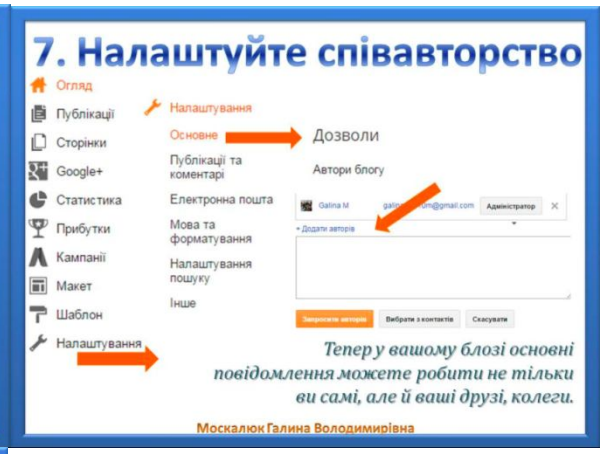

В умовах здійснення освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання блог є однією з форм онлайн взаємодії викладача і студента. Організація такого віртуального простору дає змогу:

- акумулювати й зберігати результати роботи здобувача за час дистанційного навчання;
- скоротити кількість різних платформ, які використовуються для спілкування й обміну інформацією учасників освітнього процесу;
- застосувати інтегрований підхід, інноватівність і креативність у підготовці практичних завдань;
- структурувати й зберігати матеріали у хмарному середовищі, мати постійний доступ до них;
- прискорити виконання, надсилання й оцінювання індивідуальних завдань;
- підвищити якість змісту й мовного оформлення дописів і матеріалів у зв'язку з їхньою публічністю;
- використати інструменти зворотного зв'язку (обговорення й оцінка через коментування, голосування, вподобання й поширення дописів);
- поширити покликання на допис (через мережі Twitter, Facebook, Blogger, Pinterest, електронною поштою).

Викладач для чіткої організації освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання на персональному блозі чи сайті створює сторінку для взаємодії зі здобувачами. Для швидкої навігації доречно згрупувати інформацію за спеціальностями, курсами, групами, навчальними

дисциплінами. Відповідно до затвердженого розкладу навчальних занять, використовуючи можливості додатків Google («Google Форми», «Google Документи»), дотримуючись структури й послідовності, для академічної групи викладач формує інструктивно-методичну картку до кожного заняття із зазначенням його теми, режиму проведення (синхронного (всі учасники освітнього процесу одночасно перебувають у вебсередовищі) чи асинхронного (освітній процес здійснюється за зручним для викладача й студентів графіком), з переліком вебсервісів для опанування навчального матеріалу, усіма необхідними покликаннями, кодами доступу тощо. На персональному сайті викладач оприлюднює час й платформу для проведення індивідуальних і групових консультацій. Зазначимо, що у виборі режиму навчання зазвичай оптимальним є змішаний підхід, який може допомогти викладачеві об'єднати переваги синхронного й асинхронного режимів. У результаті систематичної роботи, дозованого розміщення методичних матеріалів кожен здобувач матиме цілісне уявлення про обсяг навчального матеріалу з дисципліни, який необхідно було опанувати дистанційно, й матиме змогу побудувати індивідуальну освітню траєкторію, адже кожен здобувач має різні технічні можливості під час роботи онлайн й індивідуальний темп виконання завдань.

У блозі можна опублікувати студентські проєкти, презентації, відеофрагменти, ігри, створені за допомогою LearningApps, Kahoot!, авторські мультиплікації із сервісу Biteable й результати роботи з іншими цифровими інструментами. У результаті активного використання блогу для співпраці викладача і студента упродовж навчання мережевий щоденник перетворюється в об'єкт цифрової творчості майбутнього фахівця.

Використання блогу у процесі взаємодії учасників освітнього процесу дає змогу уникнути хаотичного накопичення матеріалів на пристрої й їхню автентифікацію, застосувати індивідуальний підхід, мати аналітичні звіти щодо кількості відвідувань, переглядів, завантажень сторінок, файлів тощо. Систематичні публікації дописів у соціальних мережах й поширення якісного освітнього контенту учасниками освітнього процесу підвищує престижність й авторитет закладу освіти, його конкурентоспроможність у сфері освітніх послуг.

Додаток 1

Орієнтовний зміст блогу студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта, затверджений на засіданні циклової комісії викладачів дошкільних дисциплін

Зміст вкладок (верхня панель)

1. Нормативно-правова база.
2. Чинні освітні програми розвитку дитини.
3. Електронна бібліотека.
4. Здоров'язбережувальні технології.
5. Нетрадиційні методи навчання дітей дошкільного віку.
6. Інтерактивні методи навчання дошкільників.

Права панель

1. Фотогалерея.

2. Мультимедійні презентації, відеоролики; розвивальні предметні комп'ютерні ігри. (Для майбутніх вихователів логопедичних груп: різні способи постановки звуків у дітей дошкільного віку; логоритмічні ігри та вправи, ігри з елементами біоенергопластики, фоноритмічні вправи, пальчикові ігри, вправи на релаксацію, мімічні вправи, здоров'язбережувальні технології, нетрадиційні методи корекції мовленнєвих вад у дітей-логопатів).

3. Відеотека.

4. Поради батькам.

5. Цікаві сайти.

Ліва панель

1. Методика розвитку мовлення і навчання грамоти.

2. Методика фізичного виховання.

3. Методика формування елементарних математичних уявлень.

4. Методика ознайомлення з природою.

5. Методика зображувальної діяльності.

6. Методика музичного виховання.

Для майбутніх вихователів логопедичних груп:

7. Логопедія (Вікова періодизація розвитку мовлення дітей дошкільного віку, критичні періоди в розвитку мовлення, класифікація мовних вад, картка обстеження мовлення, правильна артикуляція свистячих, шиплячих, сонорних та задньоязикових звуків, дислалія, дизартрія, ринолалія, алалія, афазія, тахілалія, брадилалія, заїкання, ЗНМ, ФФП).

8. Логопедична скарбничка:

Термінологічний словник

Комплекси артикуляційної гімнастики, ігри та вправи на розвиток голосу, мовленнєвого дихання, слухової уваги, слухової пам'яті, фонематичного слуху; загальної та дрібної моторики.

Дидактичний матеріал для автоматизації та диференціації свистячих, шиплячих, сонорних та задньоязикових звуків.

Дидактичний матеріал для збагачення словникового запасу, формування та вдосконалення лексико-граматичної будови мовлення, зв'язного мовлення;

Конспекти інтегрованих занять для дітей-логопатів.

Додаток 2

Орієнтовний зміст блогу студентів спеціальності 013 Початкова освіта, затверджений на засіданні циклової комісії викладачів психолого-педагогічних дисциплін

1. Портфоліо (візитка майбутнього вчителя, мотиваційний лист, сертифікати, свідоцтва, грамоти, подяки).

2. Нормативно-правова база:

Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про загальну середню освіту» (2020 р.);

Державний стандарт початкової загальної освіти (2018 р.);

Чинні освітні програми для початкових класів;

Інструктивно-методичні матеріали Міністерства освіти і науки України;

Шкільна документація.

3. З досвіду Нової української школи:
методичні матеріали;
конспекти уроків, ранкових зустрічей;
ідеї для STEM;
навчання дітей з особливими освітніми потребами;
інше.

4. Творча лабораторія: конспекти, сценарії, презентації, відео, дидактичний матеріал та ін.:
Рідна мова;
Читайлик;
Математична скриня;
Ми досліджуємо світ;
Абетка здоров'я;
Уроки безпеки;
Ігри.

5. Виховна робота:
Рідний край;
Цікаве навколо;
Свята та пам'ятні дати;
Дозвілля.

6. Ми – талановиті: фотовиставки робіт учнів, відеоролики заходів, фотогалерея та ін.

7. Для вас батьки:
оголошення;
розклад уроків;
розклад дзвінків;
поради психолога;
корисні покликання.

8. Медіатека: фонд електронних книг, підручників, навчальних і методичних посібників, відеофільмів, звукозаписів, комп'ютерних презентацій, віртуальних екскурсій та ін.

9. Безпека дітей в інтернеті.

10. Корисні покликання.

Попович Т. А.
кандидатка технічних наук,
доцентка кафедри хімії та
фармації
Херсонський державний
університет

ДИСТАНЦІЙНИЙ КУРС З НЕОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ХІМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується глобальним процесом інформатизації, стрімким переходом на новий етап розвитку – етап інформаційного суспільства. У зв'язку з цим в Україні постає необхідність забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно – комунікаційних технологій (ІКТ).

Особлива увага у системі вищої освіти спрямована на таку інноваційну технологію, як дистанційне навчання, яке на сьогодні існує в більшості провідних університетах світу. Серед головних переваг дистанційного навчання – доступність всім верствам населення; відсутність необхідності для слухачів курсів відвідування лекцій і семінарів; комплексне програмне забезпечення дисциплін; індивідуальний процес навчання та гнучкі консультації. При дистанційній формі навчання студент не прив'язаний до місця й часу навчання, має постійний доступ до навчальних матеріалів та можливість спілкування із викладачем не тільки очно, а й on-line за допомогою Internet. Тому, дистанційна форма навчання може забезпечити принципово новий рівень доступності освіти та підвищити конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів. *Дистанційне навчання на сучасному етапі розвитку освіти в Україні перебуває в стані активного становлення, коли п*ровідні університети України за різними організаційно-методичними і організаційно-технічними моделями впроваджують дистанційну форму навчання, як одну з актуальних і перспективних інформаційних технологій у сучасній освіті [1]. Органічно поєднуючи в собі змішані технології відкритої освіти (кейс-технології, TV-технології, мережеві технології), українська дистанційна освіта стає найбільш доступна широким масам населення, надаючи можливість здобувати освіту не на все життя, а все життя.

Поряд з цим, серед переваг дистанційної освіти існують і проблемні аспекти дистанційного навчання в Україні, такі як, ускладнена ідентифікація дистанційних студентів; низька пропускна спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних телеконференцій тощо. Серед основних складнощів дистанційної форми освіти в Україні варто також відзначити недостатній контакт безпосередньо між викладачем та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів. Практичний перехід до впровадження дистанційної освіти як основної форми

навчання залишається досить складним. Це пояснюється недостатнім обґрунтуванням методологічних і психолого-педагогічних особливостей дистанційної освіти, високими вимогами до викладача, який, крім бездоганних знань свого предмету, має володіти знаннями та умінням користуватися засобами ІКТ [2, 3].

Крім того, за деякими спеціальностями навчатися дистанційно дуже складно або практично неможливо, оскільки такі дисципліни підтримуються досить складними лабораторними практикумами, які проводяться під контролем викладача [4].

Тим не менш, не зважаючи на низку проблем, одним із провідних завдань, які стоять перед викладачами ЗВО, є не тільки впровадження системи дистанційної освіти, а й забезпечення сприятливого впливу нових технологій на освітній процес, тобто необхідність розвитку сильних сторін і мінімізація негативних.

Одним із позитивних моментів у дистанційному навчанні є самостійна робота студента, яка посідає одне із провідних місць у формуванні творчої активності студента. Тільки цілеспрямована систематична самостійна праця дає можливість глибоко засвоїти знання, виробити і закріпити вміння, перетворити їх на відповідні навички розумової діяльності. Самостійне засвоєння відбувається в курсах, котрі розміщені у системі електронного дистанційного навчання. Протягом навчання студенти знайомляться з теоретичним матеріалом, беруть участь у колективних обговореннях, висловлюються, знайомляться з думками інших студентів і викладача, інтерпретують, ставлять питання, виконують завдання, знайомляться з рецензіями на свої роботи, діляться власним практичним досвідом, беруть участь у науково-дослідній роботі. З використанням засобів дистанційного навчання мотивація студентів підсилюється також за рахунок новизни, нетрадиційності подання навчального матеріалу, можливості самостійного розв’язання запропонованих завдань і їх творчого переосмислення в умовах, що постійно змінюються [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та світовій педагогічній практиці проблема створення та використання інноваційних технологій має широке наукове обґрунтування та високий ступінь дослідження (М. Гаврилов, Г. Козлакова, І. Костікова, О. Співаковський). Особливості та тенденції розвитку дистанційного навчання подано у авторських статтях [4, 6]; значення дистанційно-освітніх технологій в організації самостійної роботи студентів обґрунтовано у роботах [5, 7], а можливості розв’язання проблеми самостійної роботи у формі дистанційних лабораторних занять започатковано у роботах [8, 9, 10].

Узагальненим висновком напрацювань дослідників у цій області є те, що дистанційне навчання розглядають як форму, яка доповнює традиційні методи навчання, надає можливості для проведення навчання без географічних і політичних кордонів, а також стає масовим й одночасно індивідуальним [11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Основу освітнього процесу при дистанційному навчанні складає контрольована самостійна діяльність студентів з вивчення спеціально розроблених навчальних

матеріалів з використанням інформаційних і комунікаційних технологій для взаємодії всіх учасників навчального процесу. При цьому треба враховувати, що існуючі традиційні методи навчання погано поєднуються з новими технологіями, а більшість методичних і навчальних матеріалів не підходять для дистанційного навчання, не існує також стандартизації вимог до розроблених навчальних матеріалів, необхідних при дистанційному навчанні [4]. Крім того, однією із важливих частин освітніх програм підготовки студентів хімічних спеціальностей є практична складова, яка, як правило, реалізується за допомогою лабораторних занять [12].

Таким чином, на сьогоднішній день питання формування структурованого змісту дистанційних курсів освітніх компонентів не вичерпано – єдиної системної позиції по цьому питанню не сформульовано і воно залишається відкритим.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розширення можливостей самостійної роботи студентів в умовах дистанційної освіти за рахунок впровадження дистанційного курсу з неорганічної хімії як комплексу з електронною інформаційною складовою та інтерактивними елементами навчання, а також можливі шляхи підвищення ефективності самоосвіти студентів за рахунок впровадження в перспективі в дистанційний курс інноваційних методів навчання.

Виклад основного матеріалу. Під час створення та використання систем дистанційного навчання застосовуються поняття платформи дистанційного навчання та засобів створення дистанційних курсів. Платформи дистанційного навчання поділяються на дві великі категорії: з закритим кодом (комерційні), наприклад, Blackboard, ATutor; та з відкритим кодом (поширюються безкоштовно) – платформи Прометей, Dokeos, Moodle.

У Херсонському державному університеті застосовується система управління навчанням Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) – це відкрита система управління навчанням, орієнтована на організацію взаємодії між викладачем та студентами, і яка також використовується для організації дистанційних курсів. Moodle відноситься до автоматизованих інформаційних систем класу LMS (Learning Management System) – систем управління навчанням. Програма «Moodle» знаходиться у вільному доступі в мережі Інтернет. Ця система управління навчанням використовується більш ніж у 30000 навчальних закладів багатьох країн світу для організації дистанційного навчання, її перекладено майже на 80 мов, у тому числі і на українську. Moodle є достатньо гнучкою системою: викладач може самостійно створювати дистанційний курс та управляти ним, тобто власноруч контролювати доступ до своїх курсів, використовувати часові обмеження, створювати власні системи оцінювання знань, контролювати надсилання на перевірку виконаних студентами завдань, фіксувати завдання, надіслані із запізненням, дозволяти або забороняти студентам перездавання контрольних завдань (модульних або підсумкових – заліків, іспитів) тощо. Особливістю платформи «Moodle» є те, що вона розроблена в форматі html (дозволяє

використовувати її в смартфонах), але не підтримує роботу в таких поширених форматах, як doc, docx, pdf, оскільки файли, які мають такі розширення, мають фіксований розмір [13, 14]. Саме це стоїть на перешкоді в створенні навчально-методичного матеріалу, який містить хімічні формули і рівняння, тому формування дистанційного курсу з будь-якої хімічної освітньої компоненти вимагає дуже великого часу і певних технічних навичок.

Дистанційний курс (ДК) – це важливий елемент дистанційного навчання, який містить комплекс навчально-методичних матеріалів та систему освітніх послуг, створених у віртуальному навчальному середовищі для організації дистанційного навчання на основі інформаційних і коммунікаційних технологій за моделлю дистанційного навчання [15]. Кожний викладач має змогу сам вирішувати, як буде виглядати дистанційний курс і які мультимедійні елементи в ньому будуть застосовуватися.

На медичному факультеті Херсонського державного університету на платформі Moodle розроблено і впроваджено дистанційний курс з неорганічної хімії для студентів хімічних спеціальностей, який має на меті реалізацію навчальних завдань, таких як, формування у студентів знань про властивості хімічних елементів, їх простих і складних речовин; способи одержання даних сполук та галузі їх застосування.

Даний курс розроблено відповідно до навчального плану спеціальності і робочої програми освітньої компоненти «Неорганічна хімія» і вивчається студентами спеціальностей 014 Середня освіта (Хімія), 102 Хімія на протязі ІІ і ІІІ семестрів.

Розроблений ДК представлений навчально-методичним комплексом, який містить структуровані електронні інтерактивні навчальні матеріали, що розміщені у віртуальному навчальному середовищі для організації навчання через Інтернет. Даний дистанційний курс, як елемент дистанційного навчання, побудований з певних блоків: інформаційного на початку курсу і блоків-розділів за певною темою освітньої компоненти.

Інформаційний блок презентує курс. Це сторінка, що відкрита для всіх бажаючих і містить опис курсу та відомості про його авторів. Крім того, в інформаційному блоці представлена сторінка з новинами курсу, глосарієм, літературою та інтернет-джерелами, яка відкривається лише для слухачів курсу, допущених до навчання. Ця сторінка, за своїм призначенням, має виконувати певні педагогічні та соціальні функції. Вона мотивує студента, привертає увагу, збуджує інтерес, зв’язує зміст навчання зі структурою знань, активізує до соціального та комунікативного навчання, встановлює соціальні зв’язки між тьюдором та студентами тощо[15].

Основний навчально-методичний комплекс дистанційного курсу з неорганічної хімії містить 17 тематичних розділів, які повністю охоплюють зміст робочої програми (табл.1).

Таблиця 1

Тематичні розділи дистанційного курсу «Неорганічна хімія»

№ з/п	Назва тематичного розділу	№ з/п	Назва тематичного розділу
1	Загальні властивості неметалів	10	Елементи I B групи та їх сполуки
2	Гідроген та його сполуки	11	Елементи II B групи та їх сполуки
3	Елементи VII A групи та їх сполуки	12	Елементи III B групи та їх сполуки
4	Елементи VI A групи та їх сполуки	13	Елементи IV B групи та їх сполуки
5	Елементи V A групи та їх сполуки	14	Елементи V B групи та їх сполуки
6	Елементи IV A групи та їх сполуки	15	Елементи VI B групи та їх сполуки
7	Елементи III A групи та їх сполуки	16	Елементи VII B групи та їх сполуки
8	Загальні властивості металів	17	Елементи VIII B групи та їх сполуки
9	Елементи I A – II A групи та їх сполуки		

Структура «Головної сторінки» тематичного розділу має типову форму для всіх розділів і, як видно на прикладі одного із них (рис.1), включає назву розділу, лекційний матеріал, лабораторний практикум, тестові завдання до окремих тем і до розділу в цілому, відеоматеріали хімічних дослідів, чат, форум, рекомендовану літературу.

Текст лекції розміщено за допомогою ресурса «Сторінка», що дозволяє у тексті лекції вбудовувати слова, які виділені іншим кольором, а їх значення пояснюється в «Глосарії» при натисканні на них курсора. Цей режим можна включати за бажанням. Лекції, пропоновані студентам, містять також посилання в мережу Інтернет з демонстрацією хімічних дослідів.

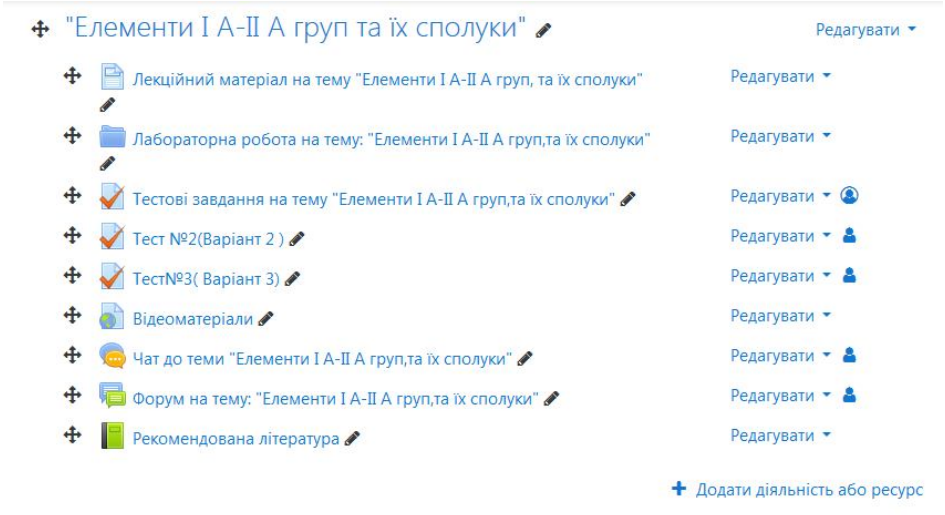

Рис. 1. Структура «Головної сторінки» тематичного розділу «Елементи I A – II A груп та їх сполуки»

Як зазначалося вище, «Moodle» має свій внутрішній вбудований простий редактор (за винятком редактора формул). Тому текст, який не містить формул, набраний в редакторі «Word», легко переноситься на платформу «Moodle», але формули, графіки, малюнки, виконані в редакторі «Word», «Moodle» не читає. Це створює труднощі при створенні дистанційних курсів з хімічних та фізико-математичних дисциплін, особливістю яких є велика кількість формул. Іншим способом, який дозволяє працювати з файлами з розширенням doc, docx, pdf, є використання ресурсу платформи «Moodle» «Папка», яка містить файли з розширенням pdf [13]. В цьому випадку потрібно перенести в «Папку» даний файл.

Крім того, теоретичний курс неорганічної хімії досить великий за об’ємом і містить багато фрагментів для запам’ятовування, тому з метою ефективного його опрацювання доцільно в перспективі використовувати засоби інфографіки, які наочно в ілюстрованому вигляді дадуть змогу прослідкувати причинно-наслідкові зв’язки в окремих темах, розділах і в цілому курсі освітнього компонента. Використання інфографіки в процесі навчання буде сприяти кращому запам'ятовуванню інформації, так як в основі буде закладено образне сприйняття. Крім цього, інфографіка привертає більше уваги до представленого матеріалу, а нестандартний цікавий виклад матеріалу спонукає у студентів бажання поділитися нею один з одним [16].

Зміст структурного елемента «Лабораторний практикум» у кожному тематичному розділі містить окремі відеодосліди і побудований за загальним алгоритмом: тема, мета, завдання, обладнання і реактиви, хід роботи, завдання для самостійного опрацювання, звіт з виконання роботи та критерії оцінювання з лабораторної роботи. Заявлений формат лабораторного практикуму має місце при підготовці до експериментального виконання заявлених дослідів на базі хімічних лабораторій при змішаній формі навчання. Якщо ж умови дистанційного навчання не передбачають систему навіть часткового on campus, тоді у цьому випадку реалізується тільки пасивна форма навчання. Для розвитку практичних навичок необхідна повторна репродукція дій, які демонструються на моніторі. Як зазначають ряд авторів [8, 9], найбільш ефективним вирішенням даної проблеми є інтеграція в систему Moodle віртуальних лабораторних робіт. Даний формат проведення лабораторних занять у навчальному освітньому середовищі регламентується наказом МОН України № 466 від 25.04.2013 [1], де передбачається, що лабораторні заняття можуть проводитись очно у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях; дистанційно з використанням відповідних моделювальних програм (емуляторів), тренажерів, віртуальних лабораторій тощо, тобто віртуальних практичних засобів навчання (ВПЗН), або за змішаною системою. Так, наприклад, віртуальна лабораторія – це програма, яка створює особливі можливості для реалізації інтерактивного навчання, тому що дає змогу моделювати на комп’ютері хімічні процеси, змінювати умови і параметри їхнього проведення, виконувати ті дії, які користувач повинен проводити в реальних умовах при виконанні лабораторної роботи. Це дає змогу перевірити на практиці свої теоретичні знання, отримати експериментальні вміння. Як

зазначається в роботі [17], віртуальні лабораторні роботи можуть бути створені у середовищі Adobe Flash з використання мови напису сценаріїв ActionScript і розміщені у системі дистанційного навчання Moodle. Також на сьогодні відома значна кількість готових електронних продуктів з віртуальними лабораторними онлайн-тренажерами, зокрема російськомовний VirtuLab, англомовні Infoplease, Virtual Chemistry. Але наявні набори готових робіт не завжди задовольняють потреби конкретного курсу, а створення нових може бути пов'язане з певними труднощами (закритий програмний код, відсутність редактора робіт або його складність, необхідність роботи онлайн чи на платній основі). Згаданих недоліків частково позбавлений програмний продукт – віртуальна хімічна лабораторія (Virtual Chemistry Laboratory) – візуальний симулятор лабораторії і лабораторних робіт з неорганічної/аналітичної хімії, що включає редактор нових лабораторних робіт та містить фільтр VlabEmbed, який дає змогу інтегрувати віртуальну хімічну лабораторію Virtual Lab із системою Moodle 2.x. Це дозволяє значно розширити її можливості у разі використання під час вивчення хімічних дисциплін. Проте, на жаль, подальшу роботу над фільтром припинено розробниками [9].

Для проведення проміжного семестрового контролю знань в кожному розділі розробленого дистанційного курсу розміщено тестові завдання та їх критерії оцінювання. Система управління навчанням Moodle має багато функцій, що полегшують процес оцінювання знань студентів. Так, викладач може дозволити декілька спроб тесту, питання можуть перемішуватися або вибиратися випадковим чином з банку питань. Також може бути встановлено обмеження часу. Кожна спроба оцінюється автоматично із записом у журналі оцінок. Система має механізми зберігання поточних оцінок кожного студента за всіма розділами курсу, встановлення шкали оцінок, напівавтоматичного перерахунку результатів тестування тощо. Розроблені тестові завдання [18] до кожного тематичного розділу складаються з 10 варіантів по 20 завдань у кожному, які включають:

- ✓ завдання, які передбачають вибір відповіді з певною кількості варіантів (завдання «закритої форми»: альтернатива («одна з чотирьох») і множинний вибір);
- ✓ завдання на встановлення правильної відповідності;
- ✓ завдання на встановлення правильної послідовності;
- ✓ завдання відкритої форми у вигляді розрахункових задач.

Розроблені тести можуть бути використані для отримання зворотнього зв'язку між викладачем і студентами з метою оцінки ефективності навчання та для самоконтролю.

Крім того, в дистанційний курс включені різноманітні інтерактивні навчальні елементи, такі як, глосарій (ознайомлення із раніше невідомими термінами); модулі «Wiki» (забезпечують розміщення елементів для спільної роботи); відеоматеріали; модуль «Форум» та модуль «Чат». Дані інтерактивні елементи пробуджують у слухачів інтерес та мотивацію, навчають самостійному мисленню та певним діям.

Таким чином, в існуючому інформаційно-освітньому середовищі на платформі Moodle система управління дистанційним навчанням в курсі неорганічної хімії у дидактичній проекції здійснюється через:

а) доставку інформації – це тематичний план вивчення дисципліни за допомогою лекційного матеріалу, змісту лабораторних занять, презентацій, критеріїв оцінювання виконаних завдань, списку літератури, оголошення, посилання, в тому числі і на відкриті освітні ресурси;

б) комунікації – через форум, електронну пошту, чат;

в) організацію групової (форум, «Wiki»-сторінки) й індивідуальної (обмін файлами) роботи студентів;

г) контроль знань за допомогою тестування (тест-самоперевірка або тест-іспит).

Однак слід зазначити, що специфіка хімічних спеціальностей має певні особливості і вимагає необхідності набуття студентами практичних навичок при безпосередньому проведенні ними хімічного експерименту. Тому на нашу думку, при впровадженні у заклади вищої освіти дистанційного навчання для хімічних спеціальностей, необхідно створювати курси з хімічних дисциплін за змішаною схемою, яка буде містити, як інформаційні комп'ютерні матеріали лекцій, тестових завдань, ВЕБінарів тощо, так і проведення очних лабораторних занять у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях. Інший шлях для одержання практичних навичок студента передбачає створення віртуальних лабораторій або тренажерів, тобто віртуальних практичних засобів навчання (ВПЗН). Але створення віртуальних інтерактивних лабораторних робіт повинно здійснюватись знову ж таки за єдиною технологією, а не бути «унікальним» творінням одного викладача чи групи викладачів.

Висновки і пропозиції. Для успішної організації самостійного засвоєння студентами базового навчального курсу з неорганічної хімії в ході роботи розроблено і розміщено на сайті «KSU Online» на платформі «Moodle» навчально-методичний комплекс курсу з неорганічної хімії для дистанційного навчання студентів хімічних спеціальностей, який містить теоретичний лекційний матеріал, лабораторні роботи, тестові завдання, критерії оцінювання, електронний журнал, глосарій, відеоматеріали. Крім того, включення в дистанційний курс різноманітних інтерактивних навчальних елементів, таких як, модулі «Wiki», «Форум», «Чат» забезпечує діалог та співпрацю між викладачем та студентами, дозволяє залучити значну кількість студентів в інноваційний навчальний процес і сприяє формуванню комунікативного компоненту освітнього середовища.

З'ясовано, що з метою ефективного опрацювання студентами теоретичного матеріалу доцільно в перспективі використовувати методи інфографіки, які наочно в ілюстрованому форматі дають змогу прослідкувати причинно-наслідкові зв'язки в окремих темах, розділах і в цілому курсі освітньої компоненти. Використання інфографіки в процесі навчання буде сприяти кращому запам'ятовуванню інформації, так як в основі буде закладено образне сприйняття.

Крім того, при розробці дистанційних курсів з експериментальних дисциплін природничого циклу, таких, як хімія, для набуття студентами

практичних навичок необхідно створювати курси за так званою «змішаною системою», яка повинна включати обов'язкове проведення очних лабораторних занять у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях. Альтернативою очних лабораторних занять можуть стати віртуальні лабораторії або тренажери, тобто віртуальні практичні засоби навчання. Створення віртуальних інтерактивних лабораторних робіт повинно здійснюватись за єдиною освітньою технологією для всіх закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом МОН України № 466 від 25.04.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13 (дата звернення 04.05.2020).
2. Воронкін О. С. Перспективи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій навчання студентів ВНЗ України. *Інформаційні технології в освіті.* 2015. Вип. 24. С. 81-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2015_24_8 (дата звернення 04.05.2020).
3. Воронкін О. С. Інноваційні підходи щодо застосування інформаційних технологій в вищій освіті. *Інформаційні системи та технології управління* : матер. міжнар. інтернет-конф. (Донецьк, 12 жовтня 2009 р.). Донецьк, 2009. С. 268-271.
4. Веремчук А. П. Проблеми і перспективи дистанційного навчання у ВНЗ. *Проблеми підготовки сучасного вчителя.* 2013. № 7. С. 319-325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_7_50 (дата звернення 05.05.2020).
5. Фурик О. О., Оніщенко Т. Є., Рябоконь О. В., Тютюнщиков Б. Г., Савельєв В. Г., Глактіонов А. Г. Дистанційно-освітні технології в організації самостійної роботи студентів. *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики.* Запоріжжя, 2014. № 1 (14). С. 114-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apfimntp_2014_1_38 (дата звернення 04.05.2020).
6. Левчук В. Г. Сучасний e-learning : основні тренди в університетській освіті. *Проблеми сучасної освіти.* Х., 2017. № 8, ч. 2. С. 65-71.
7. Вишневська Л. В., Іванищук С. М., Попович Т. А., Рябініна Г. О. Інформаційна підтримка дистанційного навчання з хімії як варіативна складова формування професійних компетентностей майбутніх вчителів хімії. *Дистанційне навчання в контексті розвитку синергетичного мислення* : матер. всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Херсон, 30-31 жовтня 2014 р.). Херсон, 2014. Вип.17. С. 118-122.
8. Мазур М. П., Петровський С. С., Яновський М. Л. Особливості розробки віртуальних практичних інтерактивних засобів навчальних дисциплін для дистанційного навчання. *Інформаційні технології в освіті.* Херсон, 2010. № 7. С. 40-46.
9. Левітін Є. Я., Криськів О. С., Рой І. Д. Використання віртуальних технологій лабораторного експерименту для підвищення ефективності дистанційного навчання. *Проблеми сучасної освіти* : зб. наук.-метод. праць. Х., 2017. Вип. 8, ч. 2. С. 60-64.

10. Деркач Т. М., Рожко О. К. Програмне забезпечення для проведення «віртуальних» лабораторних робіт з хімії. *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищий школі* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2008. Вип. 5. С. 319-324.
11. Осадчий В. В. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої педагогічної школи. *Педагогічний процес : теорія і практика* : зб. наук. праць. К., 2009. № 2. С. 190-207.
12. Ліпницька Н. В., Попович Т. А., Вишневська Л. В. Дистанційне навчання як одна з платформ інформаційних технологій в освітньому просторі. *Теорія і практика сучасного природознавства*. Херсон, 2017. С. 58-59. URL: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/!%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%822017.pdf?id=0e8ea5fe-a1c1-4696-ad8f-7511ffede5e9 (дата звернення 10.05.2020).
13. Дубовик В. М. Технологии дистанционного обучения в физике. *Проблеми сучасної освіти* : зб. наук.-метод. пр. Х., 2018. Вип. 9. С. 90-93.
14. Анисимов А. М. Работа в системе дистанционного обучения Moodle : учеб. пособие. 2 изд-е испр. и доп. Х., 2009. 292 с.
15. Технологія створення дистанційного курсу : навч. посібник / В. Ю. Биков та ін. ; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. К. : Міленіум, 2008. 324 с.
16. Мельникова Е. П. Применение инфографики в дистанционном обучении. *Дистанційне навчання – старт із сьогодення в майбутнє* : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. уч. (Харьків, 19-20 квітня 2018 р.). Х., 2018. С. 14-17.
17. Бендюг В. І., Комариста Б. М. Розробка електронних лабораторних робіт з дисципліни «Загальна хімія» для дистанційного навчання при підготовці бакалаврів. *Комп'ютерне моделювання в хімії і технологіях та системах сталого розвитку* : зб. наук. статей сьомої міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 6-8 травня 2019 р.). К., 2019. С. 373-379.
18. Попович Т. А. Неорганічна хімія. Частина 1. Неметали : практ. для студ. ден., заочн. та екстерн. форм навч. напр. підгот. 6.040101 Хімі[я*]. Херсон : Грінь Д.С., 2013. 210 с.

Речицький О.Н.
кандидат хімічних наук, доцент,
кафедри хімії та фармації
Херсонський державний
університет
Решнова С. Ф.
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри хімії та
фармації
Херсонський державний
університет

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ З ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Постановка проблеми. Програмоване навчання – сукупність покрокових навчальних кадрів, які структурно складаються з навчальної інформації, що викладається в певній системі, спеціальних завдань для виконання студентами розумових та фізичних дій, необхідних для засвоєння прийомів інтелектуальної або матеріальної праці, та необхідних вказівок для їх правильного виконання [3].

Розвиток інформаційних технологій надав нову, унікальну можливість проведення занять – впровадження дистанційної форми навчання.

Термін «дистанційне навчання» включає в себе два поняття: дистанційне та навчання. Дистанційне навчання розуміється як навчання, якезабезпечується застосуванням сукупності освітніх технологій, при яких цілеспрямована опосередкована або неповністю опосередкована взаємодія студента і викладача здійснюється незалежно від місця їх знаходження і розподілу в часі на основі педагогічно організованих інформаційних технологій, насамперед, з використанням засобів телекомунікації [5].

Дистанційна форма навчання, по-перше, дозволяє самому користувачу вибрати час і місце для навчання, по-друге, дає можливість здобути освіту особам, позбавленим можливості одержати традиційну освіту через ті або інші причини, по-третє, використовувати у навчанні нові інформаційні технології, по-четверте, певною мірою скорочує витрати на навчання. З іншого боку, дистанційна освіта підсилює можливості індивідуалізації навчання [5].

Основою освітнього процесу при дистанційному навчанні є цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота студента, який може вчитися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання.

У дистанційній формі навчання застосовують електронні підручники. Перевагами цих підручників є їх мобільність, доступність у зв'язку з розвитком комп'ютерних мереж, адекватність рівню розвитку сучасних наукових знань. З іншого боку, створення електронних підручників сприяє також рішенню і такої проблеми, як постійне оновлення інформаційного матеріалу. Електронна версія

підручника являє собою навчальний комплекс, що сприяє полегшенню засвоєння матеріалу в порівнянні з традиційними посібниками для дистанційного навчання. Крім того, за допомогою електронних підручників здійснюється контроль знань – комп'ютерне тестування [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Встановлено, що впровадження інтернет-технологій зумовило не лише оновлення змісту професійної підготовки предметів природничо-математичного циклу, а й технологій, форм і методів роботи з ними шляхом розроблення інноваційних програм, проектів, тренажерів професійної діяльності, їх супроводу, рекомендацій, що відображено в роботах В.Ю. Бикова, О.І. Башмакова, Н.О. Башмакова, В.О.Красильнікової, Є.І. Машбиця, В.Д. Шпильового та інших.Аналіз досліджень і публікацій показав, що використання інформаційних технологій у процесі викладання хімічних дисциплін певною мірою висвітлено у роботах В. Арестенко, Н. Гловіна, Ю. Даньків, Т. Деркач, Т. Носенко, О. Полупаненко, О. Швець.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Специфіка факторів, які впливають на дистанційне навчання (обмеженість аудиторного і особистого часу), вимагає формування електронних версій навчального матеріалу, що і зумовило **актуальність** нашої роботи. При цьому було враховано, що програмний комплекс повинен включати: довідково-інформаційні системи; системи завдань (контрольні завдання, тести, ситуаційні задачі); розрахунково-аналітичні системи (електронні таблиці, алгоритми розрахунку показників).

Головною метоюроботи є розкриття методики використання розробленої нами комплексної комп'ютерної навчальної програми для програмованого навчання органічній хімії у дистанційному навчанні.

Виклад основного матеріалу. Розроблена авторами комплексна комп'ютерна програма для програмованого навчання органічній хімії включає: а) електронний підручник, б) електронний задачник, в) програму комп'ютерного контролю знань, г) програму статистичного аналізу результатів контролю, д) програму зворотного зв'язку.

Перші три програми орієнтовані на студента. Програма статистичного аналізу результатів контролю та зворотного зв'язку призначена більше для роботи викладача[12].

В електронному підручнику викладено теоретичний навчальний матеріал з органічної хімії. Електронний задачник містить тестові завдання різного рівня складності до всіх розділів органічної хімії. За своїм характером він є програмованим.

Програма комп'ютерного контролю реалізує діагностичне оцінювання результатів навчання з різних тем органічної хімії. Головним результатом її роботи є кількісна оцінка та перелік навчальних питань, які не засвоєні студентами. Результат роботи з програмою записується до відповідного файлу-протоколу.

Програма статистичного аналізу контролю орієнтована виключно на роботу викладача, який зібравши файли-протоколи студентів, може одержати

повний статистичний аналіз результативності навчального процесу за різними параметрами[2].

Взаємодія програм у комплексі представлена у вигляді схеми (рис.).

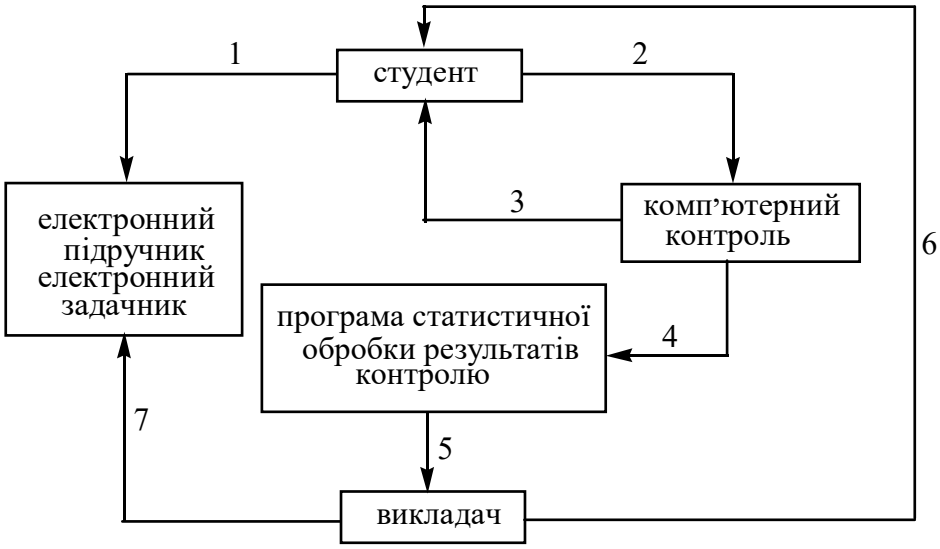

Рис. Схема взаємодії програм.

Зв'язки 1 та 2 вказують на види роботи з комплексом комп'ютерних навчальних програм. За допомогою зв'язку 3 реалізується зворотний зв'язок «мета навчання – процес – результат» навчання на рівні взаємодії «студент – програма». Зв'язок 4 вказує на застосування програмою статистичного аналізу файлів протоколів, які генеруються контролюючою програмою. Зв'язок 5 вказує на одержання викладачем об'єктивних даних про результати контролю, що узагальнені по групі та індивідуальні для кожного студента. На основі цих даних викладач може корегувати методику викладання та/або провести роботу по усуненню прогалин у знаннях та вміннях студентів – зв'язки 6 та 7.

Розкриємо зміст програмного комплексу для дистанційного навчання органічній хімії.

Електронний підручник– це навчальне електронне видання з систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини)[1].

При створенні електронного підручника виходили з того, що він потрібен, насамперед, для розвитку дистанційних форм навчання, істотно збагачуючи традиційні форми навчання, оскільки дозволяє включати в нього величезну кількість навчальних та наочних матеріалів і сприяє розвитку якісно нових методик викладання[8, 10]. Для розробки електронного підручника було обрано навчальний посібник «Органічна хімія в схемах» [9]. Відбір обґрунтовується тим, що теоретичний матеріал у цьому посібнику представлено у вигляді блок-схем, що зручно при застосуванні його з медіа редакторами, засобами компіляції. Крім того, блок-схеми легко відтворювати в контент Інтернет браузерах.

На основі аналізу наявних засобів програмування для створення електронного підручника використовували AdobeMacromediaDreamweaverMX

8.0 – одну з найпотужніших програм, яка підтримує всі сучасні стандарти Інтернету, що полегшує виконання найскладніших завдань. З іншого боку, вона містить у собі розвинену систему підказок та інтерактивних занять, що дозволяє початківцю швидко розпочати роботу. Окрім того, Dreamweaver легко інтегрується з іншими програмами від Macromedia, наприклад, такими, як Flash.

Для розробки електронного підручника було обрано формат HTML тому, що він найзручніший та найефективніший, кінцевий варіант можна легко і швидко зредагувати в разі певних змін у поданій інформації, не потрібно повністю переписувати всю систему.

Таким чином, головна перевага даного електронного ресурсу – простота у використанні, можливість швидко та легко перевести готовий текст з формату DOC у HTML, який і був використаний як мова підручника.

Для полегшення сприйняття, зручності в користуванні та покращення запам'ятовування матеріалу в програмі були використанні гіперпосилання на текст, який має більш ширші поняття в своєму складі або конкретні приклади з різними рівняннями.

До прийомів, що використовуються у тексті програми з метою активізації уваги студентів, відносяться й різноманітні завдання – задачі та питання, які вимагають використання відомостей як з тільки що прочитаного, так і попередньо вивченого матеріалу. Тобто, в кожному кадрі кожного кроку навчання містяться певні задачі, які для свого розв'язування вимагають від студента активної роботи по оволодінню знаннями.

Базуючись на вище перелічених теоретичних засадах нами був здійснений відбір завдань (кадрів) для програмованого навчання органічної хімії [6, 7, 11].

Електронний задачникмістить близько 1500 завдань різного рівня складності до 27 тем органічної хімії. За своїм характером він є програмованим, тобто в умові відсутні прямі відповіді на питання. До кожного завдання розроблені розгорнуті відповіді, пояснення і вказівки.

При розробці електронного задачника для програмованого навчання також була реалізована технологія HTML. Пропонуємо тестові завдання, різних рівнів складності. У випадку невірної відповіді, автоматично пропонувались завдання, рішення яких допомогло би у розв'язанні попередніх. Якщо відповідь неправильна, то студенту пропонується посилання на теоретичний матеріал електронного підручника.

За допомогою технології HTML були розроблені маршрути контролю знань та автокорегування їх.

При підготовки матеріалів для контролюючих програм з певних тем органічної хімії розроблено біля 2300 тестових завдань трьох рівнів складності, проведено збалансування завдань за складністю з урахуванням таких факторів як форма тестових завдань й спосіб їх представлення та часу, що відводиться на контрольний зріз знань. Виходячи з цього для певного розділу органічної хімії пропонується тестовий контроль з 45-50 завдань трьох рівнів складності, на розв'язання яких відводиться 90 хвилин [12].

Для контролю та оцінки рівня знань студентів використовувалося програмне забезпечення для конструювання тестів ADSoftTester. Ця програма має простий інтерфейс для побудови тестових завдань різних типів: одиночний вибір, множинний вибір, встановлення відповідності, встановлення порядку у послідовності та введення текстової відповіді. Можна обмежувати час виконання тестів. ADSoftTester дозволяє проводити аналіз результатів тестування та генерує звіти [12].

Програма статистичної обробки результатів контролю представляє в обробленому вигляді як узагальнену інформацію, так і індивідуальну по кожному з студентів

Всі результати роботи фіксуються у файлі протоколі і недоступні для студента (при роботі з програмою йому не повідомляють про автоматичне ведення протоколу). Підсумкова інформація може бути індивідуальною по кожному студенту та груповою і представляється у табличній та графічній формах (діаграми). Можливе перенесення будь-якої з форм її представлення у документи MS Office. Підсумкова інформація має зберігатися у відповідних файлах.

При дистанційному навчанні можна користуватися як окремими програмами, так і всім комплексом, наприклад, можна використовувати електронний підручник в якості довідника, електронний задачник для удосконалення знань та вмінь, перевіряти поточний або підсумковий рівень знань та вмінь за допомогою контролюючої програми.

Студентам дистанційної форми навчання рекомендуємо використовувати ці програми в комплексі. Спочатку треба пройти лекційний курс за електронним підручником, розв’язати тести для самоконтролю, а потім виконати завдання контролюючої програми.

Висновки і пропозиції. Впровадження комп’ютерних навчальних програм у дистанційне навчання дає змогу покращити не лише зміст навчання, а й удосконалити засоби та форми процесу навчання, інтенсифікувати та індивідуалізувати його. Разом з тим наявність навіть ідеальної комп’ютерної навчальної програми не применшує ролі викладача. Викладач завжди залишається центральною фігурою навчального процесу. Тільки він повною мірою може керувати навчальною діяльністю студентів, ставити перед ними такі навчальні цілі, які є найефективнішими для активізації їхньої пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Башмаков А. И., Башмаков Н. А. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем. М. : Информационно-издательский дом «Филинъ», 2003. 616 с.
2. Берещук М. Я., Бархаєв Ю. П., Стадник Г. В. Тестовий контроль і рейтинг в освіті : навч. посібник. Х. : ХНАМГ, 2006. 106 с.
3. Беспалько В. П. Программированное обучение (дидактические основы). М. : Высшая школа, 1970. 300 с.

4. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. К. : Атіка, 2008. 684 с.
5. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г. Технологія створення дистанційного курсу. К. : Міленіум, 2008. 324 с.
6. Варшевський В., Речицький О., Крячко С. Проблеми розробки тестових завдань для автоматизованого контролю засвоєння знань та вмінь при вивченні органічної хімії. Печатное слово. 2003. № 1. С. 69-73.
7. Красильникова В. А. Теория и технологии компьютерного обучения и тестирования. М. : Дом педагогики, 2009. 340 с.
8. Речицький О. Н., Решнова С. Ф., Варшевський В. Д. Деякі проблеми створення електронного підручника з органічної хімії : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку природничих дисциплін». Полтава : ПНПУ, 2014. С. 202-203.
9. Речицький О. Н., Решнова С. Ф. Органічна хімія в схемах : навч. посібник : у 3 ч. Херсон : ХДУ, 2013. 1154 с.
10. Речицький О. Н., Решнова С. Ф. Розробка та впровадження інформаційних технологій у навчання органічної хімії : зб. тез доповідей IX Всеукр. наук.-метод. конф. «Комп'ютерні технології навчального і наукового призначення з хімії». Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2012. С. 10.
11. Решнова С. Ф., Речицький О. Н. Теоретичні засади відбору завдань для програмованого навчання : зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні питання підготовки майбутнього вчителя хімії : теорія і практика». Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. С. 47-48.
12. Rechytskiy A., Reshnova S., Varshevskyi V. Development of the complex computer training program in organic chemistry. Papers and Commentaries»The XVII International Academic Congress «History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization». Tokyo : TokyoUniversity Press, 2016 .V. 2. P. 511-515.

Сидорович Є.С.
старший викладач кафедри
готельно-ресторанного та
туристичного бізнесу
Херсонський державний
університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» В РАМКАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сьогодні продовжується змінюватися навчальний процес, під час якого використовують сучасні інформаційні технології. Це стало можливо завдяки Всесвітній глобальній мережі, за допомогою якої вільно ведуться дискусії між користувачами в режимі онлайн, миттєво пересилається необхідна інформація

тощо [2]. У цьому випадку, використання таких технологій у дистанційному навчанні є ефективною формою в отриманні студентами нових навичок та можливість комунікації за принципом «викладач-студент» [4].

У науковій літературі виділяють низку переваг цій формі навчання:

- постійний контакт викладача зі студентом, не виходячи з дому чи не покидаючи свого робочого місці;
- освоєння новітніх комунікаційних технологій [5];
- одержання структурованих навчальних матеріалів, які представлені в електронному вигляді;
- можливість перевірити кожного студента в режимі онлайн;
- покращення професіоналізму та рівня комунікації з колегами [1].

Це далеко не всі переваги цієї форми навчання.Вчені також відносять до них гнучкість, модульність, економічність, соціальна рівність, інтернаціональність тощо [3].

В досліджені пропонується розглянути деякі аспекти викладання в рамках дистанційного навчання на прикладі курсу «Організація екскурсійної діяльності». Дисципліну вивчають студенти спеціальності «Туризм» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У ході викладання курсу вони мають змогу дізнатися про:

- історію екскурсійної справи;
- класифікаційні особливості подорожей;
- основні принципи проєктування та проведення нової екскурсії;
- вимоги до професійної майстерності екскурсовода;
- особливості роботи з різними категоріями екскурсантів.

Зараз студенти мають змогу використовувати такі системи та платформи для отримання нових знань та умінь, як Moodle, Skype та Zoom, а також соціальні мережі та електронну пошту. У цьому випадку необхідна системність та комплексність під час проведення лекційних та практичність занять. Під час викладання «Організації екскурсійної діяльності» використовується KSUonlinez його структурно-підлеглими ресурсами *Папка, Файл та Сторінка.*Розглянемо докладніше, як використовуються вищеперераховані системи в викладанні дисципліни.

Moodle.

У ході вивчення дисципліни курсу «Організації екскурсійної діяльності» студенти мають змогу отримувати та виконувати завдання за допомогою платформи KSUonline.

На сторінці дисципліни єневелике описання, щоб студенти могли розуміти, навіщо їм потрібно вивчати курс на спеціальності «Туризм». Також тут знаходяться:

- лекційні матеріали у текстовому або презентаційному вигляді;
- питання до семінарських занять;
- додаткові практичні завдання, які пересилаються за допомогою платформи;
- література та корисні посилання;
- тестові завдання для проміжного контролю знань студентів.

Докладніше можна побачити на ілюстрації, як розміщуються такі навчальні матеріали:

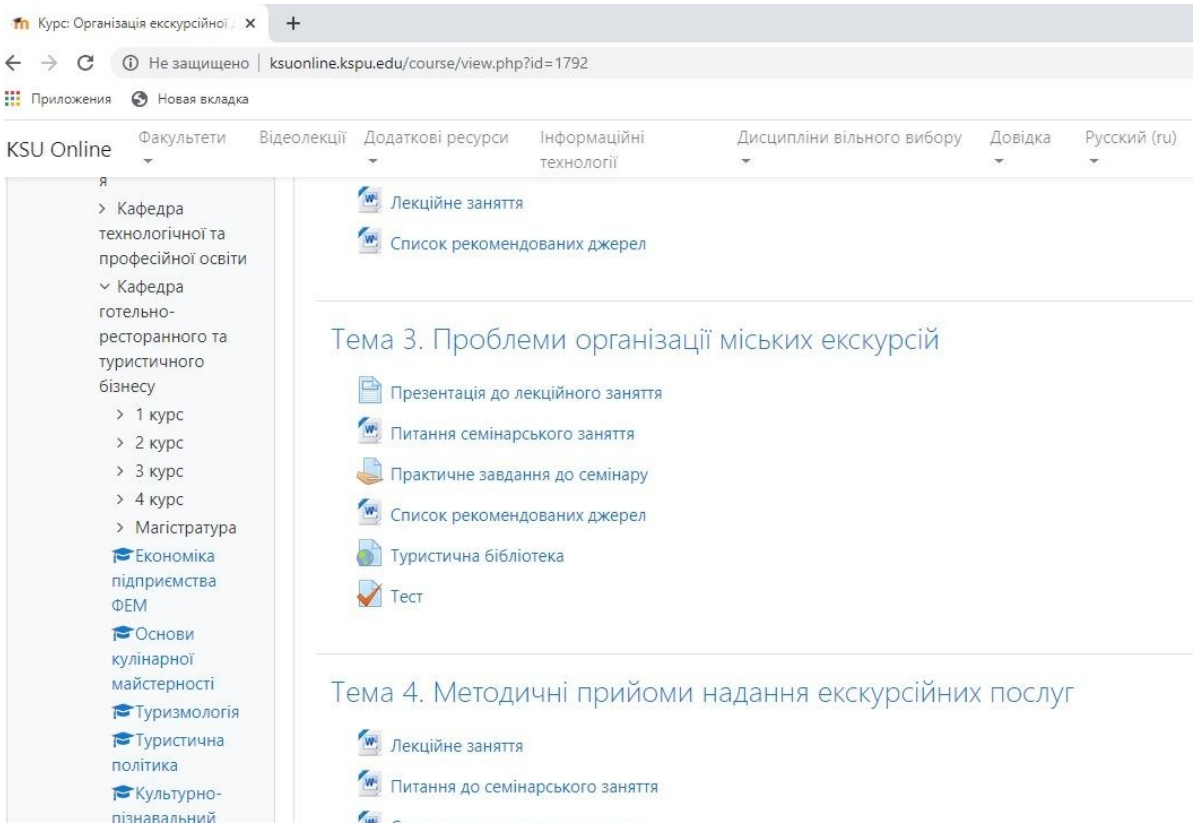

Рис. 1. Курс «Організація екскурсійної діяльності» на KSUonline

Skype та Zoom

Ці інструменти дозволяють в режимі онлайн-конференцій проводити лекційні заняття, консультації та семінарські заняття. Такий спосіб комунікації «викладач-студент» дозволяє студентам презентувати свої екскурсійні проєкти, побачити на презентаціях основні аспекти розвитку екскурсійної справи в Україні, методику створення та проведення нового туристичного маршруту.

Також під час організації таких онлайн-конференцій спрацьовує ще один принцип – «студент-студент», що активізує соціальну та пізнавальну складову освітнього процесу. Тобто, викладач може сформулювати наукову проблему, яку студенти будуть вирішувати, використовуючи інструменти інтернет-комунікації. Наприклад, вони мають змогу розповісти про свій екскурсійний маршрут своїм одногрупникам, провести анкетування або зробити само презентацію, як майбутнього екскурсовода.

- Такі форми взаємодії викладача та студентів дозволяє:
- розв’язати проблему з нестачею живого спілкування;
- налагодити прямий контакт «викладач-студент»;
- сформувати ввічливу атмосферу у ході дискусії на певну тему;
- навчити студенті правильно проводити взаємне коментування та рецензування.

Соціальні мережі та електронна пошта

У цьому випадку використовуються популярні соціальні мережіFacebook, Instagram, месенджериTelegram, Viber та електроннапошта. Такі інструменти, під час викладання курсу «Організація екскурсійної діяльності» використовуються переважно для індивідуального консультування студентів:

- уточнення дидактичної інформації щодо проведення семінарських та лекційних занять;
- відправлення окремих матеріалів, які неможливо переслати через вищеперераховані платформи.

Таким чином, у ході викладання дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» в рамках дистанційного навчання використовується три групи сучасних інформаційних систем:

1. Moodle.
2. Skype та Zoom
3. Соціальні мережі та електронна пошта.

Системність та комплексність їх використання дозволяє ефективно отримувати студентами спеціальності «Туризм» нових умінь та навичок з виділеного курсу. Також інтернет-платформи створюють спеціальне середовище для продуктивного спілкування, обміну думками та дієвої співпраці викладача зі студентом.

Список використаних джерел

1. Андрусенко Н. Дистанційне навчання в Україні. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія. Вінниця, 2017. С. 7-9.
2. Веремчук А. Проблеми і перспективи дистанційного навчання у ВНЗ . Проблеми підготовки сучасного вчителя. URL :https://zag-pedagogika.at.ua/load/problemi_i_perspektivi_distancijnogo_navchannja_u_vnz/1-1-0-298.
3. Іванченко К. Тенденції розвитку дистанційної освіти в України. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія. Вінниця, 2017. С. 85-88.
4. Ісаєнка В. Навчально-методичний посібник для викладачів щодо організації дистанційної форми навчання з перепідготовки та підвищення кваліфікації. К., 2014. 100 с.
5. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. URL : https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

ЕЛЕКТРОННИЙ ЗБІРНИК
НАУКОВИХ І НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ

Відповідальна за випуск – Юлія Юріна
Коректор – Марія Кузнецова
Технічний редактор – Людмила Кузьменко, Олена Максименко

Херсонський державний університет
Відділ по роботі з обдарованою молоддю
Кількість сторінок: 78; Ум. – друк. арк. 9,07

73000, Україна, м. Херсон, вул. Університетська, 27.
Тел. (0552) 49-51-62.

Видавець і виготовлювач
Херсонський державний університет.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ХС № 69 від 10 грудня 2010 р.
73000, Україна, м. Херсон, вул. Університетська, 27. Тел. (0552) 32-67-95.